

Bitne vrednote i odrednice za kvalitetu bračnog i obiteljskog života prvog desetljeća u Đakovačko-osječkoj nadbiskupiji

Zečević, Marija

Master's thesis / Diplomski rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Catholic Faculty of Theology / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:120:004596>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom](#).

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-17**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Catholic Faculty of Theology](#)

**SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET U ĐAKOVU**

**BITNE VREDNOTE I ODREDNICE ZA KVALITETU
BRAČNOG I OBITELJSKOG ŽIVOTA PRVOG
DESTELJEĆA BRAKA U ĐAKOVAČKO-OSJEČKOJ
NADBISKUPIJI**

Diplomski rad

Mentor:
doc. dr. sc. Suzana Vuletić

Student:
Marija Zečević

Đakovo, 2017.

Sadržaj

PREGLED TABLICA I GRAFIKONA.....	4
KRATICE	5
SAŽETAK.....	6
SUMMARY	7
UVOD.....	10
1. BRAK I OBITELJ U BOŽJEM NAUMU	14
1.1. Vrednote bračnog i obiteljskog života u starozavjetnim spisima.....	14
1.2. Vrednote bračnog i obiteljskog života u novozavjetnim spisima	16
2. KRATKI PRIKAZ PRETKONCILSKOG POIMANJA BRAKA I OBITELJI21	
2.1. Patristički govor o vrednotama braka i obitelji	21
2.2. Utjecaji na brak i obitelj od srednjeg vijeka do Drugog vatikanskog koncila	23
3. VREDNOTE ZA KVALITETU BRAČNOG I OBITELJSKOG ŽIVOTA U	
DOKUMENTIMA DRUGOG VATIKANSKOG KONCILA.....	26
3.1. Bračne i obiteljske vrednote prema pastoralnoj konstituciji <i>Gaudium et spes</i>	27
3.2. Bračne i obiteljske vrednote prema dogmatskoj konstituciji <i>Lumen gentium</i>	31
4. POKONCILSKI DOKUMENTI O VREDNOTAMA ZA KVALITETAN	
BRAČNI I OBITELJSKI ŽIVOT	33
4.1. Enciklika <i>Humanae vitae</i> o bračnim i obiteljskim vrednotama	33
4.2. Vrednote za kvalitetu bračnog i obiteljskog života prema papinskoj pobudnici	
<i>Familiaris consortio</i>	34
4.3. Pobudnica <i>Amoris laetitia</i> i govor o bračnim i obiteljskim vrednotama kao	
preduvjetu kvalitetnog bračnog i obiteljskog života	38
5. ISTRAŽIVANJE BITNIH VREDNOTA I ODREDNICA ZA KVALITETU	
BRAČNOG I OBITELJSKOG ŽIVOTA PRVOG DESETLJEĆA BRAKA U	
ĐAKOVAČKO-OSJEČKOJ NADBISKUPIJI	47
5.1. Retroaktivni kritički osvrt osoba bračnog i obiteljskog života na vrednote	
potrebne za kvalitetan bračno-obiteljski život	48
5.1.1. Kritički osvrt na kvalitetu faze hodanja i zaručništva	51
5.1.2. Bitne pretpostavke i odrednice za kvalitetu predbračnog života i izbor	
bračnog partnera	53
5.1.3. Prioritetne vrednote u fazi hodanja i zaručništva	57
5.1.4. Bliža priprava za brak i odlučujuće odrednice za sklapanje braka.....	59

5.2. Analiza vrednota potrebnih za kvalitetu bračnog i obiteljskog života nakon vjenčanja	62
5.2.1. Prava bračna ljubav i njezina obilježja	63
5.2.2. Bračni i obiteljski život i krize u braku i obitelji.....	66
5.2.2.1. Vrijeme kao bitna odrednica za kvalitetu bračnog i obiteljskog života..	71
5.2.2.2. Problemi koji najčešće utječu na (ne)kvalitetu bračnog i obiteljskog života.....	72
5.3. Bitne vrednote i odrednice za kvalitetu bračnog i obiteljskog života prvog desetljeća braka u Đakovačko-osječkoj nadbiskupiji	73
5.3.1. Bitne vrednote za kvalitetu bračnog i obiteljskog života u prvom desetljeću braka	74
5.3.1.1. Vrednote koje su po važnosti od najmanjeg značaja bračno-obiteljskim osobama	77
5.3.1.2. Vrednote bitne za kvalitetu bračnog i obiteljskog života ispitanika u budućnosti.....	79
5.3.2. Utjecaj djece i odgoja na kvalitetu bračnog i obiteljskog života.....	80
5.3.2.1. Samovrednovanje roditelja kao odgojitelja vlastite djece	81
5.3.2.2. Samovrednovanje roditelja kao odgojitelja vlastite djece u vjeri	82
6. PASTORALNI MODELI RADA S BRAKOVIMA I OBITELJIMA U PRVOM DESETLJEĆU BRAČNOG I OBITELJSKOG ŽIVOTA.....	86
6.1. Modeli rada u predženidbenom pastoralu	86
6.1.1. Model produljene neposredne priprave za brak i obitelj	86
6.1.2. Model zajednice zaručnika	91
6.2. Posliježenidbeni pastoral i modeli rada.....	92
6.2.1. Model župne mistagoške obiteljske skupine	94
6.2.2. Model župne zajednice bračnih i obiteljskih osoba od 5. do 10. godine.....	95
ZAKLJUČAK	97
LITERATURA.....	102
Prilog 1	109

PREGLED TABLICA I GRAFIKONA

Tablica 1.	Struktura ispitanika prema godinama bračnog i obiteljskog života unutar prvog desetljeća braka	47
Tablica 2.	Broj djece anketiranih bračno-obiteljskih osoba.....	48
Tablica 3.	Vrijeme koje je prošlo od upoznavanja do zaruka.....	51
Tablica 4.	Vrijeme provedeno od zaručništva do vjenčanja.....	51
Tablica 5.	Prikaz koliko su ispitanici iz sadašnjeg gledišta upoznali partnera tijekom hodanja i zaručništva.....	55
Tablica 6.	Najvažnije odrednice za kvalitetu hodanja i zaručništva.....	56
Tablica 7.	Obilježja prave bračne ljubavi prema stupnju slaganja.....	63
Tablica 8.	Mogući razlozi za pojavu kriznih situacija u bračnom životu.....	66
Graf 1.	Bračno-obiteljske osobe i prakticiranje vjere.....	49
Graf 2.	Razgovor o bitnim temama u vremenu zaručništva.....	54
Graf 3.	Odlučujuće odrednice za sklapanje braka u fazi zaručništva.....	59
Graf 4.	Prikaz (ne)stabilnih i (ne)zadovoljnih brakova među ispitanicima.....	61
Graf 5.	Ocjena bračnog i obiteljskog života.....	64
Graf 6.	Godine prožete krizama.....	65
Graf 7.	Razlozi kriznih situacija u bračnom životu koje su naveli sami ispitanici.....	69
Graf 8.	Posvećenost vremena tijekom dana.....	70
Graf 9.	Problemi koji bračni i obiteljski život čine manje uspješnim	71
Graf 10.	Prikaz vrednota bitnih za kvalitetu bračnog i obiteljskog života prema redoslijedu važnosti, od najmanje važne prema najvažnijoj s obzirom na potpuni stupanj slaganja.....	74
Graf 11.	Prikaz vrednota prema potpunom stupnju neslaganja.....	76
Graf 12.	Vrednote za kvalitetniji bračni i obiteljski život u budućnosti.....	78
Graf 13.	Samovrednovanje ispitanika u pogledu odgoja vlastite djece.....	80
Graf 14.	Samovrednovanje ispitanika u pogledu odgoja djece u vjeri.....	82
Graf 15.	Učestalost prakticiranja zajedničke molitve u bračnom i obiteljskom životu.....	83

KRATICE

CUS = Crkva u svijetu, Časopis, Split

HKD = Hrvatko književno društvo sv. Ćirila i Metoda, Zagreb

KBF = Katolički bogoslovni fakultet, Split/Đakovo

UPT = U pravi trenutak, Izdavačka kuća, Đakovo

VĐSB = Vjesnik Đakovačko-osječke nadbiskupije i Srijemske biskupije, Časopis,
Đakovo

Kratice biblijskih knjiga:

1 Kor = Prva poslanica Korinćanima

Ef = Poslanica Efežanima

Lk = Evanđelje po Luki

Mal = Malahija

Mk = Evanđelje po Marku

Mt = Evanđelje po Mateju

Pnz = Ponovljeni zakon

Post = Knjiga Postanka

Ps = Psalmi

Ostale kratice:

akad. god. = akademska godina

br. = broj

god. = godina

itd. = i tako dalje

kan = kanon

npr. = na primjer

pr. Kr. = prije Krista

st. = stoljeće

sv. = svezak/sveti

tj. = to jest

tzv. = takozvani

ur. = uredio/uredili

usp. = usporedi

SAŽETAK

Autor rada analizira bitne vrednote i odrednice za kvalitetan bračni i obiteljski život s posebnim naglaskom na prvo desetljeće braka. Potreba za istraživanjem proizlazi iz činjenice da su rastave brakova učestalije nego ikad, a time posljedično i relativiziranje sakramentalne stvarnosti ženidbenog saveza.

*Autor uzima Božji naum o braku i obitelji sadržan u Starom i Novom zavjetu kao polazište za govor o vrednotama uopće. Drugi dio ovoga rada kratak je pregled patrističke misli o bračnim i obiteljskim vrednotama i prikaz različitih utjecaja na ovu temu u razdoblju od srednjega vijeka do Drugog vatikanskog koncila. U trećem dijelu analiziraju se misli Drugog vatikanskog sabora o vrednotama braka i obitelji u dvama njegovim dokumentima, *Gaudium et spes* i *Lumen gentium*. Slijedeći kontinuitet misli i povijesnih okolnosti, autor nastavlja predstavljati pokoncilske dokumente koji su u cijelosti posvećeni bračnim i obiteljskim problemima – *Humanae vitae*, *Familiaris consortio* i *Amoris laetitia*. U petom poglavlju donose se rezultati istraživanja koje je autor prikupio u šest gradova Đakovačko-osječke nadbiskupije, a utemeljeni su na anonimnoj anketi provedenoj nakon nedjeljnih sv. misa među bračnim parovima koji u braku žive desetljeće ili manje. Cilj je istraživanja retroaktivno otkriti kvalitetu predbračnih veza i razdoblja zaručništva, otkriti kvalitetu bračnog i obiteljskog života iz perspektive sudionika ankete te uočiti moguće krize, saznati u kojim se godinama braka najčešće događaju i što ih uzrokuje. Temelj je rada analiza rezultata istraživanja koja pokazuje strukturu najvažnijih vrednota u bračnom i obiteljskom životu koje su istaknuli parovi koji žive vjenčani deset ili manje godina. Svrha je analize ovoga istraživanja osmišljavanje novih pastoralnih modela rada u predženidbenom i postženidbenom pastoralnom radu.*

Autor ukazuje na dva moguća modela koja bi oblikovala i odgajala zaručnike za vrednote koje su temelj za kvalitetan život u braku i obitelji. Za posliježenidbeni pastoral braka i obitelji predstavljena su dva modela rada s bračnim parovima u prvom desetljeću njihova braka koji uključuju praćenje njihovog stanja.

Ključne riječi: *bitne vrednote, bračno-obiljski život, prvo desetljeće, istraživanje, Đakovačko-osječka nadbiskupija*

SUMMARY

Essential values and guidelines for the quality of marital and family life in the first decade of marriage in the Đakovo-Osijek Archdiocese

Author of this work analyses values and determinations for quality wedlock and family life with special accent on first decade of marriage. The need for research comes from the fact that divorced marriages are more frequent than ever and consequently also relativizing of sacramental reality of marriage.

*Author takes God's plan about marriage and family contained in Old Testament and New Testament as the starting point for talking about the values at all. The second part of this work is a brief review of Patristic thought about marriage and family values, and representation of different influences on this subject in period from Middle Age to The Second Vatican Council. The third part analyzes speech of the Second Vatican Council about values of marriage and family in two its documents, *Gaudium et spes* and *Lumen Gentium*. Following the continuity of thoughts and historical circumstances author keeps presenting postconciliar documents which are completely dedicated to marriage and family issues - *Humanae vitae*, *Familiaris consortio* and *Amoris laetitia*. The fifth chapter brings the results of a research which author has collected in six towns of Đakovo – Osijek Archdiocese based on anonymous poll conducted after Sunday's Holy Mass among married couples who live married for a decade or less. The aim of this research is retroactively reveal the quality of premarital relationships and period of engagement, reveal the quality of marriage and family life from the perspective of our poll participants, to spot a possible crisis and find out in which years of marriage these crisis are frequently happening and what causes them. Bedrock of this work is the analysis of research results which shows us the structure of the most important values in marriage and family life which couples married ten years or less have accentuated. The analysis of this research for a purpose has a conceiving of new pastoral models of work in premarital and post marital pastoral work.*

Author points at two possible models who would form and bring engaged couples up for values who are the foundation for quality life in marriage and family. For post marital pastoral of marriage and family are represented two models of work with married couples in first decade of their marriage which include tracking of their condition.

Key words: *important values, wedlock and family life, first decade, research, Archdiocese Đakovo-Osijek*

UVOD

Današnje stanje brakova i obitelji u svijetu, narušeno rastavama brakova, ali i razdvajanjem obitelji kao nukleusne cjeline društva, nužno nas vodi do govora o bitnim vrednotama i odrednicama za kvalitetu bračnog i obiteljskog života. On podrazumijeva izvor samih vrednota koje kao takve predstavljaju smjernice za put života prema punini, a izvor im je sam Bog. Tu prepoznajemo i prvotno polazište uopće za govor o bračnim i obiteljskim vrednotama u ovome radu, a to je pisana Božja riječ.

Sama podjela rada, na šest cjelina, pokazuje da su brak i obitelj vrednote u sebi koje zahtijevaju dublje retrospektivno promišljanje istraživanjem današnjeg stanja zahvaćeno interdisciplinarnim pogledom, a promatrano kroz prizmu koncilskog – tumačenja znakova vremena.

U prvom će se dijelu rada kroz svetopisamske poruke, analizom pojedinih tekstova Staroga i Novoga zavjeta, nastojati predstaviti Božji naum o braku i obitelji, počevši od stvorenosti muškarca i žene na sliku Božju kroz odnos komplementarnosti, uzajamnosti, povjerenja i predanja u njihovoj različitosti. Ujedno će se ukazati na promjene koje se događaju s grijehom narušenom stvarnošću koja obuhvaća sve odnose, pa tako i bračno-obiteljske vrednote. Novozavjetno poimanje braka i obitelji, s Isusom Kristom, donosi raskid sa starozavjetnom mojsijevskom tradicijom koja je dopuštala povredu dostojanstva jednom sklopljenog saveza između muškarca i žene, što će biti produbljeno na temelju Evandjelja i poslanica.

Druga cjelina obuhvatit će kratki prikaz pretkoncilskog poimanja braka i obitelji, počevši od patrističkog govora o vrednotama kroz misli sv. Ivana Zlatoustog, sv. Augustina i Klementa Aleksandrijskog. Potom slijedi osvrt na srednjovjekovne utjecaje i stavove koji su doveli do oblikovanja kanonskog prava o braku, te na tridentske definicije braka kao Božje ustanove – sakramenta nad kojim Crkva ima vlast. Na završetku cjeline iznose se pretkoncilske okolnosti koje su pokušavale relativizirati brak i obitelj pojavom prosvjetiteljstva, sekularizacije, poimanja braka kao jednog tipa ugovora koji je moguće i razvrgnuti. U tom kontekstu liberalizacije stavova svoj doprinos braku i obitelji dalo je nekoliko papa do Drugog vatikanskog koncila.

Drugi vatikanski koncil donio je u svom promišljanju nekoliko dokumenata koji progovaraju o braku i obitelji, unutar kojih se iščitavaju vrednote za kvalitetu bračnog i obiteljskog života, a analizirat će se u trećem dijelu rada. Pastoralna konstitucija *Gaudium et spes* pokazuje poseban senzibilitet za ove stvarnosti te svjetlom Evandjelja

rasvjetljava dostojanstvo braka i obitelji kroz personalističko-egzistencijalni vid, obuhvaćajući vrednote samih bračnih partnera, njihova suživota, uzajamnog darivanja, zajedništva te nadasve bračne ljubavi koja u sebi sve sjedinjuje. Dogmatska konstitucija *Lumen gentium*, govoreći o vršenju općeg svećeništva u sakramentima, dotiče sve one koji žive kršćansku ženidbu kojom nastaje obitelj rađanjem novih članova ljudskog društva. Prema tome, bit će istaknuta eklezijalna dimenzija braka i obitelji.

U četvrtom dijelu rada analizirat će se tri dokumenta koja u cijelosti govore o braku i obitelji. Prvi dokument, enciklika *Humanae vitae*¹ pape Pavla VI., o vrednotama braka i obitelji govori iz moralne perspektive koja se odražavala u velikoj mjeri i na pastoralnom području. Govorom o bračnoj ljubavi predstaviti će se vrednote koje dokument ističe potrebnima za življenje skladnog i kreposnog suživota u bračno-obiteljskom životu, unatoč životnim teškoćama. Papinska pobudnica *Familiaris consortio*² drugi je dokument koji će biti predstavljen u ovome dijelu rada. Papa Ivan Pavao II. prepoznaje dvosmjerne posljedice nastale pojavom novog oblika obiteljskog života, nasuprot onom tradicionalnom koji iščezava. Prema tome, bit će predstavljene vrednote koje su narušene relativiziranjem braka i obitelji te one temeljne koje su došle do izražaja. Nadalje, istaknut će se odgoj kao vrednota, te poziv na ljubav u kontekstu vrednote zajedništva, vrednota rađanja novog života te odgovorno roditeljstvo što upućuje na povezanost s enciklikom *Humanae vitae*. Važnost bračnog zajedništva bit će sagledana kroz savez Boga i Izraela, Krista i Crkve. Naposljetku će se predstaviti smjernice bračnom i obiteljskom pastoralu koje dokument donosi. Pobudnica pape Franje, *Amoris laetitia*³, bit će predstavljena kao novina u govoru o braku i obitelji koja na jedinstven način zaokružuje kontinuitet dosadašnjih dokumenata posvećenih braku i obitelji. Ono što je posebno važno i temeljno za ovaj rad upravo je govor o bitnim vrednotama za kvalitetan bračni i obiteljski život, koji je u pobudnici doista bogat. Sve ono što su raniji dokumenti već donijeli, *Amoris laetitia* na poseban način produbljuje na temelju *Hvalospjeva ljubavi*. Papa Franjo egzegezom *Hvalospjeva* slikovito predstavlja putokaz za kvalitetu bračnog i obiteljskog života u kontekstu današnjice, čime ujedno prepoznaje mnoge goruće poteškoće današnjih brakova i obitelji.

Predzadnji, peti dio temeljni je dio rada koji povezuje sve prethodno rečeno. Riječ je o istraživanju bitnih vrednota i odrednica za kvalitetu bračnog i obiteljskog

¹ Enciklika je objavljena 25. srpnja 1968. god.

² Enciklika je objavljena 22. studenog 1981. god.

³ Enciklika je objavljena 19. ožujka 2016. god.

života u prvom desetljeću braka, provedenom nakon sv. misa⁴ na 215 bračnih i obiteljskih osoba na području šest većih gradova Đakovačko-osječke nadbiskupije. Analiza rezultata⁵ bit će prikazana grafički i deskriptivno kako bi se uvidjela struktura samih vrednota u pojedinim dijelovima istraživanja. Najprije će biti predstavljena dobno-spolna struktura ispitanika, prisutnost djece te zastupljenost pojedinog tipa vjernika prema prakticiranju vjere. Zatim će se, u prvom dijelu cjeline, na retroaktivan način i kroz prizmu vrednota predstaviti kritički osvrt samih ispitanika na ranije faze, fazu hodanja i fazu zaručništva, kako bi se došlo do trenutnih prilika i kako bi se uvidjela mogućnost odmaka od određenih vrednota. Budući da je riječ o prvom desetljeću bračnog i obiteljskog života, istraživanje donosi potrebne vrednote za kvalitetu istoga, gdje će naglasak biti stavljen na pravu bračnu ljubav i njezina obilježja. Analizirat će se krizne godine unutar prvog desetljeća zajedničkog života te mogući razlozi koji dovode do kriza i utječu na (ne)kvalitetu bračnog i obiteljskog života. Treća cjelina petog dijela donosi strukturu vrednota prema odgovorima ispitanika, što će nam poslužiti kao relativni pokazatelj kretanja vrednota na području naše mjesne Crkve. Smatrano je važnim ispitanike usmjeriti na budućnost i vrednote koje smatraju bitnima za ostvarenje i održanje kvalitetnog braka i obitelji u budućnosti, te u tom pogledu zadnji dio ove cjeline donosi analizu slaganja ispitanika s pojedinim vrednotama te osvrt obiteljskih osoba na odgoj djece općenito i odgoj djece u vjeri, što je jedna od temeljnih odrednica obiteljskog života i roditeljskog poziva. Na koncu petog dijela prikazat će se osvrt bračnih i obiteljskih osoba na prakticiranje molitve kao jedne od bitnih vrednota i sastavnica kako bračnog i obiteljskog života tako i vjerskog života uopće.

U šestom, završnom dijelu rada cilj je donijeti praktična rješenja utemeljena na prilikama na koje ukazuje provedeno istraživanje. Stoga će ovdje biti prikazani mogući pastoralni modeli rada s brakovima i obiteljima u prvom desetljeću bračnog i obiteljskog života, s posebnim osvrtom na predženidbeni pastoral – pastoral zaručnika te posliježenidbeni pastoral. Predženidbeni pastoral kao jedna od slabih točaka današnjeg pastorala pripreme za brak i obitelj bit će obuhvaćen sljedećim dvama modelima koji će biti detaljnije predstavljeni:

⁴ Cilj istraživanja, koje je provedeno nakon nedjeljnih sv. misa, bio je uvidjeti strukturu vrednota bračnih i obiteljskih osoba koje prakticiraju vjeru u prvom desetljeću bračnog i obiteljskog života. No analizom rezultata utvrđen je velik postotak prigodnih i tradicionalnih vjernika te religioznih osoba u odnosu na praktične vjernike.

⁵ Autor rada posebnu zahvalu izriče doc. dr. sc. Stanislavu Šoti na financiranju analize podataka koju je provela Monika Ećimović, mag. educ. psych., te na vođenju rada.

- 1) model produljene neposredne priprave za brak i obitelj
- 2) model zajednice zaručnika.

Nadalje, posliježenidbeni modeli rada obuhvaćaju dva temeljna modela:

- 1) model župne mistagoške obiteljske skupine
- 2) model župne zajednice bračnih i obiteljskih osoba od 5. do 10. godine.

Svi modeli rada promišljeni su na temelju postojeće prakse, modela koji daju kvalitetne rezultate i zaboravljenih modela i sadržaja koji zahtijevaju prilagodbu i novi duh koji je prikladan današnjem stanju bračnog i obiteljskog pastoralna, kako bi se pospješilo posredovanje bitnih naglasaka u očuvanju bračnih i obiteljskih vrijednosti.

1. BRAK I OBITELJ U BOŽJEM NAUMU

Govor o bračnim i obiteljskim vrednotama zahtijeva kratki prikaz osnovnih postavki teologije braka i obitelji, odnosno Božjeg nauma stvorenosti čovjeka kao muškarca i kao žene na sliku Božju, njihove različitosti i komplementarnosti te obitelji kao institucije.

U prvoj cjelini rada polazi se od osnovnih poruka starozavjetnih spisa, počevši s prvim stranicama *Knjige Postanka*, te od novozavjetnih poruka o braku i obitelji u Matejevu evanđelju, poslanicama Efežanima i Kološanima.

1.1. Vrednote bračnog i obiteljskog života u starozavjetnim spisima

Knjiga Postanka donosi nam dva izvještaja o stvaranju u kojima je prisutna teologija zajedništva muškarca i žene te opis njihove različitosti i komplementarnosti. Različitost i komplementarnost dimenzije su i polazišta za govor o vrednotama bračnog i obiteljskog života.

Prvi izvještaj o stvaranju u *Knjizi Postanka* pripada svećeničkoj tradiciji. Stvaranje čovjeka opisano je kao vrhunac stvaranja unutar sedam dana.⁶ Bog stvara muško i žensko, čovjeka na svoju sliku (usp. Post 1, 28). Čovjek je stvoren kroz odnos prema Bogu, jednakog dostojanstva, bitnosti, komplementarnosti i sličnosti u različitosti i uzajamnosti.⁷ Sličnost na koju je Bog stvorio čovjeka, muško i žensko, ogleda se kroz dar rađanja, stvaranja obitelji i zajedništva, majčinstva i očinstva koji imaju svoj temelj u Bogu.⁸ Jahvistički izvještaj na antropomorfniji način, posebno u kontekstu stvorenosti čovjeka kao muškarca i žene, ističe usmjerenost muškarca prema ženi i žene prema muškarcu, odnosno njihovu relacijsku dimenziju. Stvaranjem je Bog odredio najintimniju povezanost muškarca i žene te jednako dostojanstvo obaju spolova. Jedno su na drugo usmjereni.⁹ Budući da je bit čovjeka sadržana u zajedništvu, temeljna je odrednica ljudske egzistencije odnos čovjeka s čovjekom¹⁰, jednakopravnost muškarca i

⁶ Usp. M. MATIĆ, Poimanje braka u Starom zavjetu, u: *Obnovljeni život* (49) 6 (1994), str. 604.

⁷ Usp. J. FRKIN, Pismo obiteljima pape Ivana Pavla II., *Obnovljeni život* (49) 6 (1994), str. 594. – 595.

⁸ Usp. N. DOGAN, *U potrazi za Bogom*, Biblioteka Diacovensia, Đakovo, 2003., str. 100.

⁹ U prilogu tomu ide dio teksta koji govori o tvrdom snu prije nego što je Jahve uzeo rebro čovjeku. Simbolika prikazuje čovjeka koji se budi iz mrtvila u slobodu i odgovornost. Izvještaj govori kako čovjek jasno razlikuje životinje, ali ne može otkriti svoju muškost naspram njih jer nisu jednakog dostojanstva niti intelektualne i moralne sposobnosti, zbog čega osjeća samoću. Usp. S. KUŠAR, Muško i žensko stvori ih, u: *Obnovljeni život* (45) 6 (1990), str. 462.

¹⁰ Usp. C. TOMIĆ, Žena od muža (1 Kor 11, 8), u: *Obnovljeni život* (51) 5 (1996), str. 592.

žene¹¹. Govor o stvorenosti bića koje ne osjeća stid zbog toga što je golo ukazuje na nosivi sadržaj odnosa muškarca i žene, a tiče se povjerenja, sigurnosti i komunikacije.

Čovjek je nakon grijeha narušio sve odnose: svoj odnos s Bogom, ženom i prirodom, ali i stvorenost muškarca i žene na sliku i priliku Božju. Kao posljedica spomenutoga ruše se i bračne i obiteljske vrednote opisane u poremećajima koji su nastali.¹² Dolaze do izražaja patrijarhat, poligamija te konkubinat. Patrijarhat se posebno očituje kroz vid nadređenosti muškarca i njegovog otpuštanja žene (usp. Pnz 24, 1-4). Inicijativa u pokretanju razvoda bila je muževljeva. Uočivši da mu se nešto ne sviđa na ženi, uručio bi joj tzv. otpusno pismo i tim činom otpustio. No ako je želio otpuštenu ženu ponovno uzeti za ženu, nije to mogao učiniti ako se udala za drugoga.¹³ Poligamija se očitovala u tome što je muž mogao imati više žena i nije promatran kao preljubnik.¹⁴

Mojsijev zakon primjenjivao se sve do Isusovih vremena, premda nakon Babilonskog sužanjstva (587. – 538. g. pr. Kr.) jača monogamijsko shvaćanje braka i obitelji, o čemu najviše govori mudrosna literatura te proroci Izaija, Jeremija, Ezekiel i Hošea koji monogamni brak promatraju u kontekstu odnosa i saveza Boga i Izabranog naroda.¹⁵ Prorok Hošea koristi se metaforom braka kao saveza u službi svoje proročke poruke. Kroz osobno iskustvo nevjerne zaručnice proživljava težinu i ozbiljnost Božje poruke usmjerene nevjernom narodu koji krši savez ljubavi prema Gospodinu.¹⁶ Vjernost, pravda, ljubav i smilovanje vrednote su na kojima se kušao i slomio te stvorio novi savez, brak Hošee i njegove žene Gomere, odnosno Boga i Izabranog naroda. Hošea je kroz Božju srdžbu i ljubav proživio pobjedu ljubavi koja omogućuje novi početak i za narod i za svoj brak. Bog kao pedagog odgaja narod, podiže ga i preobražava svojom ljubavlju.¹⁷ Hošea na taj način prikazuje istinski temelj i vrednote braka kroz prizmu praštanja, milosrđa, vjernosti, strpljivosti, razumijevanja prema bračnom drugu unatoč njegovim nesavršenostima te podnošenja i proživljavanja nevolja i poteškoća u braku iz ljubavi.

¹¹ Izričaj *jednakopravnost* promatramo u odnosu muškarca i žene, dok izričaj *jednakost* promatramo u odnosu čovjeka prema Bogu.

¹² Usp. M. MATIĆ, Poimanje braka u Starom zavjetu, u: *Obnovljeni život* (49) 6 (1994), str. 607. – 608.

¹³ Usp. *Isto*, str. 608.

¹⁴ Možemo kao primjer uzeti Abrahama koji je pored žene Sare koja je bila nerotkinja uzeo sebi sluškinju Hagaru koja mu je rodila potomka (Post 16, 1-2), a kasnije i prilježnicu Keturu (Post 25, 1). Takvi odnosi rezultirali su svađama, rivalstvom i ljubomorom.

¹⁵ Usp. R. PAVLIĆ, Muško i žensko stvori ih. Pečat kršćanske antropologije, u: *Riječki teološki časopis* 22 (2014), br. 2, str. 333.

¹⁶ Usp. A. REBIĆ, *Prorok i njegova preljubnica (Hoš 1-4). Metafora braka u službi proročke poruke*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 2005., str. 10.

¹⁷ Usp. B. LUJIĆ, *Starozavjetni proroci*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 2010., str. 138.

Proroci Izaija i Jeremija također se koriste slikom braka, ali i zaručništva. Kod Jeremije prevladava govor o Jahvinoj zaručničkoj ljubavi te isticanje ljepote zaruka sklopljenih s narodom u pustinji, što je narod nevjerom odbacio te postao slikom nevjerne žene. Ezekiel na isti način upotrebljava zaručničku terminologiju, dok je kod Deuterioizaije prisutan govor o nerazrješivom savezu između Jahve i „žene“ mladosti Njegove, Izabranog naroda. Završetak Knjige proroka Izaije promatra radosnu Jahvinu zaručnicu u eshatonu zaodjevenu Božjom milosti usprkos svim nevjerama. Savez s Jahvom je vječan i preobražen novim stvaranjem i Božjim djelom spasenja.¹⁸

Prorok Malahija, u kontekstu kritike tadašnjeg običaja rastava, jasno zahtijeva ljubav, vjernost i nerazrješivost saveza, odnosno bračne veze kojoj je Jahve svjedok (usp. Mal 2, 14-16).¹⁹ Proročke slike braka i zaruka važne su jer istovremeno prikazuju eshatološko spasenje i teologiju braka u njezinoj izvornosti, naglašavajući kako je brak savez i simbol Božje otkupiteljske ljubavi.

Osim proročkih spisa, u Knjizi Tobijinoj nalazimo govor o bračnoj i obiteljskoj zbilji gdje je donesena pouka i poruka o važnosti vjere roditelja, roditeljskog odgoja i savjetovanja.²⁰ Tobija i njegova žena Sara dvije su srodne duše koje svoju uzajamnu ljubav promatraju kao blagoslov i dar, odgovornost i zadaću. Spolnost shvaćaju kao dar od Boga, dar koji bračne drugove čini sustvarateljima u Božjem naumu.²¹

Upravo u ovom starozavjetnom spisu možemo iščitati bračne i obiteljske vrednote međusobne prihvaćenosti, ljubavi, potpore i komplementarnosti, ali i međusobno dopunjavanje u ograničenostima i nesavršenostima, te vrednote skladnih međugeneracijskih odnosa i zajedništva usprkos mnogim poteškoćama i izazovima.

1.2. Vrednote bračnog i obiteljskog života u novozavjetnim spisima

Brak i obitelj u Novi zavjet unose novu dimenziju, dimenziju *in fieri* te *in facto esse*.²² Isus poziva na ideal i na taj način poligamiju, poliandriju, napose kroz govor o nerazrješivosti braka, suprotstavlja dotadašnjem načinu shvaćanja braka i obitelji. On

¹⁸ Usp. C. TOMIĆ, Brak Izraelaca i njihovih susjeda, u: *Obnovljeni život* 39 (1984) 6, str. 459.

¹⁹ Usp. B. LUJIĆ, *Proroci*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2015., str. 200.

²⁰ Usp. M. ZOVKIĆ, Obitelj Tobije i Sare u Knjizi o Tobiji, u: *Crkva u svijetu* 28 (1993) 3, str. 270.

²¹ Usp. D. ŽUPARIĆ, Moralni naglasci u Knjizi o Tobiji, u: *Bogoslovska smotra* 82 (2012) 3, str. 726.

²² Riječ je o dvama trenucima ženidbene veze. Pojam *in fieri* odnosi se na samo uspostavljanje saveza, dok *in facto esse* označava zajedništvo čitavog života između muškarca i žene. Usp. L. GEROSA, *Crkveno pravo*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2007., str. 203.

bračno-obiteljsku dimenziju zajedništva muškarca i žene stavlja za uzor, ističući kako je ona Božji naum od početka stvorenosti čovjeka kao muškarca i žene.

U više navrata Isus zbog nerazrješivosti zajednice muškarca i žene polemizira s farizejima, osvrće se na razloge Mojsijeva zakona koji je dopuštao otpuštanje žene te ukazuje na stvaranje muškarca i žene kao bića jednakog dostojanstva. Potvrđuje jedinstvo i nerazrješivost jednom sklopljenog braka riječima: „Što dakle Bog združi, čovjek neka ne rastavlja!“ (Mk 10, 9) Razlika u pitanju nerazrješivosti između Matejeva evanđelja s jedne te Lukina i Markova s druge strane uočava se u Matejevoj klauzuli koja se odnosi na slučaj bludništva – *porneia*, što bi prema mišljenju egzegeta trebalo shvatiti kao termin židovskog prava koji ukazuje na nevaljan brak, na brak koji je nemoguće sklopiti.²³ Neki riječi „osim zbog bludništva“ promatraju u kontekstu „rastave od stola i postelje“, ali i dalje se ne dokida nerazrješivost, što znači da preljub čini i onaj koji uzme za ženu ili muža rastavljenoga jer se tako griješi o tuđi brak.²⁴

Isus, ističući vrednotu vjernosti u braku, nadilazi odnos bračnog i obiteljskog saveza te naglašava kako je požuda svjesno dimenzija grijeha preljuba. Požudni pogled već je korijen i sjeme preljuba, stoga se potrebno boriti s izvorom spoticanja, a ne preljubom kao prekršajem Božje zapovijedi.²⁵ Jednostavnije rečeno, ne osuđuje se samo konzumirani preljub nego još radikalnije i sama želja ili namjera koja nije realizirana, posebice zato što ona narušava bračnu čistoću sadržanu u potpunu uzajamnom predanju dvaju bračnih drugova.²⁶ Cijeli Matejev govor o nerazrješivosti braka nalazi se u kontekstu govora o vrednoti pravednosti u bračnom i obiteljskom životu,

²³ Tzv. klauzula iznimka je koja se nalazi na samo dvama mjestima kod Mateja, u Mt 5, 32 i 19, 9, a ne spominje se drugdje u Svetom Pismu. Postoji pet značajnijih hipoteza koje govore o čemu je tu zapravo riječ. Prva, kojoj su skloni protestantski kritičari koji smatraju da je Matej klauzulu umetnuo na temelju kasnijih prilika kršćanske zajednice, što bi prema njihovu mišljenju bilo samovoljno tumačenje koje nije povijesno autentično. Drugo tumačenje gleda na klauzulu inkluzivno, tj. kao na posebnu zabranu u kojoj Isus daje do znanja da poznaje tu raspravu, ali raspravu o njoj ostavlja po strani, što stvara poteškoću budući da Isus uvijek nastupa jasno i odlučno. Treća hipoteza drži da se radi o privremenoj iznimci gdje Isus apsolutizira zabranu rastave, ali židovskim slušateljima prepušta iznimku škole Shammai. Međutim, i ovo tumačenje predstavlja jednak problem. Vjerojatnije je da se radi o Matejevu dodatku jer bi ga ostali sinoptici teško ispustili. Četvrto tumačenje u klauzuli promatra tzv. rastavu od stola i postelje koja i dalje ne dokida nerazrješivost bračnog saveza, a ostavlja mogućnost odvajanja zajedničkog života supružnika, ne stavljaajući krivnju na onoga koji otpušta ako to čini jer mu je učinjena nevjera. Prema petom tumačenju, pod klauzulom se smjera na nedopuštene i zabranjene veze. Usp. I. DUGANDŽIĆ, *Ženidba u svjetlu Biblije*, u: *Bogoslovska smotra* 49 (1979) 1-2, str. 14.; A. AUGUSTINOVIĆ, *Povijest Isusova: povijesna sinopsa Evanđelja*, sv. I., Teološka biblioteka Sarajevo i Kršćanska sadašnjost, Sarajevo-Zagreb, 1984., str. 188.

²⁴ Usp. M. LIMBECK, *Matejevo evanđelje*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2009., str. 76.

²⁵ Usp. F. MUŠURA, *Proglas zakona ljubavi. Analiza Isusova Govora na gori*, sv. I., Svjetlo riječi, Sarajevo, 1990., str. 138. – 140.

²⁶ Usp. M. VUGDELIJA, *Isusov govor na gori: put istinskog očovječenja (Mt 5, 7 – 7, 29)*, Služba Božja, Split, 2014., str. 119.

suprotstavljajući na taj način staru pravednost pismoznanaca i farizeja novoj pravednosti koju donosi Isus Krist²⁷, a koja ne smjera samo na pravila nego i na osobni unutarnji čovjekov stav.²⁸

Sv. Pavao govori o braku i obitelji kroz dimenziju saveza i nerazrješivosti te kroz ranije dotaknutu problematiku nerazrješivosti, i to u Kor 7 i poslanici Ef 5, 21 – 6, 9. Čitajući je, lako je uočiti kako Pavao odgovara na praktična pitanja zajednica u kojima se nalazi prilikom svog misijskog djelovanja. Spomenute zajednice nisu dobro upoznale Božji naum zbog čega Pavao nastoji izgraditi čvrste temelje vjere, a time i Božjeg nauma i nauka o braku i obitelji. Govor o ovoj temi uvjetovan je povijesnim okolnostima i kerigmatskom dimenzijom Isusove smrti i uskrsnuća. Najzorniji je primjer poslanica Korinćanima (1 Kor 7, 12-16) i tzv. pavlovska povlastica²⁹ koju je prihvatilo i ženidbeno pravo Katoličke Crkve.³⁰ Pavao ženidbu promatra i kao Božji poziv, čime joj priznaje veliku važnost iako prednost daje djevičanstvu. Realno promatranje braka i obitelji kod Pavla uzima u obzir razliku između bračnog i bezbračnog življenja spolnosti te promatranje bračnog života s različitih gledišta koja obuhvaćaju odrednice zakonitosti i vrednota jednosti, uzajamnosti u pravima i dužnostima te vrednota vjernosti i nerazrješivosti kršćanskog braka.

Zaručništvo i udovištvo teme su kojima Pavao pristupa kerigmatski iz prakse i životnih okolnosti.³¹ Za Pavla je brak poziv na svetost koji uključuje dimenziju slobodnog odaziva. On u poslanici Efežanima ističe uzajaman odnos ljubavi i poštovanja, odgovornosti života i spremnosti na žrtvu muža i žene, poistovjećujući ih s

²⁷ Usp. M. VUGDELIJA, *Isusov govor na gori: put istinskog očovječenja (Mt 5, 7 – 7, 29)*, Služba Božja, Split, 2014., str. 80. – 81.

²⁸ Usp. X. LEON-DUFOUR, *Djelovati po Evanđelju*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008., str. 55

²⁹ *Pavlovska povlastica* podrazumijeva prethodno valjano i zakonito sklopljenu ženidbu dvoje nekrštenih koja je nerazrješiva po naravnom pravu dokle god su oba supružnika nekrštena. U slučaju krštenja jednog od supružnika u Katoličkoj Crkvi, nekoj drugoj Crkvi ili nekatoličkoj zajednici, sklopljena ženidba može se razriješiti u korist vjere pokrštenog supružnika, a samo razrješenje nastupa kada kršteni sklopi novu ženidbu, pod uvjetom da se nekršteni od njega rastao, čime je razrušeno fizičko i moralno zajedništvo. *Povlastica* promatra mješoviti brak kršćanina i nekršćanina kao mogući izvor nemira zbog vjere koji bi mogao narušiti samo ozračje braka i života u obitelji, što bi bilo pogibeljno za bračnog druga. Na taj je način *Pavlovska povlastica* rješenje ili, bolje rečeno, lijek. Usp. «*Pavlovska povlastica*», u: *Opći religijski leksikon*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb, 2002., str. 702.; C. TOMIĆ, Novozavjetna objava o braku, u: *Crkva u svijetu* 7 (1973) 2, str. 183.; M. BERLJAK, Razrješenje ženidbe pavlovskom povlasticom, u: *Bogoslovska smotra* 64 (1994) br. 1-4, str. 347.; V. BLAŽEVIĆ, Mješovite ženidbe, u: *Bogoslovska smotra* 49 (1979) br. 1-2, str. 167.

³⁰ Usp. N. HOHNJEC, Današnja iskušenja novozavjetne vizije braka i obitelji, u: *Bogoslovska smotra* (1999), br. 2-3, str. 260.

³¹ Usp. M. VIDOVIĆ, *Od križa do uskrsnuća. Temeljna poruka Prve poslanice Korinćanima*, Hrvatsko biblijsko društvo - Teovizija, Zagreb, 2007., str. 51.

dimenzijama Kristove ljubavi prema Crkvi.³² Prožimanjem dviju osobnosti te predstavljanjem uzajamnih dužnosti, poslanica potvrđuje sakramentalni karakter braka.³³ Krist se žrtvovao za Crkvu iz ljubavi prema njoj, a budući da se taj odnos preslikava na bračnu stvarnost, zadaća je supružnika ljubiti se nesebičnom ljubavlju kao što Krist ljubi Crkvu. U tom kontekstu brak je trajno oživljavanje Božjeg saveza s ljudima.³⁴

Poslanica govori i o odnosu roditelja i djece, ističući dužnosti jednih prema drugima. Uključenost djece u apostolske upute upućuje na to kako je u Crkvi prisutan Kristov pogled ne samo na odrasle nego i na djecu³⁵, mijenjajući korjenito dotadašnji stav uvriježen u Rimskom Carstvu³⁶. Roditelji kao prvi i nezamjenjivi odgojitelji djece imaju zadaću učiti djecu vrednotama dobrohotnosti i pravednosti.³⁷ Sadržaj Ef 6, 1-4 stvara temelje za miran, skladan i kvalitetan život osoba unutar braka i obitelji, pri čemu je naglasak na kreposti i vrednoti ljubavi koja je kraljicom svih kreposti i koja je usmjerena dobru voljene osobe, čemu je najsavršeniji primjer Krist.³⁸ Osuđuje se svaki oblik tiranije i ponižavanja u odnosu muža i žene, roditelja i djece.

Ozračje u Pavlovoj poslanici Kološanima ukazuje na govor o obitelji kao kućnoj Crkvi.³⁹ Pavlova misao u sebi promatra društvenu zajednicu sastavljenu od različitih, ali međusobno povezanih članova okupljenih u suodgovornosti jednih prema drugima, osobito u stavu odgovornosti prema glavi obitelji. Ozračje takve zajednice ocrtavaju vrednote uzajamnog poštivanja, sigurnosti, mogućnost stjecanja identiteta, osjećaja pripadnosti, a temelj svega je ljubav koja ih sve okuplja u Kristu.⁴⁰ Po Kristu, obitelj je službenica u izgradnji Kraljevstva Božjeg u kontekstu naše povijesnosti.

³² Usp. Ef 5, 21-29; Podložnost je pri tome u službi odgovornosti, a ljubav muškarca prema ženi kao što Krist ljubi Crkvu kroz dimenziju potpune ljubavi koja u sebi sadrži slobodu, osobno opredjeljenje, osobni stav.

³³ Usp. Ef 5, 21 – 6, 9; M. VIDOVIĆ, *Od križa do uskrsnuća. Temeljna poruka Prve poslanice Korinćanima*, Hrvatsko biblijsko društvo - Teovizija, Zagreb, 2007., str. 54.

³⁴ Usp. N. HOHNJEC, *Obitelj i njezine generacije*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2003., str. 54.

³⁵ Usp. Mk 10, 14; Mt 18, 5

³⁶ U Rimskom Carstvu neželjena su djeca ostavljena i napušтана, dok su slabe i bolesne ubijali, a zbog lake rastave i promiskuiteta i zdrava su djeca predstavljala teret; Usp. J. R. W. STOTT, *Tumačenje Pavlove poslanice Efežanima*, Dobra vest, Novi Sad, 1984., str. 207.

³⁷ Usp. M. ZERWICK, *Poslanica Efežanima*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1974., str. 119. – 121.

³⁸ Usp. H. M. CARSON, *Pavlove poslanice Kološanima i Filemonu*, Dobra vest, Novi Sad, 1983., str. 83.

³⁹ Usp. M. VIDOVIĆ, *Od križa do uskrsnuća. Temeljna poruka Prve poslanice Korinćanima*, Hrvatsko biblijsko društvo - Teovizija, Zagreb, 2007., str. 60. – 61.

⁴⁰ Usp. J. ĆORIĆ, Obitelj subjekt i objekt pastoralna, u: *Bogoslovska smotra* 75 (2005) 1, str. 217. – 219.

Govor Starog zavjeta o bračnom i obiteljskom životu s Kristom u Novom zavjetu poprima objaviteljsku te obnoviteljsku i spasiteljsku dimenziju. Stoga promišljanje o Božjem naumu braka i obitelji iziskuje ozbiljno i neprekidno propitivanje Crkve o braku i obitelji, vraćanje na izvore te kritičko promatranje stvarnosti. Naime, različiti utjecaji i moderna strujanja nameću nove, iskrivljene poglede na ove stvarnosti, relativizirajući ih i radeći odmak od onoga što brak i obitelj u sebi jesu.

2. KRATKI PRIKAZ PRETKONCILSKOG POIMANJA BRAKA I OBITELJI

U pojedinim povijesnim razdobljima sakrament ženidbe i sakramentalna milost različito su doživljavani, življeni i slavljani. Jednost, nerazrješivost i potomstvo kao bitna svojstva ženidbe kroz cijelu su povijest doživljavani gotovo jednako važnima. No dobro bračnog druga kao prvo bitno svojstvo i svrha ženidbe tijekom povijesti je različito vrednovano, često zanemareno.

Ženidba nije uvijek sklapana iz ljubavi i komplementarnosti. Nerijetki slučajevi ženidbe kroz povijest svjedoče o sklapanjima ženidbi nametnutim dogovorom roditelja zaručnika, sklapanjima ženidbi iz koristoljublja i materijalne sigurnosti, očuvanja ugleda i tradicije te radi produženja obiteljske loze, u čemu je izostajala ljubav kao temelj zajedništva muža i žene te uzajamno poštivanje, jednakopravnost i komplementarnost.⁴¹ Brakovi sklopljeni na ovakav način često su bili prostor za bračne čine lišene nježnosti i odgovornosti prema bračnom drugu i potomstvu, a u njima je bila prisutna požuda i nasilje.⁴²

2.1. Patristički govor o vrednotama braka i obitelji

U razdoblju od 3. do 7. st. u spisima crkvenih otaca vrednota bračne i spolne čistoće najčešće je spominjana vrednota. O njoj su najčešće pisali sv. Ivan Zlatousti i sv. Augustin.⁴³ Crkveni su oci o ženidbi, braku i obitelji pisali uzimajući u obzir pastoralnu dimenziju kršćanskog iskustva. Život u braku i obitelji isključivo je promatran kroz vid prokreacije i bračne čistoće.⁴⁴ Klement Aleksandrijski kao izraziti poznavatelj Svetog pisma u govoru o ženidbi bio je usmjeren na obranu vrednota ženidbe, osobito naspram krivovjernih sljedbi prisutnih u to vrijeme. Klement promatra brak kao društvo dviju osoba, muža i žene, čiji je formalni dio i svrha ono što ga razlikuje od svakog drugog društva. Rađanje i stvaranje potomstva najvažnija je vrednota života u braku i obitelji.⁴⁵ Klement prokreaciju povezuje s uporabom same ženidbe, promatrajući je i kao vrednotu u borbi protiv grijeha bludnosti. Prema njegovu mišljenju, ženidba mora imati i svoj

⁴¹ Usp. M. ŠKVORC, Evangelizacija industrijskog vremena, u: *Obnovljeni život* 32 (1977) 3, str. 208.

⁴² Usp. V. BAJSIĆ, Brak u današnjem urbaniziranom i tehniziranom društvu, u: *Bogoslovska smotra* 49 (1979) 1-2, str. 46.

⁴³ Usp. M. VIDAL, *Kršćanska etika*, UPT, Đakovo, 2001., str. 356.

⁴⁴ Usp. *Isto*, str. 357.

⁴⁵ Usp. S. KOS, Kristova obnova ženidbe u spisima Klementa Aleksandrijskog, u: *Obnovljeni život* (56) 4 (2001), str. 472.

društveni i pravni karakter koji se očituje u obliku njezina sklapanja prema odredbama mjerodavne vlasti, čime ženidba dobiva svoj javni, zakoniti i životan značaj unutar uređenog društva. Kao drugotnu vrednotu života u braku i obitelji ističe uzajamno pomaganje supružnika.

Sakramentalni život u braku pretpostavlja vjernost i duhovno jedinstvo te dobrobit domovine i cijeloga svijeta.⁴⁶ Klementov nauk obris je Augustinovog nauka o dobrobitima ženidbe: dobrobit vjernosti, jednosti, djece i nerazrješivosti na koje se crkvena tradicija stoljećima pozivala promatrajući brak i obitelj kao vrijednosne ustanove.⁴⁷

Sv. Ivan Zlatousti ženidbu smatra Božjim darom i dobrom koje počiva na vrednoti umjerenosti koja je ponajprije krepost vodilja u međusobnom podržavanju supružnika kako se ne bi "slomili". Prema njegovu mišljenju, brak u sebi sadrži vrednotu upotpunjenja, odnosno ženidba je ustanovljena kako bi supružnici jedno drugo upotpunjavali u onome što im nedostaje. Dimenzija komplementarnosti i ženidbeno jedinstvo vode supružnike u izvorno stanje jedinstva u kojemu iznova iz dvoga postaje jedno tijelo. Moguća razdvojenost iz bilo kojeg razloga život u braku čini nesavršenim.⁴⁸ Sv. Ivan Zlatousti naglašava važnost pripreve za sakrament ženidbe. Treba mu prethoditi život mladića i djevojaka u predbračnoj čistoći te razboritom traženju zaručnika koje treba krasiti dar duha, pobožnosti, krotkosti, razboritosti i straha Božjeg, napose zato što je brak mjesto suživota.⁴⁹

Relativno negativistički govor o braku i obitelji treba promatrati u civilizacijskom kontekstu grčko-rimskog svijeta u kojemu je vladala privatna i javna razuzdanost, homoseksualnost, razvod, pobačaj, čedomorstvo, pritisak manihejske, gnostičke i dualističke struje te libertanizam koji je obezvrjeđivao bračni i obiteljski život.⁵⁰

⁴⁶ Usp. S. KOS, Kristova obnova ženidbe u spisima Klementa Aleksandrijskog, u: *Obnovljeni život* (56) 4 (2001), str. 485.

⁴⁷ Usp. M. VALKOVIĆ, Društveni utjecaji na brak i obitelj, u: *Bogoslovska smotra* 69 (1999) br. 2-3, str. 295.

⁴⁸ Usp. S. KOS, Ženidba kao put spasenja u spisima svetog Ivana Zlatoustoga, u: *Obnovljeni život* (58) 1 (2003), str. 45.

⁴⁹ Usp. *Isto*, str. 47.

⁵⁰ Usp. M. VALKOVIĆ, Društveni utjecaji na brak i obitelj, u: *Bogoslovska smotra* 69 (1999) br. 2-3, str. 298.; Maniheizam i gnosticizam kao krivovjerne struje koje počivaju na dualističkim i sinkretističkim elementima razdvajaju materiju od tijela te preziru materiju kao takvu smatrajući ju grešnom i zlom. Tijelo je prema takvom naučavanju, budući da je materija, zlo, a time i rađanje kojim se na svijet donosi novi život u obliku "grešnog" tijela. S jedne strane imamo izravan prezir prema tijelu, braku, rađanju, dok s druge strane libertanizam u potpunosti prepušta pojedinca njegovim spolnim

2.2. Utjecaji na brak i obitelj od srednjeg vijeka do Drugog vatikanskog koncila

U 4. st. s carem Teodozijem I., priznavanjem kršćanstva državnom vjerom te zabranom poganskih kultova, a osobito u 6. st. za vrijeme Justinijana kada su pobačaj i čedomorstvo zabranjivani i kažnjavani, civilno zakonodavstvo postupno preuzima kršćanski pogled na brak i obitelj.⁵¹ Od 4. do 12. st. Crkva je sve više preuzimala zakonodavstvo nad brakom formirajući i kanonsko pravo o braku koje je primjenjivalo i civilno zakonodavstvo, i to sve do pojave moderne sekularizacije i ubrzanih promjena na kulturno-društvenom području. U 11. st. Crkva stječe potpuni autoritet nad ženidbom, a od druge polovice 12. st. prisutno je sveopće prihvaćanje i teološko utvrđenje sakramentalne važnosti ženidbe.⁵² Na Tridentskom saboru (1546. – 1563.) definirano je kako je Bog ustanovio brak te da Crkva ima vlast nad njim jer je ženidba sakrament.⁵³

Međutim, prosvjetiteljstvo, sekularizacija te druge ideološke struje relativizirale su brak svodeći ga na civilni ugovor koji je poput svih drugih ugovora moguće razvrgnuti. Time je otvoren put uvođenju zakona o rastavi braka.⁵⁴

Liberalizacija stavova o braku i obitelji potaknula je papu Leona XIII. (1810. – 1903.) da objavi encikliku *Arcanum divinae sapientiae*⁵⁵ koja je ujedno i prva enciklika posvećena braku i obitelji.⁵⁶ Modernizam brak i obitelj stavlja u središte teoloških promišljanja. Nakon Leona XIII., promišljanje i pisanje, tumačenje i učenje o braku i obitelji značajnije su nastavili pape Pavao VI. i Ivan Pavao II., posebice u dokumentima *Humanae vitae* i *Familiaris consortio*.

Navedenim dokumentima prethodile su intenzivnije teološke i doktrinarne rasprave o bitnim svojstvima bračnog saveza i vrednotama bračnog i obiteljskog života. Zbog toga i Kodeks kanonskog prava iz 1917. god. ističe kako je prvotna svrha ženidbe rađanje i odgoj djece te svladavanje požude, dok su jedinstvo i nerazrješivost temeljna

nagonima i prihvatljivim drži različita spolna ponašanja izvan braka ili u njemu koja nerijetko graniče s devijantnim ponašanjem.

⁵¹ Usp. M. VALKOVIĆ, Društveni utjecaji na brak i obitelj, u: *Bogoslovska smotra* 69 (1999) br. 2-3, str. 298.

⁵² Usp. M. VIDAL, *Kršćanska etika*, UPT, Đakovo, 2001., str. 357.

⁵³ Usp. Tridentski sabor (1546. – 1563.), 24. sjednica: *Učenje i kanoni o sakramentu ženidbe*, u: H. Denzinger – P. Hünermann, *Zbirka sažetaka, vjerovanja, definicija i izjava o ćudoređu*, UPT, Đakovo, 2002., 1797-1816

⁵⁴ Usp. A. ČONDIĆ, Brak i obitelj prema *Gaudium et spes*, u *Služba Božja* 54 (2014), br. 3/4, str. 279.

⁵⁵ Enciklika je objavljena 1880. god.

⁵⁶ Usp. L. TOMAŠEVIĆ, Crkveni dokumenti o evangelizacijskoj ulozi obitelji, u: *Crkva u svijetu* 36 (2001), br. 4, str. 439.

svojstva kršćanske ženidbe u vidu sakramentalnosti.⁵⁷ Temeljem istoga, pretkoncilski manuali promatrali su brak i obitelj na isključivo biološko-fiziološkoj i prokreativnoj razini, a ženidbeni savez sveli su na razinu ugovora.⁵⁸ Takvo shvaćanje braka djelomično je dovelo do pojedinih modernističko-laicističkih, sekularno-liberaliziranih usmjerenja poput emancipacije žene kod Simone de Beauvoir sredinom 20. st. te kasnije i feminističkih strujanja, npr. Judith Butler, s ciljem dekonstrukcioniziranja i relativiziranja spolnosti, komplementarnosti muškarca i žene, što je za posljedicu imalo razaranje tradicijskog poimanja braka i obitelji.⁵⁹ Dakle, nagli razvoj industrije, modernizacija, osobito urbanizacija, negativni vidovi emancipacije žena još su snažnije doveli do relativiziranja bračnih i obiteljskih vrednota, ali i bitnih svojstava ženidbe.

Pojavom marksizma, kasnije komunizma i staljinizma bračne i obiteljske vrednote i sakramentalnost ženidbe nastojali su se "istjerati" iz svijesti tadašnjeg čovjeka i društva. Tijekom spomenutih režima čovjek nije izgubio samo pravo sklapati ženidbu u vjerskom obliku s građanskim učinkom, nego se nastojalo odgojiti čovjeka slobode bez odgovornosti. Slobodne veze negiraju bilo kakav ugovor dviju osoba. S druge strane, u zemljama gdje marksizam, staljinizam i komunizam nisu postojali kao društveni i državni sustavi, negativne posljedice u odnosu na brak, bračne i obiteljske vrednote ostavili su liberalizam, seksualna revolucija i modernizam.

Takvo stanje prouzrokovalo je suprotnu reakciju iz teoloških krugova, koji su nastojali sa različitih stajališta pročistiti dotadašnje promatranje braka i obitelji, te vrednota bračnog i obiteljskog života, kako bi došli do jednog zaključka utemeljenog na Božjem naumu.

Camillo Viglino jedan je od teologa koji su pokušali odgovoriti na novonastale okolnosti prije Drugog vatikanskog koncila učeći kako brak i obitelj, posebice bračno zajedništvo muža i žene, treba gledati u cjelini odnosa života muškarca i žene.⁶⁰ Njemački teolog Herbert Doms ponudio je novi pogled na teologiju braka promatrajući ga sa subjektivno-individualnog stajališta, ističući kako je po njemu ljubav koja ga prožima najvažnije svojstvo ženidbe, a ostala bitna svojstva su uzajamno usavršavanje i

⁵⁷ Usp. M. BERLJAK, *Zakonik crkvenog prava uređen po odredbi pape Pija X., proglašen po nalogu pape Benedikta XV. (1917.). Dr. Josip Pazman (1863.–1925.)*, Društvo za povjesnicu Zagrebačke nadbiskupije „Tkalčić“, Katolički bogoslovni fakultet, Zagreb; Papinski hrvatski zavod Svetog Jeronima, Rim, 2014., kan 1013 § 1-2

⁵⁸ Usp. S. KOŽUL, Novi naglasci ženidbe na Drugom vatikanskom saboru, u: *Bogoslovska smotra* 49 (1979) 1-2, str. 56.

⁵⁹ Usp. I. KOPREK, Razarajući čimbenici braka i obitelji, u: *Bogoslovska smotra* 85 (2015) 3, str. 770.

⁶⁰ Usp. V. RELJAC, *Pastoral braka i obitelji na iskušenju*, Salesiana, Zagreb, 2011., str. 26.

prokreacija.⁶¹ Teolog, dominikanac Bernardin Krempel pak ističe kako je životno, egzistencijalno i intimno sjedinjenje supruge najintimnija bit bračnog saveza. Prema Krempelu, drugo bitno svojstvo sakramenta ženidbe je rađanje djece.⁶²

U tom kontekstu brak i obitelj te bračne i obiteljske vrednote uz obostranost i komplementarnost naglašavaju jednost u različitosti te zajedništvo, a napose ostvarenje zajedništva i potomstva, o kojima će se više govoriti u sljedećoj cjelini.

⁶¹ Usp. M. VALKOVIĆ, *Postkonzilska obiteljska i moralna problematika*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2016., str. 23.

⁶² Usp. A. ČONDIĆ, Brak i obitelj prema Gaudium et spes, u: *Služba Božja* 54 (2014) 3/4, str. 281.

3. VREDNOTE ZA KVALITETU BRAČNOG I OBITELJSKOG ŽIVOTA U DOKUMENTIMA DRUGOG VATIKANSKOG KONCILIA

Drugi vatikanski koncil, propitujući i prepoznavajući znakove vremena, uočio je mijene na području bračnog i obiteljskog života koje se i dan-danas kao sociološke pojave u društvu i crkvenoj zajednici jasno uočavaju te utječu na unutarnju bračnu i obiteljsku kvalitetu življenja.⁶³

Potreba da društvo, crkvena zajednica i mnoge druge institucije zaštite brak i obitelj sve je snažnija i zahtijeva preispitivanja i rasvjetljavanja poziva i uloge braka i obitelji u ovozemaljskoj stvarnosti te napose vrednota čije će uvažavanje i poštivanje dovesti do skladnog i kvalitetnog suživota koji je sam Bog svojim naumom postavio kao uzor.

O bračnom i obiteljskom životu posebno govori pastoralna konstitucija *Gaudium et spes*⁶⁴ u kontekstu govora o Crkvi u suvremenom svijetu. Važno je podsjetiti kako ni jedan koncilski tekst nije prolazio toliko mukotrpan hod u svojem nastajanju koliko tekst posvećen braku i obitelji.⁶⁵ U razdoblju pripreme tekstova o braku i obitelji djelovale su dvije komisije. Prva je komisija bila teološka, na čelu joj je bio kardinal Ottaviani, a zadatak joj je bio pripremiti teološko-doktrinarne sheme, dok je druga bila Komisija za disciplinu sakramenata čija je zadaća bila priprema pravnih i disciplinskih tekstova⁶⁶.

⁶³ Usp. A. TAMARUT, Suvremena teologija braka i obitelji, u: *Bogoslovska smotra* 85 (2015) 3, str. 680.

⁶⁴ Enciklika je objavljena 7. prosinca 1965. god.

⁶⁵ Usp. V. RELJAC, *Pastoral braka i obitelji na iskušenju*, Salesiana, Zagreb, 2011., str. 28.

⁶⁶ Ovi tekstovi nisu bili predmetom rasprave na Drugom vatikanskom koncilu niti su našli svoj odjek u samim koncilskim dokumentima. Teološka je komisija tri godine radila na shemama koje su prolazile uzastopne i višestruke redakcije. Napokon, tekst je izrađen pod nazivom *Shema Constitutionis de castitate, virginitate, matrimonio et familia*, no nije naišao na odobravanje većine koncilskih otaca budući da je ponovno kao prvotna svrha braka potvrđeno rađanje i odgajanje djece, a sve ostale dimenzije određene su kao drugotne. Ponovno su ostale zanemarene psihološka, duhovna te fiziološka dimenzija. Zbog nezadovoljstva takvim naukom osnovana je mješovita komisija koja je u jedan tekst ugradila različite spoznaje, teološke, sociološke, pedagoške te medicinske koje su ranije zanemarivane. Taj tekst bio je predmetom žive rasprave, nakon koje je uslijedilo ispravljanje i redakcija teksta. Neki crkveni oci osporavali su tekst jer se u njemu nije nalazila podjela dimenzija braka prema stupnju važnosti kakva se nalazila u *Codex iuris canonici* iz 1917. god. Znakovito je da su se neki crkveni oci protivili konačnom tekstu jer je bila prenatrpana dimenzija ljubavi u bračnom i obiteljskom životu. Tri dana uoči zatvaranja koncila, 4. prosinca 1965. god., za *Gaudium et spes* glasalo je 2047 koncilskih otaca, a 155 ih je bilo protiv. Izglasavanjem teksta službeni nauk katoličke Crkve označio je kraj pretkoncilskom govoru o braku.; Usp. S. KOŽUL, Novi naglasci ženidbe na Drugom vatikanskom saboru, u: *Bogoslovska smotra* 49 (1979), br.1-2, str. 58. – 59.

3.1. Bračne i obiteljske vrednote prema pastoralnoj konstituciji *Gaudium et spes*

Posadašnjenje, *aggiornamento*, misao je vodilja pape Ivana XXIII. koja upućuje na potrebu i zadaću Crkve za jednim novim pogledom na budućnost koji smješta Crkvu u svijet ovoga vremena, a takav put slijedi *Gaudium et spes* u svjetlu evanđelja.⁶⁷

Koncil i Crkva su, ucijepljujući i posadašnjujući Crkvu u svijetu uz razboritu međusobnu suradnju, htjeli postići da ljudi, obitelji i narodi usmjere svoje duše prema nebeskim vrednotama.⁶⁸ Smjerajući na cijeli ljudski rod, Konstitucija polazi od toga da su upravo bračno i obiteljsko stanje izričito važni elementi za dobro osoba, skladan suživot te u konačnici spas pojedinca te ljudskog i kršćanskog društva. Takvo polazište i pretpostavka da zdrav pojedinac proizlazi iz zdravog bračnog i obiteljskog života usmjeravaju pozornost na samo dostojanstvo braka i obitelji kao takvih te na vrednote i odrednice koje taj isti bračni i obiteljski život čine stabilnim, zadovoljnim, ispunjenim i zdravim okruženjem za svaku osobu.

Gaudium et spes u drugom dijelu pokazuje poseban senzibilitet za brakove i obitelji koje se nalaze u različitim nepovoljnim prilikama koje relativiziraju brak i obitelj te njihovu sakramentalnost, a kao problematične posebno navodi slobodne veze, probni brak i sve veći broj rastava.⁶⁹ Pored toga navodi se i oskvrnjenje bračne ljubavi sebičnim, hedonističkim i nedopuštenim činima poput sprečavanja začeca ili pak pobačaja. Također, ekonomske prilike, migracije, materijalističko promatranje braka i obitelji narušavaju i zatamnjuju savjesti osoba i destabiliziraju brakove i obitelji.

Koncil, imajući u vidu navedene nepovoljne okolnosti u bračnom i obiteljskom životu, želi svjetlom evanđelja rasvijetliti i ukazati na dostojanstvo braka i obitelji kao svetih ustanova te dati podršku osobama koje žive bračno-obiteljskim životom, za brak se pripremaju te ga shvaćaju ponajprije kao poziv i suodgovornu zadaću.⁷⁰ Na tragu toga, novina je dokumenta poimanje braka i obitelji na način da se u središte stavlja same supružnike, odnosno braku i obitelji pristupa se kroz personalističko-

⁶⁷ Usp. E. ARENS, Crkva u današnjem svijetu. Pastoralna konstitucija *Gaudium et spes* i njezina poslijesaborska recepcija, u: *Recepcija Drugog vatikanskog sabora s posebnim osvrtom na Crkvu u Hrvata, Zbornik radova XIX. Međunarodnog teološkog simpozija*, N. Bižaca, M. Parlov (ur.), CUS i KBF, Split, 2014., str. 29.

⁶⁸ Usp. É. GAZIAUX, "Gaudium et spes" i fundamentalna moralna teologija danas: kakvi utjecaji?, u: *Drugi vatikanski koncil i teologija. Perspektive za 21. stoljeće*, P. Bordeyne i L. Villemin (ur.), sv. 69, KS, Zagreb, 2012. str. 168.

⁶⁹ Usp. DRUGI VATIKANSKI SABOR, *Gaudium et spes*. Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu, (7. XII. 1965.), br. 47, u: *Dokumenti*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008., (u daljnjem tekstu: GS)

⁷⁰ Usp. GS 52

egzistencijalni vid koji ističe važnost suživota bračnih drugova, dimenziju radosnog darivanja života kojega prožima duh zajedništva i koji preko ljubavi kao bitne dimenzije braka i obitelji nadilazi poteškoće.⁷¹

Promjena koja se dogodila ovim dokumentom ne želi izbrisati prokreacijski vid braka ili pak umanjiti njegovu važnost, nego ga promatrati kao vrednotu bračnog života, čime je ujedno prevladano i pretkoncilsko poistovjećivanje braka s predavanjem i primanjem prava na tijelo te valjanost ili nevaljanost braka ovisno o izvršenju primanja i predanja.⁷² U skladu s tim i sama Konstitucija brak definira kao intimnu zajednicu bračnog života i bračne ljubavi koju je Stvoritelj utemeljio i providio vlastitim zakonima, a koja se uspostavlja ženidbenim savezom, odnosno neopozivom privolom.⁷³ Bračnom savezu promatranom na ovaj način uzor je Božji savez s Izabranim narodom koji je također neopoziv unatoč nevjernosti i grešnosti naroda, ali isto tako upućuje i na savez Krista i Crkve u kojem su istaknute vrednote bezuvjetnog predanja i ljubavi poradi drugoga.⁷⁴

Zajedništvo života srž je poimanja braka, što Konstitucija naglašava govoreći o ustanovljenju ženidbe, ne samo zbog rađanja jer bi se na taj način obezvrijedilo brakove koji zbog neplodnosti žive bez djece. Bračni partneri i njihovi brakovi koji se susreću s problemima neplodnosti vrijedni su jer se temelje na jednako skopljenom svetom ženidbenom savezu.⁷⁵ Time Konstitucija želi dati podršku bračnim parovima koji proživljavaju tugu i bol uvjetovanu takvim životnim okolnostima te istaknuti upravo zajedništvo života i bračnu ljubav koja je u temelju bračnog saveza i koja je kadra nadići poteškoće prouzrokovane poteškoćama u stvaranju potomstva.

Sakramentalna narav bračnog saveza upućuje na to da je bračni i obiteljski život hod u kojem su neizostavne vjera, ufanje i ljubav te u kojem su supružnici i djeca jedni drugima pomoć i podrška u postizanju osobnog savršenstva i svetosti, što je vrlo odgovorna zadaća.⁷⁶ Vrijednosti bračnog i obiteljskog života na koje Konstitucija upućuje proizlaze iz zdravog suživota osoba unutar obitelji, a među vrijednostima ističu se zahvalnost, odanost te povjerenje, vrijednosti koje trebaju zahvatiti kako supružnike

⁷¹ Usp. GS 47

⁷² Usp. A. ČONDIĆ, Brak i obitelj prema Gaudium et spes, u: *Služba Božja* 54 (2014) 3/4, str. 283.

⁷³ Usp. GS 48-50

⁷⁴ Usp. GS 48

⁷⁵ Usp. GS 50

⁷⁶ Usp. GS 48

ili roditelje tako i djecu.⁷⁷ Takvo je okruženje duhovno bogatstvo i blagoslov budući da obitelj živi kao kućna Crkva, a potrebno ga je velikodušno dijeliti s drugim obiteljima kako bi se prepoznavale istinske vrednote bračnog i obiteljskog života.

Konstitucija govori o bračnoj ljubavi koja se očituje na različite načine, a ponajprije nadilazi emocionalno-afektivnu dimenziju.⁷⁸ Ona je i ljudska ljubav jer je usmjerena od jedne prema drugoj osobi te u sebi sjedinjuje privrženost i slobodno darivanje onom drugome. Istovremeno ju karakterizira posvemašnjost i sveobuhvatnost jer prožima cijeli jedan bračni odnos i život te nadilazi površnosti vanjskih privlačnosti i erotičnost. Vrhunac takve ljubavi ima svoj izraz i upotpunjenje u bračnom činu. Budući da se radi o ljudskom činu i ljudskoj ljubavi supružnika, intimni bračni čini časni su i dostojanstveni ukoliko su izvršeni doista kreposno i čisto, na ljudski način koji priznaje dostojanstvo i muža i žene.⁷⁹ Supružnici u bračnom činu u slobodi, otvorenosti i odgovornosti prema novom životu sudjeluju u Božjem stvarateljskom djelu, no na umu uvijek treba imati da je sam Bog Gospodar života, a oni imaju uzvišenu zadaću održavanja života koji su pozvani poštivati i štititi od trenutka njegova začeća.⁸⁰ Vidimo da je u prenošenju života sadržan zahtjev odgovornosti koji je često mukotrpan zbog različitih nepovoljnih životnih okolnosti, ali uzvišen i smislen zbog uzajamnog darivanja i blagoslova plodnosti kojim u konačnici bračni drugovi produžuju i svoju egzistenciju.

Konstitucija *Gaudium et spes* u kontekstu govora o promicanju dobra braka i obitelji govori o obitelji kao o školi potpunije čovječnosti.⁸¹ Budući da se u njoj susreću različite generacije, različite osobnosti i stavovi, važno je izmjenjivati stavove u dobrohotnosti te, osobito u odnosu supružnika, međusobno se savjetovati i brižno surađivati u odgoju djece. Uloga oca ostvaruje se na različit način naspram majčinske uloge. No obje su primarne. Dobar odgoj priprema naraštaje za prenošenje istoga drugim naraštajima, što uključuje stjecanje životne mudrosti i usklađivanje prava na osobnoj razini s drugim društvenim zahtjevima.⁸²

Svjesni okolnosti modernog doba, saborski oci Drugog vatikanskog koncila ističu i ulogu državnih vlasti koje trebaju pripomoći roditeljima odgajati djecu u

⁷⁷ Usp. GS 48

⁷⁸ Ne podcjenjujući isto.

⁷⁹ Usp. GS 49

⁸⁰ Usp. GS 51

⁸¹ Usp. GS 52

⁸² Usp. GS 52

obiteljskom okrilju, a u slučajevima gdje izostaje roditeljska uloga, potrebno je osigurati mjere koje će zaštititi i pomoći da se pojedinac ispravno razvija i odgaja.

Bitne vrednote bračnog i obiteljskog života te njihovo promicanje zahtijevaju jasno razlučivanje onog vječnog od onog što je promjenjivo. Novo vrijeme i napredak ne donose nužno sve ono što je dobro i moralno vrijedno, stoga su stručnjaci iz različitih područja znanosti pozvani dati svoj doprinos za dobro braka i obitelji.

Osim znanstvenih stručnjaka, svećenici i pastoralci dužni su steći barem najnužnije znanje o obiteljskoj problematici kako bi na ispravan način promicali bračne i obiteljske vrednote u pastoralnom djelovanju. Pastoralna sredstva, Božja riječ koju svećenik propovijeda, liturgija i drugi načini put su jačanja i usavršavanja ljubavi u skladu s Božjim naumom. Pritom se stvara prostor za dimenziju svjedočenja budućim bračnim parovima.

Za sakrament ženidbe važna je kvalitetna priprava, a posebnu ulogu Koncil tu vidi upravo u svećenicima kojima je zadaća savjetovati, ali i odgovarati zaručnike od stupanja u brak ako ih u tom naumu ne vodi prava i uzajamna ljubav.⁸³ Nadalje, svećenik je koordinator priprave za brak u suradnji s laicima, a nakon sklapanja brakova uloga mu je voditi brigu o obiteljima kao voditelj i pastir crkvene zajednice.⁸⁴

U dokumentu se predlaže i osnivanje institucija crkvenog ili društvenog karaktera koje mogu okupiti mladež i bračne parove te ih poučavati, informirati i pozivati na razmjenu životnih iskustava s ciljem izgradnje skladnog suživota, duhovnosti te predbračne priprave.⁸⁵

Na kraju dokumenta Drugog vatikanskog koncila *Gaudium et spes*, govoreći o pastoralu braka i obitelji, ističe se potreba i važnost svetosti, sebedarja, vjernosti, žrtve, radosti kao sadržaja i temelja života u braku i obitelji. Govor o braku i obitelji u dokumentu *Gaudium et spes* ostaje na tragu poslanice Efežanima koja definira brak i obitelj kao mjesto uzora svetosti i kreposnog života kakvim je Krist po križu ljubavi, sebedarja, odricanja, žrtve ukazao na put kojim treba ići svaka obitelj. U križu možemo promatrati odgovornost i predanje jednog supružnika za drugog kako bi se uzajamno priveli Kristu Zaručniku.⁸⁶ U nekim povijesnim razdobljima u obredu sakramenta

⁸³ Usp. V. RELJAC, *Pastoral braka i obitelji na iskušenju*, Salesiana, Zagreb, 2011., str. 33.

⁸⁴ Usp. Z. PAŽIN, Mjesto i uloga svećenika u pastoralu braka i obitelji, u: *Bogoslovska smotra* 69 (1999) 2-3, str. 342.

⁸⁵ Usp. GS 52

⁸⁶ Govor o pravoj ljubavi promatranoj kroz dimenziju križa i predanja koji vode do punine, a koji je primjenjiv na bračnu i obiteljsku stvarnost nalazimo u: BENEDIKT XVI., Enciklika, *Deus caritas est*, (25. prosinca 2005., Rim), Dokumenti 143, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2006., br. 6-7. Nadalje, Ivan od

ženidbe bila je prisutna simbolika križa. Na poseban je način prisutna nakon izricanja privole – supružnici prisežu na križ prizivajući Božju pomoć, pomoć Blažene Djevice Marije i svih svetaca Božjih.

Nakon razmatranja konstitucije *Gaudium et spes* prelazimo na dublje pronalaženje vrednota koje ističe drugi za ovu temu važan dokument Drugog vatikanskog koncila – *Lumen gentium*.

3.2. Bračne i obiteljske vrednote prema dogmatskoj konstituciji *Lumen gentium*

Pripremu teksta dogmatske konstitucije *Lumen gentium (O Crkvi)* pratile su težnje da se cijelo poglavlje Konstitucije posveti osobama povezanim sakramentom svete ženidbe, što se ipak nije uspjelo ostvariti.⁸⁷

Konstitucija o braku i obitelji govori na nekoliko mjesta, a prvi put progovara o ovim temama u kontekstu vršenja općeg svećeništva u sakramentima. Naime, kršćani koji žive kršćansku ženidbu po udjelu u otajstvu jedinstva i plodne ljubavi Krista i Crkve imaju posebnu zadaću unutar zajednice Božjeg naroda, a to je uzajamno pomaganje u postizanju svetosti u bračnom, roditeljskom i obiteljskom životu.⁸⁸ Iz braka nastaje obitelj koja rađa nove članove ljudskog društva, a oni krštenjem primaju Duha Svetoga i postaju Božji sinovi koji omogućuju produljenje Božjeg Naroda.⁸⁹

Konstitucija naglašava kako brak i obitelj imaju posebno mjesto u samoj ekleziologiji. Izričaji „kućna Crkva“ ili „Crkva u malom“⁹⁰ ne žele izraziti samo vid duhovnosti i bogoštovlje nego i vrednote zajedništva, ljubavi, poštovanja, brižnosti te suodgovornosti i povezanosti u jednoj Glavi.⁹¹ Put svetosti u bračnom i obiteljskom životu podrazumijeva zauzetost svih članova jednih za druge, što uključuje odgoj u vjeri, najprije roditelja kao prvih vjerovjesnika djeci, sakramentalni život koji posebno krijepi bračne drugove i članove obitelji preko sakramenta euharistije te molitveno ozračje bračnih drugova i cijele obitelji. Izraz „vježbalište“⁹² s kojim Konstitucija

sv. Križa u metafori „Krista-zaručnika“ dodiruje i dinamiku ljudskog zaručništva te bračnu simboliku, usp. D. M. VARGAŠEVIĆ, Metafora »Krist-zaručnik« u svjetlu promišljanja o hermeneutici religioznog jezika E. Jüngela i P. Ricoeura, u: *Diacovensia* 21 (2013) 3, str. 416.

⁸⁷ Usp. T. ŠAGI-BUNIĆ, Poziv svih kršćana na svetost po konstituciji „Lumen gentium“ II. Vatikanskog koncila, u: *Bogoslovska smotra* 35 (1965), br. 2, str. 194.

⁸⁸ Usp. DRUGI VATIKANSKI SABOR, *Lumen gentium*. Dogmatska konstitucija o Crkvi, (21. XI. 1964.), br. 11., u: *Dokumenti*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008., (u daljnjem tekstu: LG)

⁸⁹ Usp. LG 11

⁹⁰ Usp. LG 11

⁹¹ Usp. LG 41

⁹² Usp. LG 35

uspoređuje brak i obitelj ukazuje na to kako je život u braku i obitelji nužno upućen na učenje, napredak, preobrazbu, napose svjedočansku dimenziju kreposnog života.

Vjernici laici zaokupljeni oko vremenitih briga, participirajući na Kristovoj svećeničkoj, kraljevskoj te na osobit način proročkoj službi, pozvani su ostvariti svoj životni poziv te u okvirima svojeg svakodnevnog bračnog, obiteljskog i društvenog života pronositi svjetlo evanđelja kroz različite oblike svjetovnog života.

Lumen gentium naglašava sljedeće vrednote bračnog i obiteljskog života: u bračnom životu vjernu ljubav te obostranu podršku bračnih drugova, a u obiteljskom životu podršku djece koja su Božji dar, s posebnim naglaskom na poučavanje kao prenošenje vrednota u izgrađivanju životne mudrosti i znanja.⁹³

Dokument *Lumen gentium* ističe kako Krista nasljeđuju svi oni koji unutar svoje bračne i obiteljske stvarnosti obavljaju teške poslove kako bi doprinijeli kvaliteti bračnog i obiteljskog života. Bračni drugovi pozvani su raditi na spasenju, prožeti nadom, noseći terete jedni drugih, napose u životnim teškoćama, trpljenjima, siromaštvu, bolesti.

Vidjevši koje su to bračno-obiteljske vrednote u svjetlu Drugog vatikanskog koncila, uslijedit će prikaz vrednota potrebnih za kvalitetu bračnog i obiteljskog života, analiziranih kroz prizmu tri pokoncilska dokumenta.

⁹³ Usp. LG 41

4. POKONCILSKI DOKUMENTI O VREDNOTAMA ZA KVALITETAN BRAČNI I OBITELJSKI ŽIVOT

Nakon Drugog vatikanskog koncila zanimanje za brak i obitelj i dalje je prisutno te dolazi do produblјivanja govora i promišljanja o njima, napose za vrijeme pape Pavla VI., sv. Ivana Pavla II. i sadašnjeg pape Franje.

4.1. Enciklika *Humanae vitae* o bračnim i obiteljskim vrednotama

Papa Pavao VI. 1964. g. osnovao je Papinsku komisiju za studije na području reguliranja začeca, a 1968. g. Komisija je svoj višegodišnji rad završila objavljivanjem enciklike *Humanae vitae*.⁹⁴

Dokument je pokrenuo mnoge polemike, znanstvena istraživanja te pisanje djela i održavanje govora, a glavna problematika kojom se bavi jest (ne)dopuštenost metoda za pravilno reguliranje začeca.⁹⁵ Sama problematika moralne je naravi, no drama savjesti mnogih kršćanskih brakova zahtijevala je i preispitivanje na pastoralnom području.

Papa Pavao VI. piše kako je moralno nedopustivo upotreblјavati bilo koji oblik kontracepcije, osobito abortivne, te metode koje razdvajaju dvije dimenzije ljudske spolnosti, dimenziju sjedinjenja i rađanja.⁹⁶ Da bi se postigao skladan i kvalitetan suživot u bračnom životu, bračnu ljubav treba shvatiti na ispravan način, a *Humanae vitae* donosi obilježja bračne ljubavi i njezine zahtjeve. Osim činjenice da se radi o ljudskoj ljubavi usmjerenoj sazrijevanju, koja je prisutna kako u životnim radostima tako i u teškoćama, bračna ljubav ima i oznaku posvemašnjosti koja ukazuje na vrednote dijeljenja bez izuzetka te nesebičnosti i darivanja ljubavi. Dakle, radi se o bezuvjetnoj ljubavi koja zahtijeva vjernost i jednost. Plodna ljubav u konačnici označava neiscrplјivanje bračnog života u zajedništvu muža i žene nego njegovu usmjerenost rađanju djece. Budući da su djeca novi život darovan od Boga, u sebi su i za sebe neprocjenjiva vrijednost za koju roditelji moraju voditi odgovornu brigu.

⁹⁴ Papa Ivan XXIII. za vrijeme trajanja Koncila oformio je Papinsku komisiju za studij napućenosti, obitelji i nataliteta, a nakon njegove smrti papa Pavao VI. osniva drugu komisiju za studij problema reguliranja začeca. Ta je komisija završila izradu enciklike *Humanae vitae*. Usp. PAVAO VI., *Humanae vitae. Enciklika o ispravnoj regulaciji poroda*, HKD, Dokumenti, br. 18, Zagreb, 1968., br. 5, (u daljnjem tekstu: HV)

⁹⁵ Usp. V. RELJAC, *Pastoral braka i obitelji na iskušenju*, Salesiana, Zagreb, 2011., str. 35.

⁹⁶ Usp. HV 9

U vremenu kada je obitelj obilježena mnogim nevoljama, bolestima, socijalnim nedaćama, bračni drugovi imaju još veću odgovornost u pogledu roditeljstva i planiranja obitelji. Bračne drugove poziva se na razboritost i priznanje vlastite dužnosti prema Bogu, samima sebi, vlastitoj obitelji i društvu. Enciklika drži razboritim praćenje neplodnih dana radi kontrole i prirodnog planiranja obitelji u slučaju da životne okolnosti daju valjane razloge odgađanju trudnoće, bilo zbog tjelesnog, bilo zbog duševnog stanja bračnih drugova. Samo planiranje vlastite obitelji neprocjenjiv je dar sudjelovanja u Božjem stvaranju, a prirodni zakoni i razdoblja (ne)plodnosti pomoć su čovjeku. U tom kontekstu kao posebne vrijednosti i sastavnice kreposnog života izdvajaju se nenametljivost, nježnost i uzajamnost.⁹⁷ Kako bi brak i obitelj bili kvalitetni i skladni unatoč životnim nedaćama, važno je primati snagu i posvetu za vjerno vršenje dužnosti unutar bračnog poziva za što su važne nada, ustrajna molitva, askeza i euharistija.

Posebnu važnost u pastoralnom pogledu imaju apeli i zadaće koje papa upućuje različitim kategorijama osoba, liječnicima, javnim vlastima, znanstvenicima, supružnicima, obiteljima, odgojiteljima, svećenicima te biskupima, da svi na sebi svojstven način pridonose na ovom području.⁹⁸ Svećenici su pozvani na razumijevanje, poučavanje, praštanje i savjetovanje u pastoralnoj praksi u koju su uključeni bračni drugovi.⁹⁹ Sama enciklika otvorila je put daljnjem istraživanju i produbljivanju teme koju je obradila.¹⁰⁰

Nakon pape Pavla VI., Ivan Pavao II. nastavlja kontinuitet promišljanja o bračno-obiteljskim temama.

4.2. Vrednote za kvalitetu bračnog i obiteljskog života prema papinskoj pobudnici *Familiaris consortio*

Papa Ivan Pavao II. pokazao je tijekom svojega pontifikata veliko zanimanje za obiteljsku zajednicu. Cilj mu je bio prikazati i argumentirati koje su to norme i vrednote bračnog i obiteljskog života utemeljene na najosnovnijim moralnim istinama i temeljnim vrijednostima.¹⁰¹ Osnovne postavke pape Ivana Pavla II. izrečene su u apostolskoj pobudnici *Familiaris consortio*.

⁹⁷ Usp. HV 13

⁹⁸ Usp. I. FUČEK, Uz petu obljetnicu Humanae vitae, u: *Obnovljeni život* 27 (1973), br. 5, str. 405.

⁹⁹ Usp. HV 19-30

¹⁰⁰ Usp. HV 31

¹⁰¹ Usp. P. ČALIĆ, *Brak u procijepu*, Glas Koncila, Zagreb, 1996., str. 83.

Pobudnica je nastala kao plod Sinode o zadacima obitelji u suvremenom svijetu održane 1980. g., a ujedno je dio niza dokumenata koji su svoje tekstove posvetili braku i obitelji.¹⁰² Sinoda je okupila biskupe iz svih krajeva svijeta kako bi dali objektivnu viziju prilika u kojima se nalaze brak i obitelj.

Uočena je pojava iščezavanja tradicionalnog tipa obitelji i nastupanje novog oblika obiteljskog života koji je rezultirao dvosmjernim posljedicama. S jedne strane do izražaja su došle temeljne ljudske vrednote kao što su rast svijesti o osobnoj slobodi svih članova obitelji, promicanje autentičnog dostojanstva žene, razvijanje svijesti o odgovornom roditeljstvu te slobodnom i dobrovoljnom prihvaćanju potomstva, poštujući pri tome načela odgovornog roditeljstva, briga o materijalnoj sigurnosti djece te odgoju i obrazovanju, buđenje svijesti o ulozi obitelji u izgradnji pravednijeg društva te otkrivanje nezamjenjive odgojne uloge obitelji. S druge strane, moderni oblik obiteljskog života donio je brojne probleme poput sumnje u istinske vrednote obiteljskog života, opadanje temeljnih općeljudskih, vjerskih i duhovnih vrijednosti koje su put za izgradnju kvalitetnih bračnih i obiteljskih odnosa. Sloboda i neovisnost u braku sve češće se poimaju na krivi način, što za posljedicu ima relativiziranje uloge roditelja u odgoju, sve češće razvode, traume, posljedice pobačaja, kontracepciju i sterilizaciju u braku.¹⁰³

Brak i obitelj nalaze se, prema papinu mišljenju, u sukobu sloboda i ljubavi gdje na jednoj strani stoje Božja ljubav koja je kadra predati se za drugoga i stoji kao uzor, dok je s druge strane prisutno sebi ljublje i čežnja za vlastitim samoprobikom koji često zaboravlja Boga i drugoga.¹⁰⁴ Masovni mediji stvaraju potrošački mentalitet posjedovanja, što snažnije relativizira temeljne ljudske i duhovne vrednote.

Pobudnica ističe važnost buđenja kritičke svijesti i odgoja za ljubav ukorijenjenu u vjeri što su preduvjeti za stvaranje obiteljske kulture i izgradnje bračnog i obiteljskog humanizma.¹⁰⁵ Odgoj za ljubav podrazumijeva dimenziju sposobnosti i odgovornosti za ljubav. Obje su dimenzije jednako usađene muškarcu i ženi jer je ljubav temeljni poziv svakog ljudskog bića.¹⁰⁶ Riječ je u prvom redu o pozivu na ljubav i zajedništvo jer se

¹⁰² Pobudnici su prethodile Sinoda o evangelizaciji 1974. god., Sinoda o katezezi 1977. god., a Sinoda o zadacima obitelji u suvremenom svijetu urodila je upravo pobudnicom *Familiaris consortio* 1981. god.

¹⁰³ Usp. IVAN PAVAO II., *Familiaris consortio. Obiteljska zajednica*, Kršćanska sadašnjost, Dokumenti, br. 64, Zagreb, 1979., br. 6, (u daljnjem tekstu: FC)

¹⁰⁴ Usp. FC 6

¹⁰⁵ Usp. FC 7

¹⁰⁶ Usp. P. ARAČIĆ, Neki putokazi brakovima i obiteljima u papinskoj pobudnici »*Familiaris consortio*« (Obiteljska zajednica), u: *Obnovljeni život* 37 (1982) br. 6, str. 524.

čovjek spoznaje i ostvaruje u odnosu s drugim bez kojega bi, kao i bez odnosa s njime, bio neshvatljiv i sam sebi.¹⁰⁷ U cjelovitosti svoje osobe čovjek je pozvan dušom i tijelom uzljubiti i biti ljubljen.¹⁰⁸ Ženidba je svjestan i slobodno sklopljen ugovor bračne ljubavi, a brak i obitelj jedini su prostor u kojemu je moguće ostvariti sveobuhvatno darivanje i bračnu ljubav koja je usmjerena rađanju novog života. Rađanje novog života i odgovorna plodnost obuhvaćaju ne samo biološku stvarnost nego i osobne vrednote u kojima nužno udio imaju oba bračna druga, stvarajući zajednicu života i ljubavi u skladu s Božjim naumom.¹⁰⁹

Dimenzija bračnog zajedništva upućuje na sličnost zajedništva između Boga i ljudi, saveza Boga i Izraela, zajedništvo koje ispunjenje ima u Isusu Kristu, Zaručniku i Spasitelju čovjeka.¹¹⁰ Po krštenju su muž i žena ucijepljeni u zaručnički savez Krista i Crkve te je zbog tog neizbrisivog ucijepljenja bračna zajednica uzdignuta i ucijepljena u Kristovu zaručničku ljubav koja je snaži i obogaćuje Njegovom otkupiteljskom silom.¹¹¹ Sakramentalna stvarnost koju Pobudnica naglašava ne isključuje ni Božji naum ni antropološke istine, nego očituje kako se stvaranje i otkupljenje, teologija i antropologija nadopunjuju u jednom poretku spasenja, što je posebno znakovito u činjenici da prvi i neposredni učinak ženidbe nije sakramentalna milost, nego kršćansko zajedništvo u dvoje.¹¹² U svojoj cjelovitosti Pobudnica je osjetljiva za vrednote, a kao najvažniju ističe ljubav dajući joj primarno mjesto s obzirom na brak.

Bračna ljubav je krepost.¹¹³ U sebi spaja različite odrednice bračnog života i obuhvaća sve dimenzije osobe: poziv tijela i nagona, afektivnost, težnje volje i duha. Ta ista ljubav teži osobnom jedinstvu koje preko jedinstva u jednom tijelu vodi jedinstvu srca i duše te zahtijeva nerazrješivost i vjernost u tom istom konačnom i uzajamnom darivanju.¹¹⁴ Takva ljubav ne iscrpljuje se sama u sebi, nego je izvorom još jedne vrednote - života.¹¹⁵ Predajući se jedno drugome, bračni drugovi donose na svijet novi život.

¹⁰⁷ Usp. BENEDIKT XVI, *Deus caritas est. Bog je ljubav*, (25. prosinca 2005., Rim), Dokumenti 143, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2006., br. 6

¹⁰⁸ Usp. FC 11

¹⁰⁹ Usp. GS 48

¹¹⁰ Usp. FC 12-13

¹¹¹ Usp. FC 13

¹¹² Usp. V. RELJAC, *Pastoral braka i obitelji na iskušenju*, Salesiana, Zagreb, 2011., str. 43.; FC 13

¹¹³ Usp. P. ČALIĆ, *Brak u procijepu*, Glas Koncila, Zagreb, 1996., str. 84.

¹¹⁴ Usp. P. ARAČIĆ, Neki putokazi brakovima i obiteljima u papinskoj pobudnici »Familiaris consortio« (Obiteljska zajednica), u: *Obnovljeni život* 37 (1982) br. 6, str. 527.

¹¹⁵ Usp. FC 14

Pobudnica se zato poziva na nauk *Humanae vitae*, odbacujući upotrebu svih metoda i sredstava za sprečavanje začeća koji ne poštuju i odbacuju vrednotu života.¹¹⁶

Kada brak preraste u obitelj, nastaje splet međuljudskih odnosa kojima osoba ulazi u ljudsku obitelj i Božju obitelj. Očevi su pozvani, na području odgoja djece, ostvarivati postojanost, te brižljivi napor u zajedništvu sa svojim suprugama, a majke se trebaju voditi vrednotama blagosti, postojanosti, dobrote, služenja, nesebičnosti i žrtve.¹¹⁷ Ovo duboko poslanje obitelji u sebi sadrži vrednote koje su izvor i put za ostvarenje kvalitetnog bračnog i obiteljskog života. Pobudnica se obraća obiteljima upućujući poziv na udruživanje u različitim društvenim brigama za dobro, dok je društvo pozvano promicati dobro obitelji te ju podržavati u svim aspektima života.

Iz navedenoga možemo zaključiti da je obitelj i objekt i subjekt pastoralnog djelovanja: kao objekt ona prima mnoga dobra, a kao subjekt pozvana je nasljedovati ono što čini Crkva. S obzirom na društvenu zadaću obitelji, pobudnica i Sinoda zaključile su da obitelj ne uživa sva prava koja joj društvo treba omogućiti, stoga je predložena izrada *Povelje prava obitelji*.

Na samom kraju Pobudnica govori o obiteljskom pastoralu, etapama, strukturama, djelatnostima i prilikama koje prate obiteljski pastoral.¹¹⁸ Etape bračnog i obiteljskog života zahtijevaju primjereni pastoralni pristup i dokaz su da se u bračnom i obiteljskom životu događaju raznovrsne promjene, i upravo zato ne može se o ovim stvarnostima govoriti kao da su nešto konstantno što nije podložno promjenama. Sam pastoral braka ne počinje tek sklapanjem braka, nego mnogo prije. Načela koja dokument ističe naglašavaju potrebu prepoznavanja braka kao žive, dinamične stvarnosti koja se mijenja, raste i napreduje, a cilj im je kvalitetnije provođenje etapa i svih njezinih odrednica unutar bračnog i obiteljskog pastoralala. Načelo upoznavanja i priznavanja realnog stanja braka i obitelji, načelo rasta i razvoja, načelo postupnosti, univerzalnosti, načelo pozitivnog pristupa braku i obitelji, načelo eklezijalnosti te načelo transparentnosti transcendentalne dimenzije braka i obitelji moraju obuhvatiti sve etape, počevši od one najranije, daljnje priprave koja se događa u krugu obitelji već u ranom djetinjstvu gdje se dijete uči vrijednostima obiteljskog, vjerskog i društvenog života. Druga je etapa razdoblje bliže priprave za koju bi idealno bilo da započne tečajem priprave za brak koji nudi produbljivanje razumijevanja bračne spolnosti,

¹¹⁶ Usp. FC 32

¹¹⁷ Usp. FC 37

¹¹⁸ Usp. FC 65-85

odgovornog roditeljstva i odgoja za kršćansko zajedništvo.¹¹⁹ Iduća je etapa neposredna priprema koja dolazi u zadnjim mjesecima i tjednima pred samo sklapanje ženidbe. Završna etapa predženidbenog pastoralala samo je slavlje sakramenta ženidbe.

Pobudnica neizbježno smatra organiziranje struktura obiteljskog pastoralala. Pastoralni rad s obiteljima treba strukturirati na razini Biskupske konferencije, biskupija, regija, dekanata, župa. Vijeća za obitelj i Nacionalni ured za brak i obitelj trebaju biti sastavnica Biskupske konferencije. Na nižoj razini, biskupijskoj, potrebni su Biskupijski odbori za pastoral braka i obitelji te Biskupijski uredi za pastoral braka i obitelji. Svrha je njihovog osnivanja sustavno bavljenje pitanjima koja su sastavni dio pastoralala braka i obitelji, izdavanje radnih materijala za različita područja takvog pastoralala te povezivanje članova nižih razina u više razine. Suradnici i djelatnici u pastoralu braka i obitelji moraju biti dobro osposobljeni i educirani, napose osobe u bračno-obiljetnim savjetovalištim.

Kontinuitet teološkog promišljanja o braku i obitelji, nastavio je i današnji papa Franjo objavljivanjem dokumenta čiji naziv upućuje na vrednote koje obilježavaju svaki kvalitetan i skladan bračni i obiteljski život.

4.3. Pobudnica *Amoris laetitia* i govor o bračnim i obiteljskim vrednotama kao preduvjetu kvalitetnog bračnog i obiteljskog života

Nakon dviju sinoda o obitelji, jedne Izvanredne i jedne Redovite, koje su održane 2014. i 2015. g., objavljena je posinodalna apostolska pobudnica o ljubavi u obitelji – *Amoris laetitia*, koja donosi promišljanja obiju sinoda o bračnom i obiteljskom životu.

Sveprisutni znakovi krize braka i obitelji pokazatelj su potrebe za preispitivanjima novonastalih okolnosti, napose osvješćivanjem dostojanstva braka i obitelji te analizom i kritičkim osvrtom na doktrinarna, moralna, duhovna i pastoralna pitanja kako bi se postigla jasnoća i izbjegle ili nadišle poteškoće.

Amoris laetitia predstavlja putokaz i istinsko bogatstvo koje sabire sve ono što je Božji naum. Kao putokaz, dokument donosi mnoge vrednote i smjernice u pravcu ostvarenja kvalitetnog bračnog i obiteljskog života te pastoralne perspektive koje Crkva mora imati pred sobom. Proučavajući bračnu i obiteljsku stvarnost, možemo uočiti sastavnice koje današnje obitelji čine onakvima kakve jesu.

¹¹⁹ Usp. FC 66

Čovjek ostvaruje plodnu ljubav i rađanje novog života te postaje simbolom Božje intimne stvarnosti, Trojstvenog Boga koji je zajednica ljubavi, a zemaljska ljubav muža i žene živi je odraz te stvarnosti.¹²⁰

Druga je sastavnica odnos roditelja i djece u kojemu se očituje plodnost ljubavi ne samo na biološkoj razini nego i na odgojnoj, duhovnoj, moralnoj i psihološkoj razini. Pobudnica ističe kako je prvotna uloga roditelja odgoj djece budući da preuzimaju odgovornost i dužnost za život koji su donijeli na svijet.¹²¹

Sljedeća odrednica koja se iščitava iz dokumenta jest ljudski rad kao temeljna sastavnica ljudskog života koja ujedno obilježava obiteljsku stvarnost. Rad osigurava egzistenciju kako pojedinca tako i zajednice u kojoj se nalazi. Sveto Pismo oca obitelji predstavlja kao radnika koji se plodom rada svojih ruku brine za blagostanje svoje obitelji (Ps 128; Post 2, 15; Ps 127, 2). Svaki rad podrazumijeva napor, muku, trud te ljudske darove i talente koje je čovjek pozvan prepoznati i iskoristiti za svoje dobro i dobro drugoga.¹²² Današnje prilike nepovoljno utječu na mnoge brakove i obitelji, osobito jer je česta pojava dviju krajnosti. Radi se ili o nezaposlenosti koja narušava egzistenciju mnogih ili pak o (pre)zaposlenosti koja ne ostavlja dovoljno vremena kojeg muž i žena mogu posvetiti sebi, djeci ili bližnjima, te dolazi do narušavanja odnosa.

Sljedeća je sastavnica ono što prožima sve navedene odnose, a to je ljubav sa svojim plodovima koji se prepoznaju u darivanju sebe drugome. Spomenuto darivanje očitovano je na poseban način u međusobnom darivanju bračnih partnera i rađanju novog života. Bitne vrednote bračnog i obiteljskog života jesu milosrđe i opraštanje koje bračnu i obiteljsku zajednicu čine sposobnom nadilaziti poteškoće i stvarati plodne međusobne odnose prepoznajući svakog pojedinca kao nesavršenog subjekta koji je pozvan ostvarivati se, za što mu je nužno potreban drugi. Neizostavno je spomenuti i nježnost koja zahtijeva vrijeme za drugoga i za koju nema mjesta u površnosti i užurbanosti današnjih odnosa. Slika majke i djeteta najbliže može dočarati tu vrlinu: zagrljaj u kojem majka drži dijete izražava svjesnu blizinu, prisnost, spokojnost, sigurnost. Takav izraz nježnosti i svi osjećaji koji se rađaju unutar takvog odnosa trebaju naći svoje mjesto u bračnom i obiteljskom okrilju jer su slika očinskog odnosa Boga prema Izraelu (Usp. Hoš 11, 1.3-4). Ostvareno zajedništvo podrazumijeva i

¹²⁰ Usp. FRANJO, *Amoris laetitia - Radost ljubavi. Postsinodalna apostolska pobudnica o ljubavi u obitelji*, (19. III. 2016.), Zagreb, 2016., br. 10-11, (u daljnjem tekstu: AL)

¹²¹ Usp. AL 17

¹²² Usp. AL 23-25

ostvarenje ljudskog poziva, povjerenja obitelji ocu i majci, ostvarenje očinstva i majčinstva kroz mukotrpan put rađanja i odgoja djece.

Kako bi brak i obitelj doista bili ostvareno zajedništvo, potrebno je svakodnevno okupljanje na molitvu, sudjelovanje u euharistiji te čitanje Božje riječi u kojoj je sadržan Božji naum o čovjeku, a kao dobar put za ostvarenje plodne ljubavi i plodnih obiteljskih odnosa može poslužiti osvještavanje slike nazaretske obitelji i cijelog njezina zemaljskog puta koji može biti uzorom kojeg treba slijediti.

Pastoralne spoznaje o današnjoj obitelji u svijetu govore o složenim prilikama u kojima nije sve obavijeno tamom, nego postoje i zrake svijetlih primjera. Prethodna su desetljeća u nekim dijelovima svijeta bila obilježena slobodnijim načinom života obitelji u kojem postoji pravedna raspodjela dužnosti i odgovornosti, isticanje važnosti komunikacije između bračnih partnera, sve s ciljem plodnijih odnosa unutar obitelji. Međutim, ono loše što utječe na brak i obitelj te otuđuje obitelj od njezine naravi preveliko je naglašavanje individualističke kulture koja rezultira napetim odnosima, netrpeljivošću, pa i nasiljem u obitelji. Takvim negativnim tendencijama doprinose i ubrzan način života, svakodnevni stres, loša organizacija bilo društva bilo posla. Problem koji nastaje kao posljedica takvih odnosa nemogućnost je donošenja trajnih odluka budući da između supružnika vladaju neizvjesnost i nepovjerenje.¹²³ Prema Pobudnici, upravo takve životne prilike mogu utjecati na poimanje obitelji kao nestalne, prolazne stvarnosti obilježene samovoljom pojedinca.

Amoris laetitia ističe kako su brak i obitelj kontinuiran i dinamičan proces koji treba napredovati zahvaljujući rastućem ujedinjavanju Božjih darova.¹²⁴ Da bi se izbjegle sve moguće krajnosti unutar bračnog i obiteljskog života, važna je prisutnost istinske i zdrave ljubavi koja postaje djelotvorna. Pobudnica u četvrtom poglavlju donosi odlike te ljubavi koje možemo uzeti kao istinske vrednote. Naime, papa Franjo je vrednote o kojima govori Hvalospjev ljubavi (Usp. 1 Kor 13, 4-7) egzegetski prikazao i protumačio te ih na taj način približio današnjim supružnicima kao model bračne ljubavi.¹²⁵

Iako himan kao prvu vrednotu ne navodi strpljivost, papa Franjo to čini jer se koristi induktivno-deduktivnom metodom prilikom tumačenja bračne ljubavi.¹²⁶

¹²³ Usp. AL 33

¹²⁴ Usp. AL 122

¹²⁵ Usp. AL 90

¹²⁶ Usp. M. VOLAREVIĆ, Bračna ljubav – u svjetlu apostolske pobudnice *Amoris laetitia*, u: *VDSB* 145 (2017) 1, str. 22.

Ključno je poći od toga da ljubav nije puki element sentimentalnosti, već dinamičan proces napredovanja, uozbiljavanja i neprestanog rasta koji je često u manjoj ili većoj mjeri isprekidan krizama.

Vrednota strpljivosti, uzeta kao prva, odnosi se na osobinu onoga koji odbija biti vođen nagonima, koji izbjegava vrijeđanje i napadanje. Strpljivost kao takva povezana je s Božjom mudrošću, blagosti i suzdržljivosti koje ostavljaju prostor za pokajanje i milosrđe. Strpljivost je put suosjećanja i prihvaćanja druge osobe koji daje mogućnost drugome da bude onakav kakav želi biti, a ne onakav kakav bi trebao biti prema našim mjerilima. Strpljivost je stoga aktivna te uz nju ide druga vrednota, vrednota dobrostivosti. Ona je dopuna prethodne vrednote i znači stav ljubavi koji služi drugome na dobrobit. To je stav sebedarja i plemenitosti koji čini čovjeka ispunjenim i sretnim zbog drugoga. Hvastanje se odnosi na hvalisavost i prikazivanje sebe superiornijim nad drugima, a nadimanje na arogantno ponašanje koje je često prisutno uz hvastanje. Oboje želi drugoga poniziti, dati mu do znanja da je manje važan. Papa Franjo naglašava da je u braku i obitelji važno liječiti se od takvog stava jer je za kvalitetan obiteljski život bitna vrednota poniznosti koja je u opreci s hvastanjem i nadimanjem.¹²⁷ Logika kršćanske ljubavi jest stav služenja, a ne logika gospodarenja. Zato u bračnom i obiteljskom životu ne smije biti natjecanja, oholosti, arogantnosti jer će se logika ljubavi ugaziti. Himan kaže da ljubav nije nepristojna. Tu možemo iščitati vrednotu ljubaznosti. Ljubaznost je odsutstvo grubosti, a grubost je nanošenje boli drugome, od čega prava ljubav zazire. Supružnici žive jedan život, zajednički ga dijele te ga svakodnevno čine prostorom susreta za koji je potrebno raspoloženje ljubaznosti i uljudnosti. Ove vrednote njeguju i izgrađuju odnose poštivajući različitosti i ograničenosti drugoga, a ostvarive su u ozračju optimizma i pripadnosti.¹²⁸

Vrednota ljubaznosti na drugome zaustavlja pogled s nježnošću, upućuje lijepe riječi, bodri, hrabri, zahvaljuje, ne zastrašuje i ne ponižava, ne rasrđuje ili rastužuje, i upravo time nasljeduje Isusov stav prema mnogim osobama (Usp. Mt 9, 2; 14, 27; 15, 28; Mk 5, 41; Lk 7, 50).

Vrednota istinske ljubavi jest nesebičnost, ne traženje isključivo vlastitoga interesa, što ne znači ne ljubiti sebe, jer tko ne ljubi sebe, nije kadar ljubiti drugoga.

U kvalitetnom bračnom i obiteljskom odnosu nema mjesta razdraženosti, otuđenju, agresivnosti te bilo kojem nutarnje nasilnom ponašanju. Potrebno je izgraditi

¹²⁷ Usp. AL 97-98

¹²⁸ Usp. AL 100

mir do završetka dana te u srcu gajiti želje za dobrom i blagoslovom drugoga jer su bračni partneri i pojedinci u obitelji u svakodnevnom zajedništvu. Veliku važnost u bračno-obiteljskom životu ima vrednota opraštanja koja zlo briše, a ne pamti. Osobe koje pamte zlo nose težinu u srcu, nerijetko gaje i težnje za osvetom jer zanemaruju činjenicu tuđe, ali i vlastite nesavršenosti. Sam čin opraštenja nije jednostavan. Često predstavlja proces koji zahtijeva podnošljivost te težnju razumijevanju kako bi se riješila podijeljenost odnosa te napetost nastala povredom dostojanstva. Oprostiti nekome oslobađajuće je iskustvo koje teži za ljubavi.¹²⁹

Papa, tumačeći Hvalospjev, istu misao ističe dvjema tvrdnjama: ljubav se ne raduje nepravdi drugoga, a raduje se istini. Radi se o tome da u ljubavi u bračnom i obiteljskom životu nema mjesta natjecateljskom stavu. Muž i žena kao jedno tijelo ne mogu činiti jedno drugo mjerilom uspjeha ili neuspjeha. Ljubav i istina ne mogu počivati odvojeno. Zbog toga nesreća drugoga, osobito bližnjega, ne smije rađati radost, nego suosjećanje i želju da bližnji ostvari sebe.¹³⁰ Tumačeći riječi Svetog Pisma kako ljubav sve pokriva, sve vjeruje, svemu se nada i sve podnosi (usp. 1 Kor 13, 4-7), papa Franjo izrazom *sve pokriva* potiče osobe u braku da pokrivaju mane drugoga tako da čuvaju njegov dobar glas.¹³¹ Izrazom *sve vjeruje* govori o povjerenju kao bitnoj svakodnevno življenoj vrednoti, posebice jer su u bračnom životu prisutne sumnje, nepovjerenje, kontroliranje drugoga, uz nesvjesno razvijanje stava “gospodarenja i posjedovanja drugoga”.¹³² Zrela bračna ljubav podrazumijeva i nadu koja teži postizanju ideala i kada se čini da to nikako nije moguće ostvariti, a sama njezina prisutnost daje pozitivan duh koji osposobljava za prevladavanje teškoća u braku i obitelji.¹³³

Cjelokupno promišljanje i meditiranje nad Hvalospjevom ljubavi, iz kojega su iščitane vrednote ljubavi koje omogućavaju kvalitetan svakodnevni bračni i obiteljski život, papa Franjo je u Pobudnici predstavio kao uvod u govor o djelotvornoj ljubavi i vrednotama koje čine pretpostavke za istu. Novina dokumenta upravo je u razradi

¹²⁹ Usp. M. VOLAREVIĆ, Bračna ljubav – u svjetlu apostolske pobudnice Amoris laetitia, u: *VDSB* 145 (2017) 1, str. 22.

¹³⁰ Usp. AL 110

¹³¹ Usp. M. VOLAREVIĆ, Bračna ljubav – u svjetlu apostolske pobudnice Amoris laetitia, u: *VDSB* 145 (2017) 1, str. 22.

¹³² Usp. AL 115

¹³³ Usp. M. VOLAREVIĆ, Bračna ljubav – u svjetlu apostolske pobudnice Amoris laetitia, u: *VDSB* 145 (2017) 1, str. 23.; AL 118-119

bračne ljubavi kroz prizmu Hvalospjeva ljubavi.¹³⁴ Pojam djelotvorne ljubavi obuhvaća sve one dimenzije koje čine da bračna ljubav bude ujedinjujuća za bračne partnere i sposobna rasti. Ponajprije, riječ je o sakramentu ženidbe po kojemu je ta ljubav posvećena, obogaćena i prosvijetljena. Sv. Toma govori o „čuvstvenoj združenosti“ koja je istovremeno i duhovna i žrtvena, obilježena prijateljskom nježnošću i erotskom strašću, a opstaje i kada oslabe i nestanu osjećaji i strasti.¹³⁵

Savršeno jedinstvo između Krista i Crkve treba promatrati kao uzor kojem trebaju težiti bračno-obiteljske osobe.¹³⁶ Prema Pobudnici, djelotvorna ljubav temelji se na naumu većem od vlastitih težnji. Kao što istinsko prijateljstvo opstaje usprkos svim nedaćama i kušnjama, tako i djelotvorna ljubav uz obilježje strasti ostaje uvijek usmjerena sveobuhvatnom sjedinjenju koje je postojano, uvijek čvršće i jače.¹³⁷

Nadalje, *Amoris laetitia* govori o bračnoj radosti koja na sveobuhvatan način promatra sva iskustva, počevši od najranije dobi, tj. mladog braka, pa sve do njegovih posljednjih zajedničkih godina.¹³⁸ Papa Franjo ističe kako je bračna ljubav mnogo više negoli vanjski pristanak ili forma bračnog ugovora.¹³⁹ No čin davanja vidljivog oblika braku izraz je svijesti o njegovoj važnosti jer sa sobom donosi odgovornosti, rizike, poteškoće... Osim toga, promatranje braka kao puta osamostaljenja i odvajanja od obiteljskog doma te poistovjećivanja s drugim pretpostavka je nadilaženja nezrelog individualizma. Ukorijenjena je u samoj naravi osobe, a bit braka shvaća se kao čvrsta odluka o uzajamnoj i sveobuhvatnoj pripadnosti jedne osobe drugoj.

Predanje drugoj osobi znači izraziti joj svojom voljom i slobodom da nikada neće biti napuštena, ni u dobru ni u zlu.¹⁴⁰

Očitovanje i rast ljubavi vidljivi su i u gestama koje tu istu ljubav njeguju, što je istaknuto trima riječima: *molim*, *hvala* i *oprosti*. Stoga papa savjetuje da ih treba što češće upotrebljavati u prilikama u kojima su potrebne i prigodne jer postaju zaštita i hrana bračnoj i obiteljskoj ljubavi.

¹³⁴ Usp. A. ČONDIĆ, Papa Franjo: naglasci i perspektiva obiteljskoga pastoralala, u: *VDSB* 145 (2017) 1, str. 15.

¹³⁵ Usp. AL 120

¹³⁶ Usp. Đ. HRANIĆ, Ženidba: prirodni poredak prožet otkupiteljskom milošću, u: *VDSB* 145 (2017) 1, str. 3.; A. ČONDIĆ, Papa Franjo: naglasci i perspektiva obiteljskoga pastoralala, u: *VDSB* 145 (2017) 1, str. 15.; M. VOLAREVIĆ, Bračna ljubav – u svjetlu apostolske pobudnice *Amoris laetitia*, u: *VDSB* 145 (2017) 1, str. 23.; AL. 122

¹³⁷ Usp. GS 50; AL 125

¹³⁸ Usp. AL 126

¹³⁹ Usp. AL 131.

¹⁴⁰ Usp. AL 132.

Potom se govori o dijalogu kao pretpostavci djelotvorne ljubavi za koji je važno odvojiti mnogo vremena. Dijalog podrazumijeva sposobnost i komunikacijsku vještinu koju je potrebno razvijati i koja obuhvaća različite elemente i pravila. Za kvalitetan bračni i obiteljski život bitno je njegovati ove vještine izražavajući kroz njih ljubav, za što je potrebno rasporediti vrijeme koje imamo na raspolaganju kako bi se mogli posvetiti bračnom partneru ili djeci onoliko koliko doista možemo, ali i koliko je potrebno da osjete blizinu, pažnju i ljubav. Osim vremena, na umu treba imati pozorno slušanje drugoga kako bi mu dopustili da izjasni svoje stavove i razmišljanja, što je znak poštovanja i uvažavanja koje je gotovo nemoguće ostvariti ako ne postoji samokontrola koja istovremeno podrazumijeva unutarnju šutnju i slušanje bez rastresenosti uma i srca. Užurbanost i vlastite brige i potrebe moraju se odložiti sa strane kako bi se stvorio prostor za drugoga, čime se stvara intimnije ozračje u kojemu možemo razumjeti drugoga, njegove bojazni i nemire. Često upravo na ovoj pretpostavci bračni i obiteljski život postaje gotovo pa nemoguć zbog nedostatka vremena ili osobnosti koja drugome ne dopušta slobodu izjašnjavanja ne slušajući ili manipulirajući razgovorom, što je izraz nepoštovanja i podcjenjivanja tuđe osobnosti.¹⁴¹ Nemoguće je ostvariti kvalitetan dijalog ako u čovjeku ne postoji unutarnje bogatstvo koje se hrani razmišljanjem, čitanjem, molitvom i otvorenim pogledom na svijet oko nas. Ako supružnici ne njeguju svoj duhovni život, komunikacija postaje beznačajna, a time i zajednički život osiromašen.¹⁴²

Papa nadalje ističe kako bračna ljubav usmjerava emocionalni život pojedinca na dobrobit obitelji kao cjeline. U tom smislu bračnu ljubav obilježava proces koji uključuje trajna odricanja, postavljanje granica i samokontrolu, što za posljedicu ima plodno sebedarje, samoostvarenje i obogaćenje međuljudskih odnosa. Riječ je o spletu trenutaka obilježenih vrednotama velikodušne predanosti, strpljive nade, truda i napora usmjerenih postizanju ideala.

Papa Franjo smatra da bračnu ljubav čini i erotska dimenzija ljubavi, specifično ljudski izričaj ljubavi, u kojoj seksualnost ima autentičnu ulogu i veliku vrijednost budući da je dar od Boga. Ona je međusobni način govora u kojemu se drugoga

¹⁴¹ Usp. M. VOLAREVIĆ, Bračna ljubav – u svjetlu apostolske pobudnice *Amoris laetitia*, u: *VDSB* 145 (2017) 1, str. 23.

¹⁴² Usp. A. ČONDIĆ, Papa Franjo: naglasci i perspektiva obiteljskoga pastoralala, u: *VDSB* 145 (2017) 1, str. 15.; AL 141

promatra kao osobu nepovredivog dostojanstva te je odsutno svako spolno nasilje, seksualna podložnost ili manipulacija kao plod iskrivljenog shvaćanja seksualnosti.¹⁴³

Svrha papina govora o djevičanstvu nije usporedba ili pridavanje veće važnosti jednom načinu života. On ih vidi u dijalektičkoj povezanosti iako se radi o različitim načinima ljubavi.

Nadalje, papa ističe kako brak rađanjem djece postaje mjestom primanja mnogih darova, ali i odgovornosti, stoga priprava za bračni život podrazumijeva i zrelost i spremnost na stvaranje obitelji. Rađanjem novog djeteta roditelji prihvaćaju dar majčinstva i očinstva koji moraju njegovati i čuvati tijekom zemaljskog života.¹⁴⁴ Također, papa Franjo ističe kako su majke najbolji primjer protiv širenja sebičnog individualizma kakav širi današnji val feminizma. Majka je posebna jer ju karakteriziraju vrednote nježnosti, suosjećanja i povjerenja, što kod djece rezultira razvijanjem samopouzdanja, samopoštovanja, bliskosti i empatije. Otac je, kako navodi papa Franjo, osoba koja djetetu pomaže uvidjeti granice jer je njegov identitet obilježen jasnoćom, vedrinom, privrženosti i pažljivošću prema supruzi. Fleksibilnost ovih dvaju zvanja i poslanja danas je sve više potrebna jer životni uvjeti zahtijevaju prilagodbu u svim mogućim prilikama. Problem našeg vremena, ističe papa, jest “društvo bez očeva”.¹⁴⁵ Razlozi tomu često su usredotočenost očeva na vlastitu karijeru, individualna postignuća, odsutnost zbog posla koji zahtijeva udaljenost od obitelji. Govor o vrednotama unutar Pobudnice govori o bračnoj i obiteljskoj duhovnosti.¹⁴⁶ Papa se u ovom dijelu koristi različitim slikama kako bi dočarao odnos bračno-obiteljske duhovnosti. Najprije donosi sliku obitelji kao „najbliže bolnice“ jer je pozvana rađati život i voditi brigu o njemu te razvijati vrednotu suosjećanja za trpeće. Sljedeća je slika obitelj kao „dio Božjeg sna“ jer se u njoj posebno nastanjuje Bog koji je stvorio muškarca i ženu kako bi živjeli u uzajamnosti i rađali potomstvo.¹⁴⁷ Nadalje, donosi sliku obitelji kao „milosrdnog pašnjaka“ – oni koji prebivaju u njemu, nalaze okrepu i miran počinak.

Objedinjujući vrednote gostoljubivosti, susretljivosti, velikodušnosti, socijalne ljubavi te značaja i životnosti obitelji za cjelokupno društvo, obitelj se predstavlja

¹⁴³ Usp. A. ČONDIĆ, Papa Franjo: naglasci i perspektiva obiteljskoga pastoralna, u: *VDSB* 145 (2017) 1, str. 15.; AL 152-153

¹⁴⁴ Usp. AL 172

¹⁴⁵ Usp. AL 176.

¹⁴⁶ Usp. AL 321

¹⁴⁷ Usp. M. KOVAČIĆ, Bračna i obiteljska duhovnost, u: *VDSB* 145 (2017) 1, str. 27.

slikom „vitalne stanice za preobrazbu svijeta“.¹⁴⁸ Važnost obiteljske duhovnosti proizlazi iz sakramentalnosti ženidbe kojoj je Bog izvor, a na taj se izvor treba vraćati kako bi se okrijepilo. Prema papi Franji, pozitivno iskustvo obiteljskog zajedništva vodi svetosti¹⁴⁹, a ljubav je vrednota po kojoj se treba ravnati, što znači da je Krist onaj koji se treba nalaziti u središtu bračnog i obiteljskog života, kako u radostima tako i u poteškoćama.

Dokument *Amoris laetitia* u svojoj cjelovitosti usmjerava svakog pojedinca, u kontekstu bračnog i obiteljskog života, na poštivanje sakramentalnosti ženidbe kroz poštivanje vrednota koje su sadržane u *Hvalospjevu ljubavi*, te kroz svakodnevnu bračno-obiljsku duhovnost.

Nakon što je predstavljen posljednji dokument, uslijedit će prikaz i analiza rezultata istraživanja o bitnim vrednotama i odrednicama za kvalitetu bračnog i obiteljskog života prvog desetljeća na području šest gradova naše mjesne Crkve.

¹⁴⁸ Usp. AL 324

¹⁴⁹ Usp. AL 315

5. ISTRAŽIVANJE BITNIH VREDNOTA I ODREDNICA ZA KVALITETU BRAČNOG I OBITELJSKOG ŽIVOTA PRVOG DESETLJEĆA BRAKA U ĐAKOVAČKO-OSJEČKOJ NADBISKUPIJI

Potaknuti mijenom suvremenog čovjeka i mentaliteta s obzirom na obitelji, posebice trendom smanjenja broja sklopljenih brakova te povećanja broja rastavljenih brakova i razdijeljenih obitelji, anketnim upitnikom koji je samoinicijativno i stručno sastavljen te podijeljen bračnim parovima koji žive bračnim i obiteljskim životom od jedne do deset godina namjeravalo se prvotno čuti, osluhnuti, a onda, između ostalog, pomno ponuditi određene modele rada s bračnim parovima.

Razlog odabira navedene skupine ispitanika negativni su pokazatelji koji upućuju na to da su upravo u tom razdoblju bračnog i obiteljskog života prisutne prve ozbiljne krize.

Kako bi se ukazalo na uzroke i preduvjete potrebne za kvalitetu bračnog i obiteljskog života, provedeno je samostalno istraživanje na području Đakovačko-osječke nadbiskupije u sljedećim gradovima: Đakovu, Osijeku, Vukovaru, Vinkovcima, Županji i Slavonskom Brodu, i to među bračnim parovima koji su ženidbu sklopili u vjerskom obliku.

Cilj istraživanja ostvario se kroz strukturirana pitanja koja u sebi imaju retroaktivan sadržaj budući da kvaliteta bračnog i obiteljskog života uvelike ovisi i o fazi hodanja te zaručništvu. Dakle, ispitanici su se kritički osvrnuli i na predženidbenu dimenziju života. Nadalje, jedan od ciljeva bio je pronaći uzroke kriza te uvidjeti koje su godine unutar prvog desetljeća bračnog i obiteljskog života prožete najvećim krizama i koji su razlozi tomu. Autora rada posebno je zanimalo koliko vjernički život utječe na kvalitetu bračnog i obiteljskog života.

Anketa je provedena anonimno, na 215 ispitanika u šest spomenutih gradova, slučajnim odabirom studenata teologije koji su ispitanike anketirali ispred Crkava nakon sv. misa. Dakle, cilj je bio upoznati bračni i obiteljski život osoba unutar prvog desetljeća braka koje prakticiraju vjeru. Bilo je očekivano da će broj izjašnjenih praktičnih vjernika biti veći nego što bi bio da je istraživanje provedeno na drukčiji način. Socio-demografske varijable obuhvaćene istraživanjem su: dobno-spolna struktura ispitanika, prisutnost djece, tipologija vjernika te duljina trajanja predbračnih faza i samog bračnog i obiteljskog života. (usp. Prilog 1, str. 107.-108.) Svaka faza, u analizi rezultata istraživanja, obuhvaća analizu vrednota. Moguća odstupanja bit će

prikazana kroz analizu rezultata. Rezultati istraživanja prikazani su grafički i deskriptivno.¹⁵⁰

5.1. Retroaktivni kritički osvrt osoba bračnog i obiteljskog života na vrednote potrebne za kvalitetan bračno-obiteljski život

Od ukupnog broja ispitanika, istraživanju je pristupilo 99 muškaraca i 116 žena. Dobna struktura ispitanika kreće se od 18 do 40 i više godina.

Udio ispitanih koji se izjasnio za dob od 18 do 30 godina je 28,8 %, od 30 do 40 godina 59,1 % te od 40 godina pa nadalje 12,1 %. Rezultati prikazuju najveću zastupljenost osoba od 30 do 40 godina života.

Budući da se istraživanje odnosi na prvo desetljeće bračnog i obiteljskog života, uzmemo li u obzir i podatak o nešto više od 12% osoba starijih od 40 godina, možemo uočiti tendenciju kasnijeg ulaska u bračni i obiteljski život.

Prema tome, prosječna je dob pri ulasku u brak oko 30 godina, što potvrđuju i statistički podaci na razini cijele Republike Hrvatske.¹⁵¹ Najčešći razlozi za postojeći trend jesu dugo obrazovanje i materijalna, odnosno egzistencijalna nesigurnost parova.

Tablica 1. Struktura ispitanika prema godinama bračnog i obiteljskog života unutar prvog desetljeća braka

	Frekvencija (f)	Postotak (%)
1 – 5	81	37,7
5 – 7	47	21,9
7 – 10	86	40,0
ukupno	214	99,5
Nedostaje	1	0,5
Ukupno	215	100,0

U prikazu uočavamo kako je 37,7 % ispitanih u braku 1 – 5 godina, 21,9 % ispitanih 5 – 7 godina te 40 % ispitanih 7 – 10 godina. Prema tome, najveći dio ispitanih zauzima drugi dio prvog desetljeća bračnog i obiteljskog života, sveukupno 61,9 % ispitanih.

¹⁵⁰ Sadržaj i rezultate ankete obradila je Monika Ećimović, mag. educ. psych.

¹⁵¹ Podaci su preuzeti iz *Statističkog ljetopisa Republike Hrvatske 2015.*, Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Zagreb, prosinac 2015., str. 130.

Struktura ispitanika s obzirom na obiteljski život i planiranje potomstva prikazana je u tablici 2.

Tablica 2. Broj djece anketiranih bračno-obiljskih osoba

	Frekvencija (f)	Postotak (%)
JEDNO	67	31,2
DVOJE	70	32,6
TROJE I VIŠE	33	15,3
NE MOŽEMO IMATI DJECU, A ŽELIMO	17	7,9
NEMAMO DJECE, NE ŽELIMO ZA SADA IMATI	27	12,6
NEMAMO (nije naveden razlog)	1	0,5
UKUPNO	215	100,0

Rezultati ankete pokazuju kako je 79,1 % bračno-obiljskih osoba ostvarilo jedno od bitnih svojstava ženidbe – potomstvo, dok ih 21 % živi u braku bez djece. Od 79,1 % brakova koji imaju djecu, njih 32,6 % imaju dvoje djece, 31,2 % jedno dijete, a 15,3 % troje i više djece. Dakle, uzorak ispitanika pokazuje bračne parove s djecom ranog predškolskog i ranog osnovnoškolskog uzrasta, što je prostor i prigoda za prikladno pastoralno djelovanje, npr. predkrstu katehezu i liturgijsku krsnu pripravu te mogućnost kateheze roditelja prvopričesnika i djece koja se pripremaju za sakrament Prve pričesti.¹⁵²

Različite su mogućnosti modela vjerskih radionica s odraslima, odnosno bračno-obiljskim osobama, pri čemu treba voditi računa o prilagodbi metodologije i oblika rada prema sadržajima i potrebama koji zahvaćaju njihov konkretni život.¹⁵³ Evangelizacijski pristup u radu s odraslima, u kojem na poseban način prioritet imaju mladi bračni parovi i obitelji u prvom desetljeću bračnog i obiteljskog života, pretpostavka je za uspješniji rad s djecom i mladima koji dolaze iz tih istih obitelji.¹⁵⁴

Znakovit je podatak da se od 21 % brakova bez djece njih 7,9 % izjasnilo kako želi, ali ne može imati djecu, što upućuje na problem neplodnosti te s tim u vezi moguće poteškoće i krizne situacije u braku. U takvim okolnostima bračni parovi nerijetko

¹⁵² Usp. TI SI KRIST - ZA NAS I ZA SVE LJUDE. *Izjave i odluke Druge biskupijske sinode đakovačke i srijemske*, Nadbiskupijski ordinarijat Đakovo, 2008., br. 126-130

¹⁵³ Usp. *Isto*, br. 24

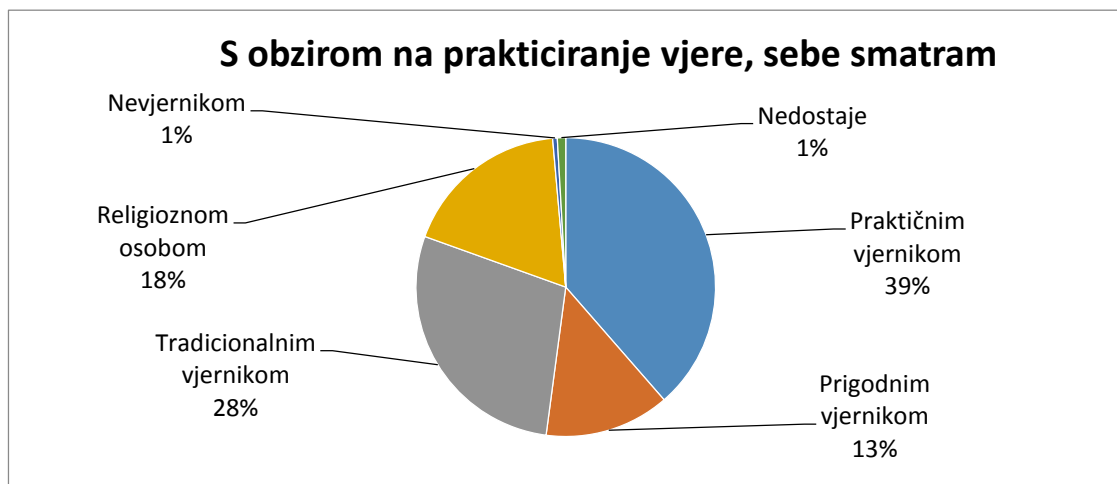
¹⁵⁴ Usp. *Isto*, br. 23

ostaju sami, zatvoreni, stoga pastoralno djelovanje treba usmjeriti svoju brigu i na takve životne datosti gdje je često potrebna odgovarajuća pomoć u duhovnom, psihološkom ili edukativnom smislu. Situaciju dodatno otežava i mentalitet čovjeka koji brak bez djece smatra neostvarenim i u potpunosti neispunjenim.

Zabrinjavajuć je i podatak da 12,6 % bračnih parova planira potomstvo, ali ga trenutno odgađa zbog osobnog stava da nisu spremni imati djecu jer bi im ona otežala život u “bračnoj idili“.

Pastoralno djelovanje nije ostvarivo ukoliko vjernici, u ovom slučaju bračno-obiteljske osobe, ne prakticiraju vjerski i crkveni život. Naime, pri anketiranju je upotrijebljena tipologija vjernika s obzirom na iskustvenu dimenziju crkvenosti, odnosno prakticiranje vjere, gdje su anketirani ocjenjivali svoj vjernički život.¹⁵⁵

Graf 1. Bračno-obiteljske osobe i prakticiranje vjere

Budući da se bračne partnere anketiralo nakon nedjeljnih sv. misa, znakovit je podatak da se 39 % ispitanih izjasnilo kao praktični vjernici, 13 % prigodni, a tradicionalni 28 %.

Činjenica kako se gotovo 20 % bračnih partnera, koji su prije anketiranja sudjelovali na sv. misi, izjasnilo kao religiozne osobe i 1% kao nevjernici, ali isto tako i 13 % onih koji su se izjasnili kao prigodni vjernici, predstavlja velik evangelizacijsko-pastoralno-katehetski ispit savjesti za sve koji evangeliziramo.

¹⁵⁵ Tipologija vjernika obuhvaća podjelu na praktične vjernike, prigodne vjernike, tradicionalne vjernike te religiozne osobe i nevjernike, a iščitana je u: J. BALOBAN, Crkvenost župne zajednice, u: *Diacovensia* IX (2001) 1, str. 7.–23.

Ovaj podatak ukazuje nam na nužnost snažnijeg misijskog života kojeg u *Evangelii gaudium* ističe papa Franjo.¹⁵⁶ Nužno je napustiti ne samo birokratski, statični pastoral nego se i kritički osvrnuti na navjestiteljsku dimenziju, sadržaj i evangelizacijsko-pastoralno-katehetske sadržaje koji se “pružaju“ bračnim parovima.

5.1.1. Kritički osvrt na kvalitetu faze hodanja i zaručništva

U želji za što kvalitetnijim upoznavanjem života bračno-obiteljskih osoba u prvom desetljeću braka, ispitanici su bili pozvani kritički se osvrnuti na početke, odnosno na faze hodanja i faze zaručništva. Naime, faza hodanja je ona u kojoj se pretpostavlja da se mladi najviše upoznaju. To je vrijeme većeg osamostaljivanja i odjeljivanja od roditelja te shodno tomu i vrijeme veće spremnosti uzajamnog pomaganja mladih u sazrijevanju. Ranije provedena istraživanja na mikrorazinama¹⁵⁷, koja mogu biti relativni pokazatelj stanja u pogledu faze hodanja mladića i djevojaka, upućuju da smisao hodanja mladi (njih 40 %) vide u pripravi za mogući brak, dok puninu istog odnosa (njih oko 30 %) promatraju isključivo kao mogućnost, a svrha i cilj improvizirani je život udvoje. Dakle, većina mladih ne vidi smisao hodanja u pripravi za brak i cilj hodanja u samom braku, nego hodanje gotovo postaje svrha za sebe. Ista istraživanja prikazala su, s obzirom na odrednice vjerskog života i spolnosti, kako prihvatljivost predbračnih spolnih odnosa opada (ispod 50 %) u korelaciji s učestalijim odlaskom na sv. misu.¹⁵⁸ To je indikator da vjernički život i samo prakticiranje istoga utječe na pozitivno vrednovanje bračnih i obiteljskih odrednica i vrednota. Na taj način faze hodanja se poistovjećuje s ozbiljnijom i bližom pripravom za brak.

Provedeno istraživanje među bračno-obiteljskim osobama koje su do deset godina zajedno u braku i obitelji pokazuje kako je 67,9 % ispitanih hodalo sa svojim partnerom više od jedne godine, 23,3 % hodanju je posvetilo od pola godine do godinu, a pola godine ili manje njih 8,8 %. Značajan pokazatelj je gotovo 70 % onih koji su hodali nekoliko godina. Međutim, vremenska odrednica ne mora nužno značiti i intenzivniju i kvalitetniju pripravu.

¹⁵⁶ Usp. FRANJO, *Evangelii gaudium – Radost evanđelja. Apostolska pobudnica biskupima, prezbiterima i đakonima, posvećenim osobama i svim vjernicima laicima o navještanju evanđelja u današnjem svijetu* (24. XI. 2013.), Kršćanska sadašnjost, Dokumenti 163, Zagreb, 2013., br. 74, 127-137

¹⁵⁷ Usp. P. ARČIĆ, *Rasti u ljubavi. Priprava za brak i obitelj i pastoral zaručnika*, Glas Koncila, Zagreb, 2000., str. 26.–32.

¹⁵⁸ Istraživanje na koje se osvrćemo detaljnije analizira i na njega upućuje: P. ARČIĆ, *Rasti u ljubavi. Priprava za brak i obitelj i pastoral zaručnika*, Glas Koncila, Zagreb, 2000., str. 26.–32.

Ispitanicima su postavljena pitanja o vremenu koje su proveli sa svojim supružnicima od upoznavanja do zaruka te od zaručništva do vjenčanja. Tako oblikovanim pitanjima nastojalo se doći do podatka jesu li se zaruke, kao oblik dogovora ili ugovora, uopće dogodile.

Tablica 3. Vrijeme koje je prošlo od upoznavanja do zaruka

	Frekvencija (f)	Postotak (%)
OD NEKOLIKO MJESECI DO GODINU DANA	51	23,7
1 – 2 GODINE	42	19,5
2 – 4 GODINE	81	37,7
5 – 7 GODINA	28	13,0
8 – 10 I VIŠE GODINA	11	5,1
NIJE BILO ZARUKA	2	,9
Ukupno	215	100,0

Uspoređujući vrijeme od samog upoznavanja do zaruka, uočavamo kako je najveći postotak onih koji su se do zaruka poznavali 2 – 4 godine (37,7 %), zatim slijedi 23,7 % ispitanih čije je poznavanje do zaručništva trajalo do godinu dana te 19,5 % onih koji su se poznavali 1 – 2 godine. Više od 5 godina, točnije 5 – 7 godina, poznavalo se njih 13 %, a 8 – 10 godina 5,1 %. Tek 0,9 % ispitanih izjasnilo se kako kod njih nije postojalo razdoblje zaručništva, nego su fazu hodanja okrunili brakom. Isti postotak ostao je neizjašnjen u vezi sa sljedećim pitanjem kojim se nastojalo utvrditi koliko je trajalo razdoblje od zaručništva do samog vjenčanja.

Tablica 4. Vrijeme provedeno od zaručništva do vjenčanja

	Frekvencija (f)	Postotak (%)
NEKOLIKO MJESECI	98	45,6
1-2 GODINE	97	45,1
VIŠE OD 2 GODINE	18	8,4
Ukupno	213	99,1
Nedostaje	2	0,9
Ukupno	215	100,0

U tablici uočavamo kako je ukupni postotak ispitanih gotovo podijeljen (45,6 % i 45,1 %) oko varijabli nekoliko mjeseci i 1 – 2 godine trajanja zaručništva, a za više od 2 godine zaručništva izjasnilo se 8,4 % ispitanih. Značajno je usporediti ovaj prikaz s prethodnim, o razdoblju od upoznavanja do zaruka, u kojem se za vremenski raspon od

nekoliko mjeseci do 2 godine od poznavanja do zaruka izjasnilo ukupno 43,2 %. Prema istraživanju, prosječno vrijeme koje su supružnici proveli zajedno do zaruka traje 2 – 3 godine, a same zaruke, do vjenčanja, traju do 2 godine. Moramo pri tome imati na umu da se ovdje radi o ispitanicima koji su unutar prvog desljeća bračnog i obiteljskog života. Raspon njihove životne dobi kreće se od 18 pa do 40 i više godina te, s obzirom na fazu poznavanja prije braka, sam vremenski raspon poznavanja ispitanih zahvaća od 1 do 20 godina. Iz tog razloga današnji pokazatelji predbračnog života mogu se u pogledu vremena poznavanja bitnije razlikovati. Iz analize podataka primjetno je da osobe koje intenzivnije prakticiraju vjeru još uvijek njeguju zaručništvo kao takvo. To posebno dolazi do izražaja kada usporedimo postotke prigodnih vjernika, religioznih vjernika i nevjernika.

Prema tome, uočavamo da postoji kriza zaručništva te praksa prema kojoj od zaručništva do vjenčanja prođe kratko vremensko razdoblje. Zaručništvo kao takvo polako nestaje. Nestaje i sam tradicionalni vid zaručništva koji je imao svoju izvanjsku manifestaciju – zaruke su se događale pred roditeljima zaručnika te najbližima, a sve je bilo praćeno roditeljskim blagoslovom i simboličnim činom predavanja ruku zaručnika jedno drugome, na što i sam naziv upućuje. S time se polako gubi i dimenzija obećanja pred svjedocima, što je ukazivalo na ozbiljnost, zrelost i odgovornost, te ujedno i prelaska u jednu novu životnu fazu za koju se pretpostavljalo da su zaručnici spremni. Samo vrijeme zaruka trebalo bi biti vrijeme produblјivanja ljubavi i početaka zajedničke, obiteljske molitve, na što poziva Benedikt XVI. ističući kako je upravo zaručništvo temeljno za izgradnju jednog para.¹⁵⁹

5.1.2. Bitne pretpostavke i odrednice za kvalitetu predbračnog života i izbor bračnog partnera

Razdoblje zaručništva podrazumijeva intenzivniju pripremu kako za sam sakrament ženidbe tako i na zajednički život koji potom slijedi. Mnoštvo je odrednica koje obuhvaćaju predbračni život i usmjerene su prema izboru bračnog partnera. Sama težnja za ostvarenjem stabilne veze koja će voditi prema braku podrazumijeva zrelost kao neophodnu odrednicu koja obuhvaća različite vidove zrele osobnosti.

Radi se o fizičkoj i psihičkoj zrelosti. Pod fizičkom se podrazumijeva određena dob te sposobnost izvršenja bračnog čina. Psihička zrelost objedinjuje intelektualnu i emocionalnu zrelost. Intelektualna podrazumijeva služenje razumom, psihičku

¹⁵⁹ Usp. N. BOGOVIĆ, Molitva u obitelji, u: *Riječki teološki časopis* 20 (2012), br. 1, str. 69.

samostalnost po kojoj čovjek može sam donositi odluke i biti odgovoran.¹⁶⁰ Važno je da osoba koja želi sklopiti ženidbu razumije da je ženidba trajna zajednica muža i žene pozvana na proširenje te da cjelokupan bračni i obiteljski život donosi mnoge odgovornosti. Nadalje, emocionalna ili afektivna zrelost osposobit će osobu da svoje osjećajne doživljaje razborito živi i izražava ih kako bi se ostvarila u bračnom i obiteljskom okružju. Takav vid zrelosti plod je višegodišnjeg sazrijevanja, upoznavanja i prihvaćanja sebe sa svojim vrlinama i manama te prihvaćanja stvarnosti u kojoj se pojedinac nalazi.¹⁶¹ Afektivno zrela osoba znat će se nositi s teškim prilikama, donijeti ispravnu odluku, hrabro podnositi terete koje nosi život jer prihvaća prilike u kojima se nalazi i traži rješenja za poboljšanje situacije. Afektivna zrelost podrazumijeva i spremnost mijenjati se u smjeru poboljšanja.

Mnogi zamjećuju kako je upravo to važan čimbenik u međuljudskim odnosima. Nerijetko odnosi propadaju jer se osobe nisu spremne mijenjati i raditi na sebi kako bi odnos napredovao. Osoba koja je zrela u ovom vidu lakše se slaže s partnerom, brižna je i komunikacijom rješava probleme.¹⁶²

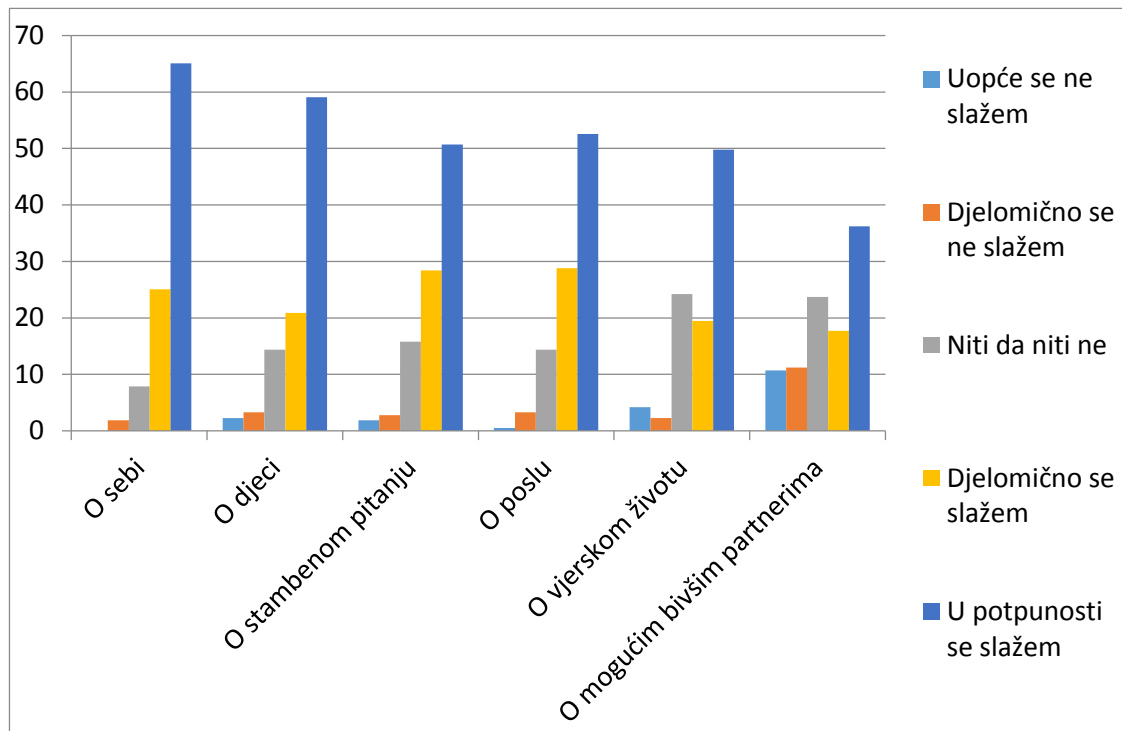
Vodeći se tim pretpostavkama i odrednicama, ispitanici su bili upitani jesu li otvoreno i iskreno razgovarali o pojedinim temama koje se tiču zajedništva, materijalnih i sociokulturnih uvjeta. Prema tome, varijable koje su ponuđene ispitanicima jesu razgovor o sebi, djeci, stambenom pitanju, poslu, vjerskom životu te o mogućim bivšim

¹⁶⁰ Usp. M. SRAKIĆ, *Život biraj! Teološka promišljanja o kršćanskoj obitelji, svetosti ljudskog života i odgovornom roditeljstvu*, sv. IV., Đakovačko-osječka nadbiskupija i Nadbiskupski ordinarijat, Đakovo, 2013., str. 47.

¹⁶¹ Usp. M. NIKIĆ, Preduvjeti bračnog i obiteljskog života, u: *Obnovljeni život* (49) 6 (1994), str. 575.

¹⁶² Usp. *Isto*, str. 578.

Graf 2. Razgovor o bitnim temama u vremenu zaručništva

U grafičkom prikazu uočava se kako je otvoren i iskren razgovor o sebi bio najvažniji najvećem broju ispitanih. Potom slijedi razgovor o djeci, o poslu, o stambenom pitanju, o vjerskom životu te na kraju o mogućim bivšim partnerima.

Odrednice koje se odnose na zajedništvo i materijalne uvjete bile su najbitnijim temama u vremenu zaručništva, dok vjerski život kao tradicionalna vrednota zauzima predzadnje mjesto. Značajno je da se najviše razgovaralo o materijalnim vrijednostima, a o prakticiranju vjere najmanje.

Nadalje, znakovito je uočiti podatak koji donosi varijabla o mogućim bivšim partnerima. Ispitanici su se složili da je ta tema najmanje bila predmetom razgovora u vremenu zaručništva. Ista tema povezana je s temom koja je prema prikazu dobila najviše glasova ispitanika, razgovorom o sebi. Međutim, ova je tema kod većine ispitanih naišla na neotvorenu ili neiskrenu komunikaciju. Teme poput vlastite prošlosti, očekivanja od partnera te motiva ulaska u brak, vlastitih slabosti, planova u vezi s potomstvom, poslom, stambenim pitanjem koje često uključuje život s roditeljima jednog od partnera bitni su elementi bračnog života.¹⁶³

¹⁶³ Usp. P. BRAJŠA, *Umijeće življenja udvoje*, C.A.S.H., Pula, 1998., str. 39.

Svaka osoba ima nešto što ju obilježava kao nedovršenu, nešto u svojoj prošlosti što je nejasno i što unosi u brak i time opterećuje bračni odnos. Takve okolnosti mogu biti mučne ako ih osoba potiskuje, zato prije braka treba nastojati razgovorom to prepoznati i riješiti. Zbog toga se treba kritički osvrnuti i s jedne i s druge strane kako ulaskom u brak ne bi bilo negativnih iznenađenja u vidu neostvarenosti, iskorištavanja, zanemarenosti koje rađaju frustracije i nezadovoljstvo partnera.¹⁶⁴

U sljedećem prikazu prema ocjeni u postotku može se uočiti koliko su u odnosu na bitne teme ispitani upoznali vlastite supružnike u vremenu hodanja i zaručništva, promatrano iz sadašnje perspektive.

Tablica 5. Prikaz koliko su ispitanici iz sadašnjeg gledišta upoznali svog partnera tijekom hodanja i zaručništva

	Frekvencija (f)	Postotak (%)
MANJE OD 10%	2	0,9
10-20%	10	4,7
20-30%	24	11,2
30-50%	9	4,2
50-70%	31	14,4
70-80%	59	27,4
80-100%	79	36,7
Ukupno	214	99,5
Nedostaje	1	0,5
Ukupno	215	100,0

Uočavamo da se 21 % ispitanika izjasnilo kako su svog partnera prije braka upoznali do 50 %, a gotovo 80 % njih je, promatrajući iz trenutne perspektive, u istom razdoblju partnera upoznalo iznad 50 %. Uzorak od 21 % onih koji su se nedostavno upoznali ne smijemo zanemariti.

Velik prostor nepoznanica o partneru ujedno je i prostor za moguća razilaženja, krizne situacije, suočavanja s različitim neprilikama koje partner koji ih često uočava može biti nespreman prihvatiti i suočiti se s njima. Isti podatak upućuje na nedostatnu komunikaciju i nekvalitetnu pripremu za brak. Navedeni problemi u najvećoj mjeri proizlaze upravo iz nekvalitetno provedenog razdoblja pripreme za brak, što se posebnice odnosi na neostvarenost biti samog zaručništva.

Riječ je o ranije istaknutom, da je zaručništvo vrijeme rasta, odgovornosti, ali i milosti u kojem zaručnici kroz zajedničku molitvu prizivaju Božju pomoć na životnom

¹⁶⁴ Usp. P. BRAJŠA, *Umijeće življenja udvoje*, C.A.S.H., Pula, 1998., str. 38.–39.

hodu prema ženidbi. Prema svemu istaknutom, zaručništvo je samo po sebi vrednota iz koje se može crpsti sadržaje koji će obogatiti zaručnike te umanjiti prostor nepoznanica.

5.1.3. Prioritetne vrednote u fazi hodanja i zaručništva

Kako bi se otkrilo koje su to važne vrednote koje se tiču odnosa dvoje ljudi, a ispitanici ih smatraju važnima u fazi hodanja i zaručništva, ponuđene su im bile različite varijable: fizički izgled, ugled i uspješnost u životu, zaljubljenost, ljubav, duhovni život, sposobnost i marljivost, poštenje, socijalni status, razumijevanje i pažnja, a koje su ocijenili stupnjem slaganja. Na taj način došlo se do prioriternih vrednota u predbračnom životu.

Tablica 6. Najvažnije odrednice za kvalitetu hodanja i zaručništva

	Uopće se ne slažem	Djelomično se ne slažem	Niti da niti ne	Djelomično se slažem	U potpunosti se slažem
Fizički izgled	4,2	7	34,9	34,9	19,1
Ugled, uspješnost u životu	9,3	12,1	32,1	32,1	14,4
Zaljubljenost	1,4	0,5	10,2	34,4	53,5
Ljubav	0,5	0,5	3,7	12,6	82,8
Duhovni život	5,6	6,5	27	27,4	33,5
Sposobnost, marljivost	0,9	1,9	18,1	36,3	42,8
Poštenje	0,5	1,4	4,2	19,5	74,4
Socijalni status	9,3	13	39,1	26	12,6
Razumijevanje i pažnja	1,4	0	6,5	22,8	68,8

Ako usporedimo podatke iz zadnjeg stupca u prikazu, redosljed odrednica od najvažnije prema najmanje važnoj izgleda ovako: 1. Ljubav – 82,8 %; 2. Poštenje – 74,4 %; 3. Razumijevanje i pažnja – 68,8 %; 4. Zaljubljenost – 53,5 %; 5. Sposobnost, marljivost – 42,8 %; 6. Duhovni život – 33,5 %; 7. Fizički izgled – 19,1 %; 8. Ugled, uspješnost u životu – 14,4 %; 9. Socijalni status – 12,6 %. Najveći stupanj slaganja i važnosti dobila je odrednica ljubav.

Možemo uočiti kako su najvažnije vrednote osobne povezanosti, dok odrednice koje su se u određenim povijesnim razdobljima promatrale kao najbitnije, sada su pri dnu ljestvice važnosti.¹⁶⁵ Zaljubljenost¹⁶⁶ se po stupnju važnosti našla na polovici

¹⁶⁵ Usp. M. ŠKVORC, Evangelizacija industrijskog vremena, u: *Obnovljeni život* 32 (1977) 3, str. 208.

ljestvice. Možda to možemo pripisati zrelosti ispitanika budući da je ljubav određena kao prioritet. Često je sama zaljubljenost prepreka kvalitetnom braku jer je ona faza koja uvodi u istinsku ljubav, a mnogi koji uđu u brak ne dožive prijelaz iz zaljubljenosti u istinsku ljubav. Naime, psiholozi će reći da zaljubljeni brzo i lako prepoznaju osjećaje te potrebe i želje osobe u koju su zaljubljeni.¹⁶⁷ Radi se o intuitivnoj spoznaji koja sa slabljenjem osjećaja zaljubljenosti polako iščezava. Kako bi odnos između ljudi koji se spremaju na brak bio uistinu kvalitetan, on nužno mora prerasti u ljubav, što podrazumijeva razlikovanje ovih dviju odrednica. Ukoliko je u braku prisutna zaljubljenost, a ne prava bračna ljubav, s vremenom dolazi do frustracija i nepoznavanja potreba i želja partnera jer mu u ranijoj fazi nije bilo omogućeno očitovanje osjećaja. Fazi koja prethodi ljubavi često je obilježje subjektivnost u doživljavanju partnera.

Mnogi tako idealiziraju partnera, izrazito su navezani na njega i ne dopuštaju da do njih dopru realne procjene. Neki tvrde kako je zaljubljenost najpovršniji oblik ljubavi u kojemu zaljubljeni ne voli drugog kakav on jest, nego onakvog kakvim ga sam projicira.¹⁶⁸ Zaljubljenost je stoga dostatna za zasnivanje odnosa, no nedostatna je za njegovo održavanje u braku. Karakteristike su takvog odnosa oslabljenost slobodnog voljnog djelovanja, nekritičnost, nerealnost i subjektivnost u percepciji vanjske stvarnosti, uočavanje samo onog što zaljubljeni smatra prihvatljivim, projiciranje vlastitog narcizma, ideala i želja na partnera, iracionalno ponašanje, dominiranje afektivnog i emocionalna neuravnoteženost. Prisutno je regresivno i infantilno ponašanje te potpuna ovisnost o partneru na razini simbiotskog. Vlastito nesvjesno i podsvjesno često je dominantno u ovakvom stanju.¹⁶⁹ Ipak, zaljubljenost ne možemo okarakterizirati kao nešto negativno, nego je promatramo kao početni kapital koji treba razvijati i u koji treba ulagati kako bi se se razvio jedan uistinu kvalitetan odnos. Ako uzmemo u obzir da mnogi ne prepoznaju što je zaljubljenost, a što ljubav, u takvim okolnostima ne može krivnja pasti na narav braka, bračnu zajednicu ili Crkvu i Boga. Problem je u zrelosti pojedinaca koji ne razvijaju kvalitetan odnos od početka te, prema

¹⁶⁶ Karakteristike zaljubljenosti prema P. Brajši jesu: intuitivno prepoznavanje međusobnih potreba i želja, poželjnost nestajanja jednog u drugom, intenzivnost spontane zainteresiranosti za drugog, samoodržavanje odnosa, dovoljnost međureagiranja, dostatna prividna bezuvjetna ljubav, obostrana nerealnost i subjektivnost, isključivost te nevažnost komfora u odnosima. Usp. P. BRAJŠA, *Umijeće bračnoga života. Kako ostvariti i zadržati zadovoljan i sretan brak*, Državni zavod za zaštitu obitelji, meterinstva i mladeži, Zagreb, 1997., str. 25.

¹⁶⁷ Usp. P. BRAJŠA, *Umijeće bračnoga života. Kako ostvariti i zadržati zadovoljan i sretan brak*, Državni zavod za zaštitu obitelji, meterinstva i mladeži, Zagreb, 1997., str. 26.

¹⁶⁸ Usp. P. BRAJŠA, *Umijeće življenja udvoje*, C.A.S.H., Pula, 1998., str. 13

¹⁶⁹ Usp. *Isto*, str. 14–15.

svemu sudeći, nepripremljeni ulaze u brak koji nisu sposobni održati. Ostale naglašene odrednice zapravo su kvalitete partnera koje ističu njegovu odgovornost za sebe i druge. Tako poštenje i razumijevanje te pažnja zauzimaju visok stupanj važnosti. Njihova prioritetnost ukazuje na zrelost i razumnost pri odabiru partnera te prijelaz iz faze zaljubljenosti koja idealizira partnera u fazu ljubavi koja gleda na okolnosti onako kakve jesu te se na njih osvrće kritički.

Znakovito je uočiti sličan stupanj važnosti vrednota ugleda i uspješnosti te socijalnog statusa. Čini se kako su ih ispitanici jednako okarakterizirali budući da prvi stupac pokazuje identičan postotak stavova, a procijenili su kako te dvije vrednote nisu bitne za kvalitetu hodanja i zaručništva.

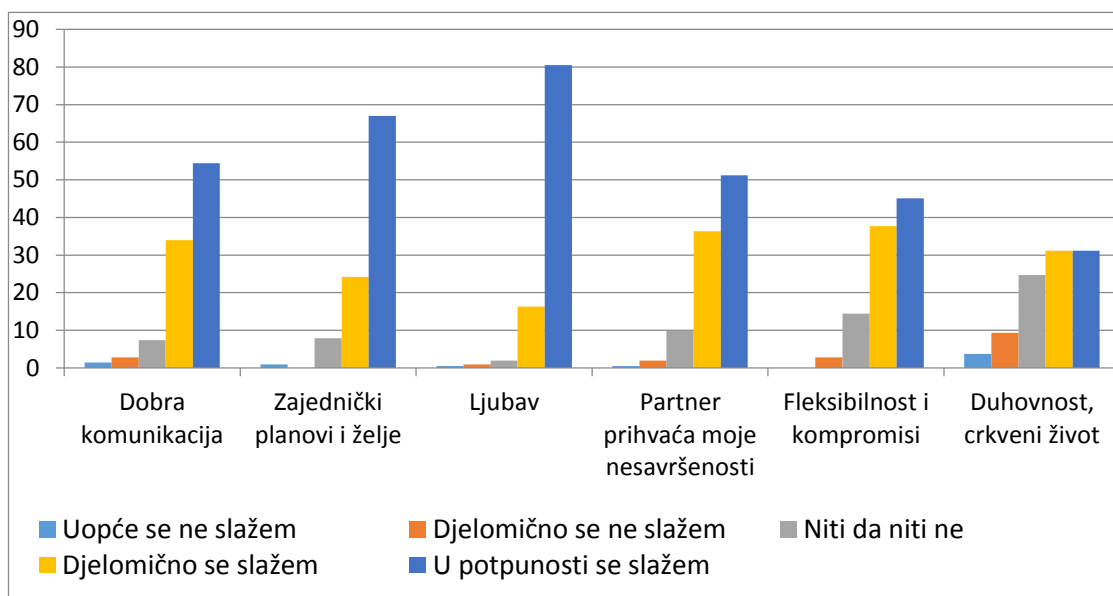
Duhovni život većini ispitanih nije među prvih pet prioritetnih odrednica za kvalitetu predbračnog života. Osnovni uzrok tomu teško je odrediti. Činjenica je da mladi ljudi proživljavaju različite krize identiteta i prolaze kroz procese oblikovanja istoga. Iz tog je razloga sama odgojna zadaća kompleksna i podijeljena na različite sudionike odgojnog procesa u kojemu je prvotna odgojna uloga roditelja. Sam vjerski odgoj dio je tog istog odgojnog procesa i obuhvaća, nakon utjecaja roditelja, utjecaj Crkve, školstva, okoline. U taj prostor ulaze i sredstva komunikacije i mediji koji vrše snažan utjecaj, a nerijetko ne daju dobar primjer i ne "odgajaju" za vrijednosti.¹⁷⁰

5.1.4. Bliža priprava za brak i odlučujuće odrednice za sklapanje braka

Sljedeći grafički prikaz donosi odrednice za koje su se ispitanici izjasnili da su u fazi zaručništva u određenoj mjeri imale presudnu ulogu za sklapanje braka.

¹⁷⁰ Usp. N. BOGOVIĆ, Molitva u obitelji, u: *Riječki teološki časopis* 20 (2012), br. 1, str. 64.

Graf 3. Odlučujuće odrednice za sklapanje braka u fazi zaručništva

Ponovno uočavamo kako je partnerima ljubav i samim time osjećaj prihvaćenosti najvažniji te primjećujemo kako je postotak nešto manji nego u tablici koja prikazuje važnost ljubavi u fazi bliže pripreve za brak.

Zajednički planovi i želje druga su odrednica po važnosti s najvećim slaganjem ispitanih, oko 70 %, što je u prednosti u odnosu na važnost dobre komunikacije. Ovakav je podatak razumljiv jer mladi u zaručništvu postaju odgovorniji i svjesniji ulaska u brak. Kako se brak bliži, intuitivno nastoje ozbiljnije komunicirati. Potom slijede odrednice prihvaćanje nesavršenosti te fleksibilnost i kompromisi, dok duhovni život kod ispitanih zauzima mjesto najmanje važne odrednice za sklapanje braka u kojoj uočavamo najveću podijeljenost u strukturi slaganja. Gotovo identičan postotak potpunog slaganja s tom odrednicom imamo i u prethodnom prikazu. Stoga bi mogli zaključiti kako se radi o nesuživljenosti s Crkvom i vjerom uopće te povezano s tim i nepoznavanjem vrednota vjerskog života.

Još jedan podatak koji možemo izdvojiti iz provedenog istraživanja potvrđuje rečeno. Naime, s obzirom na prakticiranje vjere 38,6 % ispitanih sebe je okarakteriziralo kao praktičnog vjernika, odnosno osobu koja živi vjerodostojnim kršćanskim životom unutar Crkve, hraneći se sakramentima i služeći kao primjer drugima. Kada je riječ o kvalitetnoj komunikaciji, u fazi hodanja i zaručništva ona je često presudan čimbenik za sam odnos i stupanje u brak. Mnoge krizne situacije upućuju na problem komunikacije među partnerima, na razilaženje u temeljnim

stavovima prema životu i odrednicama koje se tiču bračnog i obiteljskog života, a potrebno ih je utvrditi prije stupanja u brak. Općenito gledano, komunikacija je element koji prožima sve međuljudske odnose, preduvjet je skladnog, kvalitetnog bračnog i obiteljskog odnosa. Mnoge vrednote koje su dio bračnog života nisu u stanju održati brak ako nema elemenata zdrave komunikacije. Ni materijalna stabilnost, ni zadovoljavajući seksualni život u braku, ni željeni broj djece, a ni skladni odnosi s drugima ne mogu nadomjestiti važnost komunikacije. Kvalitetno započeti s otvorenom i iskrenom komunikacijom znači postupno upoznavati budućeg partnera.¹⁷¹

Kvalitetna komunikacija podrazumijeva slušanje, poštovanje sugovornika, prihvaćanje te dvosmjernost u smislu da ono što je izrekao jedan partner ne naiđe na šutnju drugoga, nego na njegovo viđenje situacije koje ne mora nužno biti jednako. Potrebno je voditi reflektirajuću komunikaciju¹⁷² u kojoj se partneri međusobno slušaju, razmišljaju o izrečenom te se izjašnjavaju. U poželjnoj komunikaciji dva govora prelaze u jedan zajednički govor, odlika mu je dobronamjernost, objektivnost u pogledu na problem i želja da se poteškoće prevladaju zajednički.¹⁷³ Pretpostavke kvalitetne komunikacije obuhvaćaju sposobnost i spremnost da se izrekne ono što je u mislima i osjećajima te se na taj način dolazi do zajedničkih planova, želja, prihvaćanja i fleksibilnosti.¹⁷⁴

U kritičkom osvrtu na predbračni život ispitanici su ocijenili i vlastitu pripremljenost za brak u fazi zaručništva. Iz perspektive trenutnog bračnog i obiteljskog života ispitanici su se, njih gotovo 48 %, izjasnili kako su se vrlo dobro pripremili za brak kroz vrijeme zaručništva, što je ujedno i najveća ocjena koju su dali u upitniku. Dobro se pripremlilo 4,3 %, njih 30 % dovoljno, nedovoljno 14,4 %, dok ostatak ispitanih od 3,3 % ne može odrediti koliko kvalitetno su se pripremili u bližoj pripravi za brak. Prema tome, 47 % ispitanika na kraju priznaje da se ipak nisu dovoljno kvalitetno pripremili. Budući da su ispitanici retrospektivno promatrali ove odrednice, zabrinjavajuća je sama priprava koja je po svemu sudeći nepotpuna i nedostatna. Može se zaključiti kako su mnogi ispitanici ušli u brak nedovoljno spremni ili krivo

¹⁷¹ Usp. V. ALBISETTI, *Terapija bračne ljubavi. Kako se suočiti s problemima zajedničkog življenja*, Biblioteka Oko tri ujutro, Zagreb, 1998., str. 61.

Usp. P. BRAJŠA, *Ljubav i svađa u dvoje*, Nišro, Varaždin, 1985., str. 164.; P. BRAJŠA, *Umijeće bračnoga života. Kako ostvariti i zadržati zadovoljan i sretan brak*, Državni zavod za zaštitu obitelji, meterinstva i mladeži, Zagreb, 1997., str. 74.

¹⁷³ Usp. P. BRAJŠA, *Kompleksnost i kaotičnost konfliktnih situacija u našim obiteljima*, u: *Obitelj u Hrvatskoj-stanje i perspektive. Zbornik radova Studijskih dana u Đakovu*, (20. – 22. studenoga 1994.), P. ARAČIĆ (ur.), Đakovo, 1995., str. 66.–68.

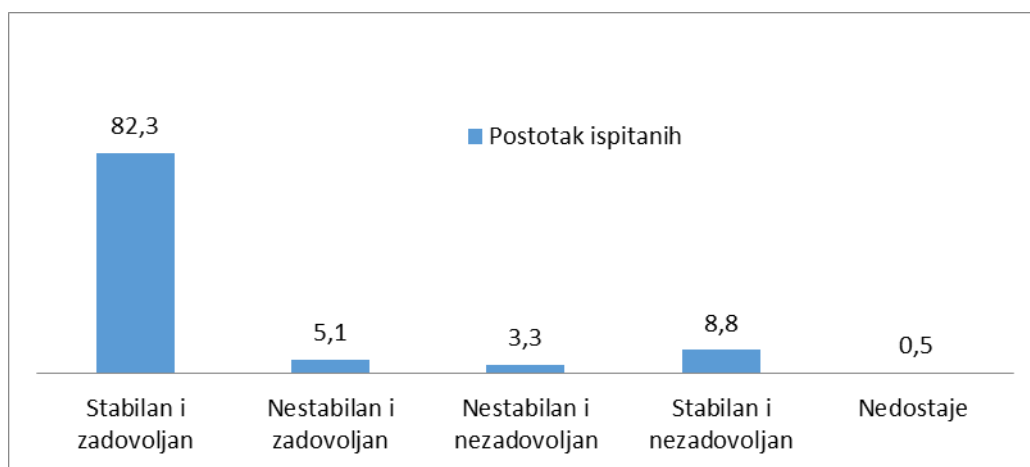
¹⁷⁴ P. BRAJŠA, *Stvarnost, odnosi, razgovor, emocije i vrline u braku*, u: *VDSB* 143 (2015) 5, str. 12.

motivirani, s mnogo nepoznanica o svom partneru ili poteškoćama koje donosi bračni i obiteljski život te su na takvim temeljima dalje gradili bračni život. Zbog toga se danas svaki treći brak razvodi.¹⁷⁵ Najčešći uzroci tomu jesu prepuštanje utjecajima medija koji naglasak stavljaju na materijalnu, fizičku usmjerenost te spolni život očitovan u predbračnim odnosima, porast svijesti o slobodnim životnim zajednicama, ali i ekonomska i egzistencijalna neovisnost žena uvjetovana sve većom emancipacijom.¹⁷⁶

5.2. Analiza vrednota potrebnih za kvalitetu bračnog i obiteljskog života nakon vjenčanja

Nakon što su ispitanici ocijenili predbračni život, susreli su se s pitanjima koja se tiču trenutne faze života, odnosno kvalitete bračnog i obiteljskog života. Bile su im ponuđene sljedeće varijable: stabilan i zadovoljan, nestabilan i zadovoljan, nestabilan i nezadovoljan te stabilan i nezadovoljan, s ciljem da u navedenim opisima prepoznaju vlastiti bračni život te otkriju koliko je brakova u kojima je prisutno nezadovoljstvo i nestabilnost, što upućuje na prisutnost kriznih situacija.

Graf 4. Prikaz (ne)stabilnih i (ne)zadovoljnih brakova među ispitanicima

Najveći broj ispitanih, njih 82,3 % opisalo je svoj bračni život kao stabilan i zadovoljan, što upućuje na aktivno sudjelovanje partnera u izgradnji bračnog odnosa te prisutnost prave bračne ljubavi. Međutim, značajan je podatak da je 8,8 % onih koji

¹⁷⁵ Usp. P. ARAČIĆ, Djeca iz rastavljenih brakova i obitelji: njihova opterećenja i njihovi brakovi, u: *Crkva u svijetu* 50 (2015), br. 2, str. 239.

¹⁷⁶ Usp. I. DŽINIĆ, B. ČIČKOVIĆ, Religioznost i stavovi o rastavi braka, u: *Kršćanski identitet i obitelj*, P. ARAČIĆ, I. DŽINIĆ, B. HLAVAČEK (ur.), Biblioteka Diacovensia, Đakovo, 2011., str. 213.

opisuju svoj brak kao stabilan, ali su ipak nezadovoljni njime. Za takav tip braka možemo reći da je najgori tip braka te ujedno i najrizičniji. Nasuprot tomu, nestabilnih, ali zadovoljnih brakova ima 5,1 %. Nestabilnih i nezadovoljnih brakova među ispitanicima je 3,3 %. Iako je udio stabilnih i zadovoljnih brakova među ispitanicima visok, nije zanemariva prisutnost gotovo 20 % brakova u kojima je prisutna nestabilnost ili nezadovoljstvo, a rezultat su pomanjkanja ili nepostojanja prave bračne ljubavi. Zabrinjavajuće je za Crkvu i njezine pastire 20 % nesretnih, nezadovoljnih ispitanika koji pohađaju sv. misu. Upravo iz tog razloga nužni su modeli pastoralnog djelovanja koji će učvrstiti navedenih 20 %, a preostale gotovo 2/3 učvrstiti i poboljšati za daljnji kvalitetan bračni život.

Analizom smo utvrdili prisutnost i omjer različitih tipova braka te povezano s tim i veću prisutnost onih u kojima postoji vrijednost prave bračne ljubavi. Budući da je značajan postotak brakova u kojima postoje naznake krize, nezadovoljstvo i nestabilnost, nužno je obuhvatiti i govor o pravoj bračnoj ljubavi koja je obilježje i vrednota svakog stabilnog i zadovoljnog bračnog odnosa.

5.2.1. Prava bračna ljubav i njezina obilježja

Prava bračna ljubav temelj je kvalitetnog braka. Ona je konkretna, stvarna. U odnosu na zaljubljenost koju možemo shvatiti kao stanje, prava je ljubav stav ljubiti nekoga, odluka živjeti za drugu osobu, nastojati je usrećiti pod svaku cijenu te sebe cijeloga predati za drugu osobu.

Navest ćemo četiri obilježja prave ljubavi kako bi se bolje uočila razlika između ljubavi i zaljubljenosti.

- 1) Kao prvo obilježje možemo istaknuti to da je prava bračna ljubav nešto što se trajno izgrađuje i na čemu se treba kontinuirano raditi.¹⁷⁷ Podrazumijeva aktivnost obaju bračnih partnera, jer ako se partneri ne zauzimaju i ne trude, ona nestaje i ne može biti kvalitetna osnova dugotrajnog bračnog odnosa.
- 2) Drugo obilježje govori da je riječ o recipročnom, obostranom odnosu koji je prostor za dvoje, a ne samo za jedno. Dakle, ona je zajednički zadatak za čiji su uspjeh oboje odgovorni, kao i za neuspjeh.
- 3) Sljedeće obilježje prave ljubavi govori o tome da ona ne zarobljava partnere jer joj ne smeta jedinstvenost i individualnost partnera. Takva je ljubav spajanje različitosti, a ne nestajanje jednoga ili njegovo uništavanje. Ljubav koja je zrela

¹⁷⁷ Usp. P. BRAJŠA, *Umijeće življenja u dvoje*, C.A.S.H., Pula, 1998., str. 17.-18.

ne traži takvo što, nego je kreativna i u sebi objedinjuje dvije slobodne i različite individualnosti koje streme suglasju.

- 4) Daljnje obilježje ovakve ljubavi njezina je sposobnost mijenjanja i razvijanja, stoga ni jedan dan nije isti, nego je drukčiji, dinamičan, zanimljiv.¹⁷⁸ Tijekom cijeloga života prisutno je prilagođavanje partnera jedno drugome jer život zahtijeva spremnost na nepredvidive situacije.

Možemo reći da je prava bračna ljubav individualno različita i time jedinstvena za svaki bračni par. Ako ovakve ljubavi nema u braku, on će biti monoton, pasivan i umrtvljen te osuđen na propast.¹⁷⁹

Iz svega navedenog možemo izdvojiti pozitivne aspekte prave bračne ljubavi: ona je tolerantna, kreativna, mudra, racionalna, obostrano bezuvjetna, aktivna, fleksibilna, djelotvorna, stvarno zadovoljna, kontrolirana, zaštitnička, suradnička.

Nasuprot tomu, negativni su epiteti bračne "ljubavi" sljedeći: perfekcionista, netolerantna, šminkerska, zavaravajuća, ljubav u oblacima, paranoidna, sumnjičava, prividno zadovoljna, nikada zadovoljna te diktatorski pasivna.¹⁸⁰

Govor o pravoj bračnoj ljubavi poslužio je kako bi se stvorila predodžba o kvaliteti bračnog života na temelju bračne ljubavi. Na temelju toga ispitanicima je ponudeno 7 varijabli, odnosno obilježja prave bračne ljubavi koje su ispitanici prema vlastitom mišljenju ocijenili stupnjem slaganja.

Tablica 7. Obilježja prave bračne ljubavi prema stupnju slaganja

Obilježja prave bračne ljubavi	Uopće se ne slažem	Djelomično o se ne slažem	Niti da niti ne	Djelomično se slažem	U potpunosti se slažem	Nedostaje
Sebedarje	3,7	2,8	10,2	24,2	57,7	1,4
Razumijevanje	0	1,4	1,9	20	76,7	0
Poštovanje	0,5	16,7	2,8	0,5	79,5	0
Uvažavanje	1,4	0,9	7,9	21,4	68,4	0
Požrtvovnost	1,4	1,9	10,2	28,4	57,7	0,5
Strpljivost	1,9	0,5	7	28,4	62,3	0
Mijenjanje sebe i svoje osobnosti zbog partnera	10,7	9,8	20,9	29,8	28,4	0,5

¹⁷⁸ Usp. P. BRAJŠA, *Umijeće življenja u dvoje*, C.A.S.H., Pula, 1998., str. 18.–19.

¹⁷⁹ Usp. *Isto*, str. 18.–19.

¹⁸⁰ Usp. P. BRAJŠA, *Umijeće bračnoga života. Kako ostvariti i zadržati zadovoljan i sretan brak*, Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, Zagreb, 1997., str. 101.

U predzadnjem stupcu možemo uočiti postotke približne vrijednosti, a kao najveća vrednota istaknuto je poštovanje, zatim razumijevanje i uvažavanje, dok su sebedarje i požrtvornost jednako vrijedne odrednice.

Kao najmanje važna odrednica prave bračne ljubavi ističe se mijenjanje sebe i svoje osobnosti zbog partnera. S tim se u potpunosti složilo 28,4 % ispitanika, a ostali smatraju kako rad na sebi nije tako bitna odrednica bračne ljubavi. Takav stav ispitanika kontradiktoran je ostalim navedenim odrednicama jer mijenjanje sebe zbog drugoga uključuje sve navedene odrednice. Možda je tu riječ o određenoj distanciranosti ili individualnosti pojedinaca kao takvih, što će nam možda bolje prikazati analize drugih odrednica.

Graf 5. Ocjena bračnog i obiteljskog života

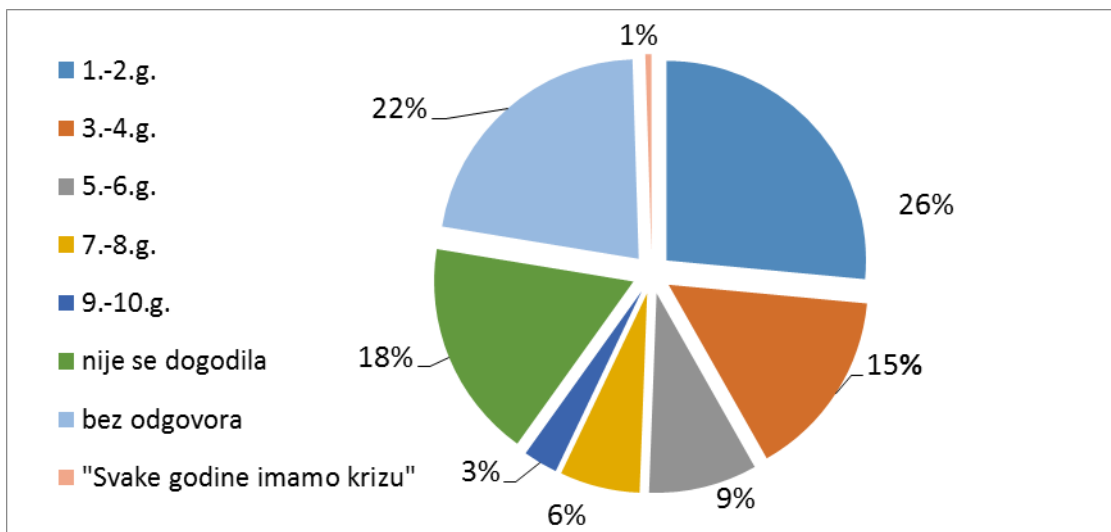
Ispitanici su iz trenutne perspektive bračni i obiteljski život ocjenjivali ocjenama od „nedovoljan“ do „izvrstan“. Najveći broj ispitanih vrednovao je svoj bračni i obiteljski život kao „vrlo dobar“, njih 43,7 %, dok je ocjenu „izvrstan“ dalo 37,7 % ispitanih. „Dobrim“ svoj bračni i obiteljski život smatra 12,1 % ispitanih, a ocjenu „dovoljan“ dalo je 4,7 % ispitanika. Ocjenom „nedovoljan“ bračni i obiteljski život ocijenilo je 1,4 % ispitanika. Rezultati ukazuju na velik udio onih koji su zadovoljni svojim životom u braku i obitelji. Zbrojimo li rezultate ocjena od „dobar“ do „izvrstan“, dobit ćemo visokih 93,5 % ispitanika koji su zadovoljni. Ta vrijednost ne odstupa puno od ranije navedenog podatka o zadovoljnosti ili nezadovoljnosti bračnim životom gdje se ukupno 87,4 % ispitanih izjasnilo da su zadovoljni bračnim životom, neovisno o tome je li on stabilan ili nestabilan.

To nam ukazuje na postojanje vrednota koje daju trajnost ili pak održavaju bračni i obiteljski život na određenoj razini zadovoljnosti unatoč mogućim ili postojećim krizama. Jednako tako ocjena „nedovoljan“ kojom je 1,4 % ispitanika ocijenilo svoj bračni i obiteljski život, ako još uzmemo u obzir 3,3 % onih koji žive u nestabilnom i nezadovoljnom braku te 8,8 % onih koji žive u stabilnom braku, ali su nezadovoljni njime, ukazuje na prisutnost i određeno vrednovanje obiteljskog života te djece koja čine obiteljsko okruženje.

5.2.2. Bračni i obiteljski život i krize u braku i obitelji

U ponuđenim pilot-projektima u župi sv. Josipa u Osijeku tijekom 2011./2012. i 2012./2013. g. osmišljene su radionice za bračne parove koji žive u braku do 5 i 10 godina na kojima su sudionici projekta isticali prve dvije godine braka kao najteže, tzv. krizne godine.¹⁸¹

Graf 6. Godine prožete krizama

Iz grafičkog prikaza odmah je jasno kako je kriznim situacijama unutar bračnog i obiteljskog života zahvaćeno gotovo više od polovice ispitanih. Prema grafikonu, 22 % ispitanika uopće se nije izjasnilo o krizi u navedenim godinama, dok se 18 % njih izjasnilo kako se kriza uopće nije dogodila. Moguće je pretpostaviti da tih 18 % ispitanika nije željelo odgovoriti na pitanje, što je samo po sebi indikativno.

¹⁸¹ Prema usmenom iskazu doc. dr. sc. Stanislava Šote, jednog od tvoraca anketnog upitnika i voditelja diplomskog rada.

Opće je poznato kako svaki brak ima svoje krizne situacije. Pitanje je samo kada i kojim intenzitetom.¹⁸² Istraživanje pokazuje kako su krizama najviše sklone 1. i 2. godina braka (26 %), a zatim 3. i 4. (15 %). Dakle, ukupno 41 % ispitanih izjasnilo se kako je imalo krizu u braku i obitelji u prve četiri godine. Ako tomu pridodamo 22 % onih koji se nisu izjasnili zbog eventualne neugodnosti te oduzmemo 18 % onih koji tvrde da krize nije bilo, zaključak je kako je 82 % ispitanih u prvih deset godina braka doživjelo krizu.

Značajno je kako se pojava kriznih situacija u drugih pet godina bračnog i obiteljskog života gotovo prepolovljuje (tek 18 % ispitanih). Budući da su ispitanici imali mogućnost sami preciznije odgovoriti na pitanje o prisutnosti krize ukoliko ponuđene varijable ne opisuju njihovu situaciju, 1 % ispitanih dodali su varijablu koja je na grafikonu označena izjavom „svake godine imamo krizu“. Ipak, ostaje nam nepoznanica od 22 % ispitanika koji se nisu izjasnili o ovom pitanju, uz pretpostavku da je uzrok tomu bila neugodnost ili različito percipiranje samog pojma krize.

Zaključno, prema dostupnim odgovorima možemo utvrditi da su prve godine unutar prvog desetljeća bračnog i obiteljskog života najviše sklone krizama. Uzmemo li u obzir strukturu ispitanika među kojima je najviše njih već u drugoj polovici desetljeća bračnog i obiteljskog života, preko njihovog iskustva možemo potvrditi da su najveće nestabilnosti unutar prvih 5 godina zajedničkog života.

Kao mogući razlozi i okolnosti koje dovode do kriznih situacija u bračnom i obiteljskom životu navedene su različite varijable, počevši od predbračnog života, kao i mogućnost da ispitanici sami navedu što je bio razlog krize u bračnom i obiteljskom životu.

Tablica 8. Mogući razlozi za pojavu kriznih situacija u bračnom životu

Razlozi:	Uopće ne	Djelomično ne	Niti da niti ne	Djelomično da	U potpunosti da
Nevjera u braku	1,4	0,9	5,6	11,2	80,9
Patološka ljubomora	1,9	1,9	5,6	24,7	66
Nedostatna komunikacija s partnerom	0	2,3	7	26,5	64,2
Otkrivanje ovisnosti	3,3	3,3	9,8	29,3	54,4
Brak sklopljen nabrzinu	6,5	7	16,7	23,7	46

¹⁸² Usp. P. BRAJŠA, *Ljubav i svađa u dvoje*, Nišro, Varaždin, 1985., str. 173.–175.

Različitošć karaktera – osobnosti, nedovoljno poznavanje partnera prije braka	1,4	5,1	15,8	39,1	38,6
Nesnalaženje u odgoju djece, odsutnost, nepripremljenost za odgoj	2,8	2,8	19,5	36,7	37,7
Nekvalitetan seksualni život u braku	2,8	3,3	21,4	40,5	32,1
Životne okolnosti – primoran život s roditeljima jednog od partnera	3,7	4,2	25,1	36,3	30,2
Različiti svjetonazori braćnih partnera: vjera, politika, nacionalnost	7,4	4,2	22,8	35,8	29,3
Nedovoljno i nekvalitetno vrijeme hodanja	13,5	12,6	25,1	20	28,8
Odsutnost zajedništva	7,9	5,6	21,4	29,3	21,9
Nepostojanje zarućništva prije braka	20	13	30,2	21,9	14,4

Rezultati u prikazu organizirani su prema vrijednostima predzadnjeg stupca kako bi se uočilo koji od navedenih razloga i s kolikim postotkom slaganja dovodi do mogućih kriznih situacija u braku i obitelji, gledano od najvećeg stupnja slaganja prema najmanjem stupnju slaganja ispitanika.

Najviše ispitanih pojavu kriza u braćnom životu povezuje s nevjerom – 80,9 %, patološkom ljubomorom – 66 %, nedostatnom komunikacijom – 64,2 % te otkrivanjem ovisnosti¹⁸³ – 54,4 %. Manje od polovice ispitanih u potpunosti se složilo sa sljedećim razlozima za pojavu kriza u braćnom životu: brak sklopljen nabrzinu – 46 %, različitošć karaktera i nedovoljno poznavanje prije braka – 38,6 %, nesnalaženje u odgoju djece – 37,7 %. Nekvalitetan seksualni život u braku razlog je za krizu kod 32,1 % ispitanih, životne okolnosti, odnosno primoran život s roditeljima jednog od partnera kod 30,2 % ispitanih, a različiti svjetonazori u pogledu vjere, politike ili nacionalnosti kod 29,3 % ispitanih. Nedovoljno i nekvalitetno vrijeme hodanja razlog je za krizu kod 28,8 % ispitanika, a odsutnost zajedništva¹⁸⁴ za 21,9 % ispitanika. Na zadnjem mjestu nalazi se nepostojanje zarućništva prije braka za koje se izjasnilo 14,4 % ispitanika.

¹⁸³ Slaganje s odrednicom otkrivanja ovisnosti upućuje na nedovoljno poznavanje braćnog druga, što vodi do nekvalitetne pripreme i komunikacije prije braka.

¹⁸⁴ Rijeć je o odsutnosti zbog posla koju su ispitanici naveli u prethodnim pitanjima anketnog upitnika.

Nevjera, koja je kod najvećeg dijela ispitanika navedena kao razlog koji najčešće uzrokuje krize, najveći je neprijatelj prave bračne ljubavi, bilo da je riječ o seksualnoj ili emocionalnoj nevjeri. Nepoznavanje svetosti sakramentalne ženidbe i ženidbe kao neizbrisivog saveza te uz to nepostojanje prave bračne ljubavi, emocionalna nezrelost i nespremnost za vjernost jednom partneru mogući su razlozi koji uz postojanje drugih elemenata mogu dovesti do nevjere.¹⁸⁵

Uz nevjeru su usko povezana i druga dva moguća razloga za pojavu krize koja su dobila najveći broj glasova ispitanika, a to su patološka ljubomora te nedostatna komunikacija. Krivo je razmišljati o ljubomori kao nečemu pozitivnom te je zdrava ljubomora kontradiktornost u sebi. Ljubomora je povezana s vlastitim nesigurnostima, kontroliranjem bračnog partnera i diktatorskim odnosom. Najčešći su uzroci ljubomore nepovjerenje u bračnog partnera te želja za posjedovanjem partnera.¹⁸⁶ Nedostatna komunikacija također je jedan od najčešćih razloga za pojavu krize u bračnom i obiteljskom životu te je čest pratitelj drugih navedenih problema. Partneri trebaju pretvoriti u riječi ono što proživljavaju tijekom dana, bogatiti bračni rječnik. U braku se ne smije dopustiti prisutnost tzv. tabu tema jer zatvorenost u komunikaciji rađa nesigurnost i napetost, nerijetko ljubomoru i usamljenost.¹⁸⁷ Sve ono što se događa na području međusobnog odnosa treba biti predmetom otvorenog razgovora.

Jedan je od bitnih bračnih elemenata seksualnost koja je najčešće tabu tema. To je ujedno i moguć razlog zbog čega ju 32,1 % ispitanika navodi kao razlog za pojavu krize u braku. Seksualni život dio je bračnog života, dio je intime bračnih partnera te je potrebno da muž i žena otvoreno govore o svojoj intimnosti¹⁸⁸, upoznaju sebe u cjelini i

¹⁸⁵ U samom problemu bračne nevjere krije se potvrda da je čovjek monogamno biće.

¹⁸⁶ Ljubomora je pratnja velikog broja nesretnih brakova gdje partneri stvaraju fantazije o tome što se možda moglo dogoditi te tako muče jedno drugo. Cilj da nepovjerenje preraste u povjerenje često je u ovakvim okolnostima neostvariv. Stav da drugi treba biti samo moj, poput moga vlasništva, nema svoj izvor u ljubavi. Bračni partner nije vlasništvo koje treba čuvati, skrivati, provjeravati, a brak nije ugovor u tom smislu. Odnos u braku treba biti odnos povjerenja, slobode, razumijevanja, uzajamnog obogaćivanja, odnos ljubavi koja drugoga ne dokida nego mu pomaže da se ostvari. Dakle, ljubomora je kao takva nehumana i ponižavajuća, na psihološkom planu ne čini dobro ni onom koji ju osjeća, a ni onom koji podnosi njezine vanjske izljeve. Ako se pojavi unutar skladnog odnosa, potrebno je preispitati koji su razlozi zbog kojih se pojavila i koliko je kvalitetan taj međusobni odnos. Usp. P. BRAJŠA, *Umijeće življenja u dvoje*, C.A.S.H., Pula, 1998., str. 32.–33.

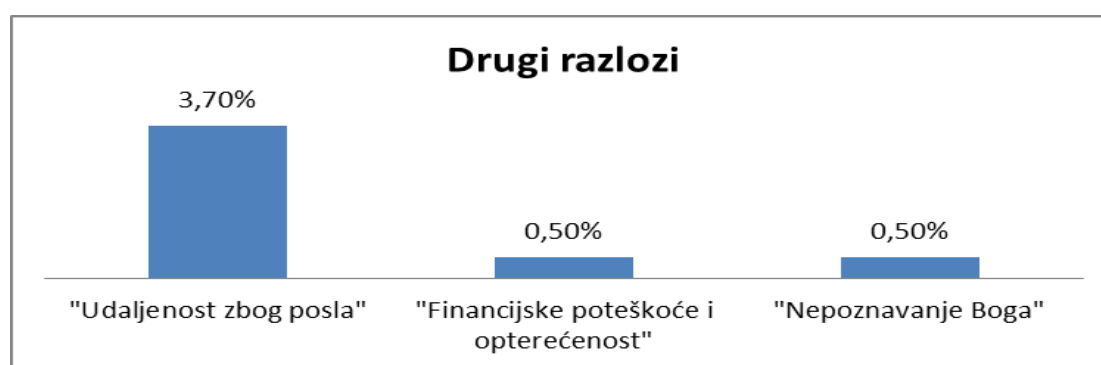
¹⁸⁷ Usp. P. BRAJŠA, *Umijeće življenja u dvoje*, C.A.S.H., Pula, 1998., str. 32.

¹⁸⁸ Usp. *Isto*, str. 24.–26.; Izdvajamo prema navedenom izvoru četiri elementa ljudske seksualnosti koji su preduvjeti za kvalitetan bračni život. Seksualni život u braku neodvojiv je od samog braka, on je rezultat samog braka, a ne njegov uvjet. Intimni bračni odnos treba se shvatiti kao jedan od oblika bračne komunikacije. Nadalje, on je zajedničko djelo obaju bračnih partnera. Ne postoje norme ili pravila seksualnog života koja bi vrijedila za sve brakove.

obogate svoj seksualni život koji se treba zasnivati na ljubavi, međusobnom poštovanju i nježnosti, a specifičan je od jednog do drugog bračnog para.¹⁸⁹

Ono što nam može biti znakovito u pogledu navedenih razloga vezano je uz predbračni život. Gotovo 30 % ispitanih izjasnilo se da je to mogući razlog za pojavu bračne krize. Ispitanici su imali mogućnost navesti razloge za pojavu kriznih situacija u braku koji nisu bili sastavni dio ankete. Naveli su udaljenost zbog posla, financijske poteškoće i opterećenost te nepoznavanje Boga.

Graf 7. Razlozi za pojavu kriznih situacija u bračnom životu koje su naveli sami ispitanici

Razlozi koje su ispitanici sami naveli tiču se odsutnosti zajedništva. Točnije, u 3,7 % slučajeva riječ je o odsutnosti zajedništva uvjetovanoj udaljenošću jednog od bračnih partnera zbog posla. Isti problem možemo povezati s tvrdnjom u prethodnom prikazu koja navodi problem odsutnosti jednog od partnera u odgoju djece, što je također uvjetovano rasporedom vremena.

Problem odsutnosti zajedništva, uzevši u obzir navedeno, jedan je od problema koji je označen višim postotkom, odnosno većom mogućnošću da prouzrokuje krizne situacije. Drugi navedeni razlog materijalna je i egzistencijalna nesigurnost koja je povezana kako s nezaposlenošću i troškovima života tako i sa stambenim pitanjem. U tom kontekstu 30,2 % ispitanika složilo se u isticanju problema primoranog života s roditeljima jednog od partnera koji ima svoje prednosti, ali, nažalost, i nedostatke koji nerijetko vode do konflikata. Treći problem na koji je ukazalo 0,5 % ispitanika tiče se vjerske nepoučenosti jednog od partnera. Ovdje ponovno dolazimo do ranije naglašene potrebe za evangelizacijom i katehizacijom odraslih vjernika koja je po svemu sudeći zakazala u razdoblju do ulaska u bračni i obiteljski život. Naime, sam problem vjerske

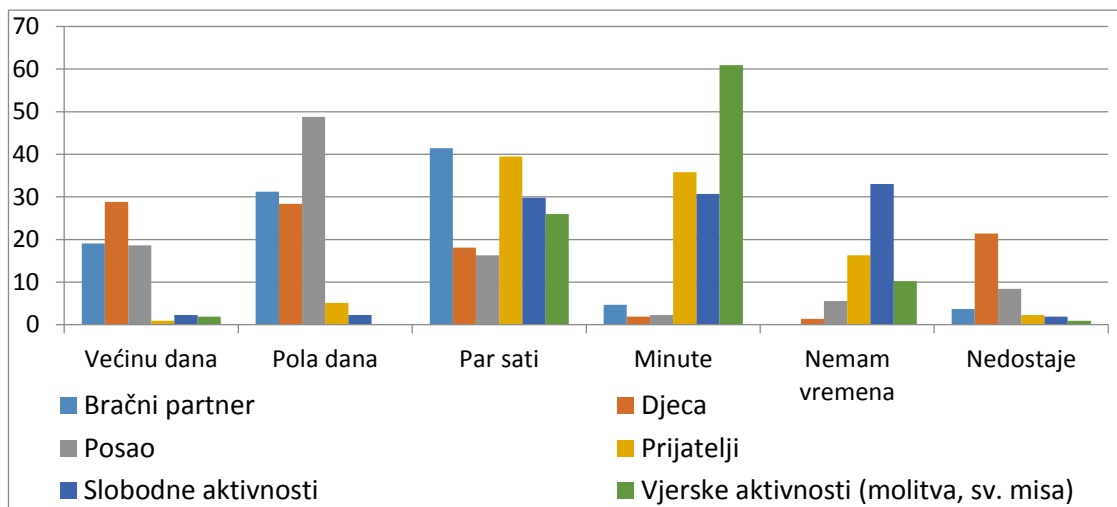
¹⁸⁹ Usp. P. BRAJŠA, *Umijeće življenja u dvoje*, C.A.S.H., Pula, 1998., str. 33.

nepoučenosti ili nepoznavanja Boga jednog od partnera, kako su istaknuli ispitanici, povezan je kako s nepoznavanjem partnera u ovom pogledu tako i s prakticiranjem vjere, odnosno vjerskom distanciranošću koja može narušiti bračni i obiteljski život te sam duhovni život partnera koji je praktikant. Već samo isticanje ovog problema, barem kod 0,5 % ispitanih, ukazuje na svijest o važnosti bračne i obiteljske duhovnosti te sakramentalnog života bez kojih navedeni postotak ispitanika izražava ispraznost i nezadovoljstvo unutar bračne i obiteljske stvarosti.

5.2.2.1. Vrijeme kao bitna odrednica za kvalitetu bračnog i obiteljskog života

Za ostvarenje samog zajedništva, kako u bračnom tako i u obiteljskom životu, potrebno je kvalitetno provedeno vrijeme, odnosno vrijeme za partnera, djecu, drugoga. Budući da je današnji tempo života zbog obaveza, posla i drugih aktivnosti poprilično ubrzan, anketa je sadržavala pitanje koliko vremena partneri posvećuju bračnom partneru, djeci, poslu, prijateljima, slobodnim aktivnostima i vjerskim aktivnostima.

Graf 8. Posvećenost vremena tijekom dana

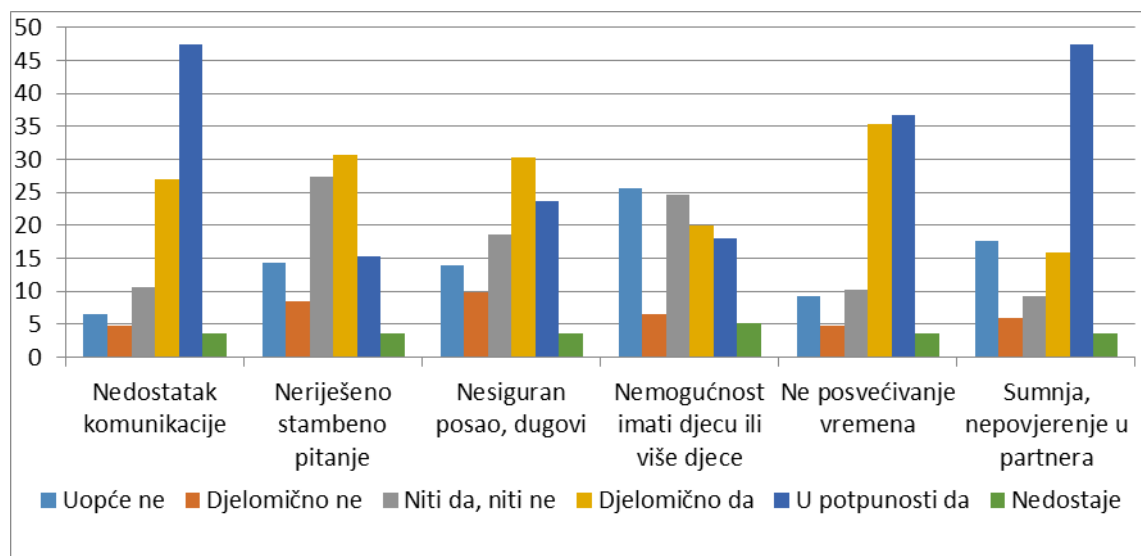

Pokazalo se kako ispitanici najviše vremena posvećuju djeci – 28,8 %, zatim bračnom partneru – 19,1 % te približno toliko poslu – 18,6 %. Tek 2 % ili manje ispitanih većinu dana posvećuje slobodnim aktivnostima, vjerskim dužnostima i aktivnostima te prijateljima. Ako promatramo posvećeno vrijeme u okviru jednog dana, možemo zaključiti da polovicu dana njih 48,8 % posvećuje poslu, 31,2 % bračnom partneru, 28,4 % djeci, 5% ispitanih pola dana provodi s prijateljima, a 2,3 % u slobodnim aktivnostima. Kad je riječ o satima, nekoliko sati dnevno s bračnim

partnerom provodi 41,4 % ispitanika, s prijateljima 39,5 %, slobodnim aktivnostima bavi se 29,8 %, a vjerskim 26 % ispitanika. Djeci nekoliko sati posvećuje njih 18,1 %, a poslu 16,3 %. Vrijeme u minutama u najvećem postotku posvećuju vjerskim aktivnostima – 60,9 %, dok 30 – 35 % ispitanih minute posvećuju prijateljima i slobodnim aktivnostima, a 2 – 5 % bračnom partneru, djeci i poslu. Na pitanje za što imaju najmanje vremena ispitanici su se izjasnili da su to u najvećem postotku slobodne aktivnosti – 33 %, nakon toga slijede prijatelji – 16,3 %, njih 10,2 % nema vremena za vjerske dužnosti što znači da uopće ne mole, a 1,4 % nema vremena za djecu. Stvarnost prezaposlenosti i svakodnevna “jurnjava“ sve više uzimaju “danak“, što se odražava na kvalitetu bračnog i obiteljskog života. Kada se sve uzme u obzir, više od 60 % bračno-obiteljskih osoba nema dovoljno vremena ostvariti ono što bi željeli i trebali.

5.2.2.2. Problemi koji najčešće utječu na (ne)kvalitetu bračnog i obiteljskog života

Graf 9. Problemi koji bračni i obiteljski život čine manje uspješnim

Tri najizraženija problema s kojima se susreću parovi u prvom desetljeću bračnog i obiteljskog života problem su loše ili nedostatne komunikacije te problemi sumnje i nepovjerenja u partnera, neposvećivanja dovoljno vremena bračnom partneru i obitelji zbog kojih bračno-obiteljski odnos trpi. Udio ispitanih koji se u potpunosti složio da se navedene tri varijable odnose na njihov bračni i obiteljski život kreće se od 35 – 50 %.

Financijske poteškoće te nesiguran posao, dugovi i problemi sa stanovanjem slijede navedene probleme. Do 30 % ispitanih izjasnilo se u potpunosti za svaki od problema te vrste.

Najmanje neuspješnim brakove čini nemogućnost stvaranja potomstva uopće ili nemogućnost da imaju više djece. Manje od 20 % ispitanih izjasnilo se kako uopće nemaju problema s ovom odrednicom. Možemo reći kako najveći negativni utjecaj na kvalitetu bračnog i obiteljskog života ostavlja odsutnost vrednota nematerijalne naravi, a tek onda neostvarenost materijalnih vrednota, npr. pitanje stanovanja, posao i financijska stabilnost. To nam potvrđuje težnju za ostvarenjem i uprisutnjenjem duhovnih i nematerijalnih vrednota u bračnom i obiteljskom životu kako bi bio kvalitetniji.

Ističući na prvom mjestu probleme nedostatne komunikacije, sumnje i nepovjerenja te nedostatnog vremena za bračnog partnera, ispitanici jasno ukazuju na općepoznatu činjenicu da koliko i kako bračno-obiljske osobe komuniciraju i vrednuju ranije spomenute vrednote, takva je i kvaliteta ili razina bračno-obiljskog života.¹⁹⁰

5.3. Bitne vrednote i odrednice za kvalitetu bračnog i obiteljskog života prvog desetljeća braka u Đakovačko-osječkoj nadbiskupiji

Cijeli je čovjek kao pojedinac u svojoj individualnosti zahvaćen vrednotama te je na njih upućen i u međuodnosima, u odlučivanju, svakodnevnom djelovanju. Vrednote motiviraju čovjeka da postavi mjerila prema kojima će se ostvarivati. Pođemo li od shvaćanja kako su brak i obitelj prostor za ostvarenje čovjeka, tada su oni bitno zahvaćeni vrednotama, ali i mnogo više, ako ih promatramo teološki kroz prizmu Božjeg nauma, brak i obitelj vrednote su u sebi.

Obitelj je mala primarna zajednica u kojoj postoji određena hijerarhija, osobe, odnosi među njima, ponašanje, određeni ciljevi, a za povezanost svih navedenih elemenata ponovno su važne vrednote kako bi ta mala zajednica bila funkcionalna.¹⁹¹ Pri tome je riječ o osobinama bračnih partnera i vrijednostima koje utječu na kvalitetu bračnog i obiteljskog života.¹⁹² S obzirom na to, model u kojemu je muškarac bio

¹⁹⁰ Usp. A. JELIČIĆ, Škola za brak, u: *Služba Božja* 54 (2014) br. 3/4, str. 341.

¹⁹¹ Usp. J. BALOBAN, G. ČRPIĆ, Bitne vrednote za uspješan brak u Hrvatskoj, u: *Bogoslovska smotra* 70 (2000), br. 2, str. 315.

¹⁹² Usp. B. HLAVAČEK, D. MRVUNAC, Bitne vrednote za uspješan brak i obitelj, u: *Kršćanski identitet i obitelj*, P. ARAČIĆ, I. DŽINIĆ, B. HLAVAČEK (ur.), Biblioteka Diacovensia, Đakovo, 2011., str. 71.

predstavljen kao hranitelj, a žena kao domaćica, koji je dugo vremena glasio kao najstabilniji i najefikasniji, doživio je transformaciju.¹⁹³

Pitanja braka i obitelji, struktura unutar njih, uloga i odnosa ključna su u razumijevanju ljudskog društva. Društvene se znanosti slažu kako o stabilnosti obitelji kao jedne jezgre ovisi i stabilnost društva, u čemu se ogleda važnost obitelji kako na ideološko-političkom tako i na sociološkom planu.¹⁹⁴

Unutar obitelji vladaju odnosi intimnije i prisnije naravi gdje se članovi jedni prema drugima odnose s ljubavlju, brižljivo i pažljivo, pravedno i razborito. U obitelji se rađaju osobnosti, unutar nje sazrijevaju i čine temelj jednog zdravog društva, a to nije moguće bez usmjerenosti na vrednote koje se na poseban način prenose i uče unutar obitelji.

5.3.1. Bitne vrednote za kvalitetu bračnog i obiteljskog života u prvom desetljeću braka

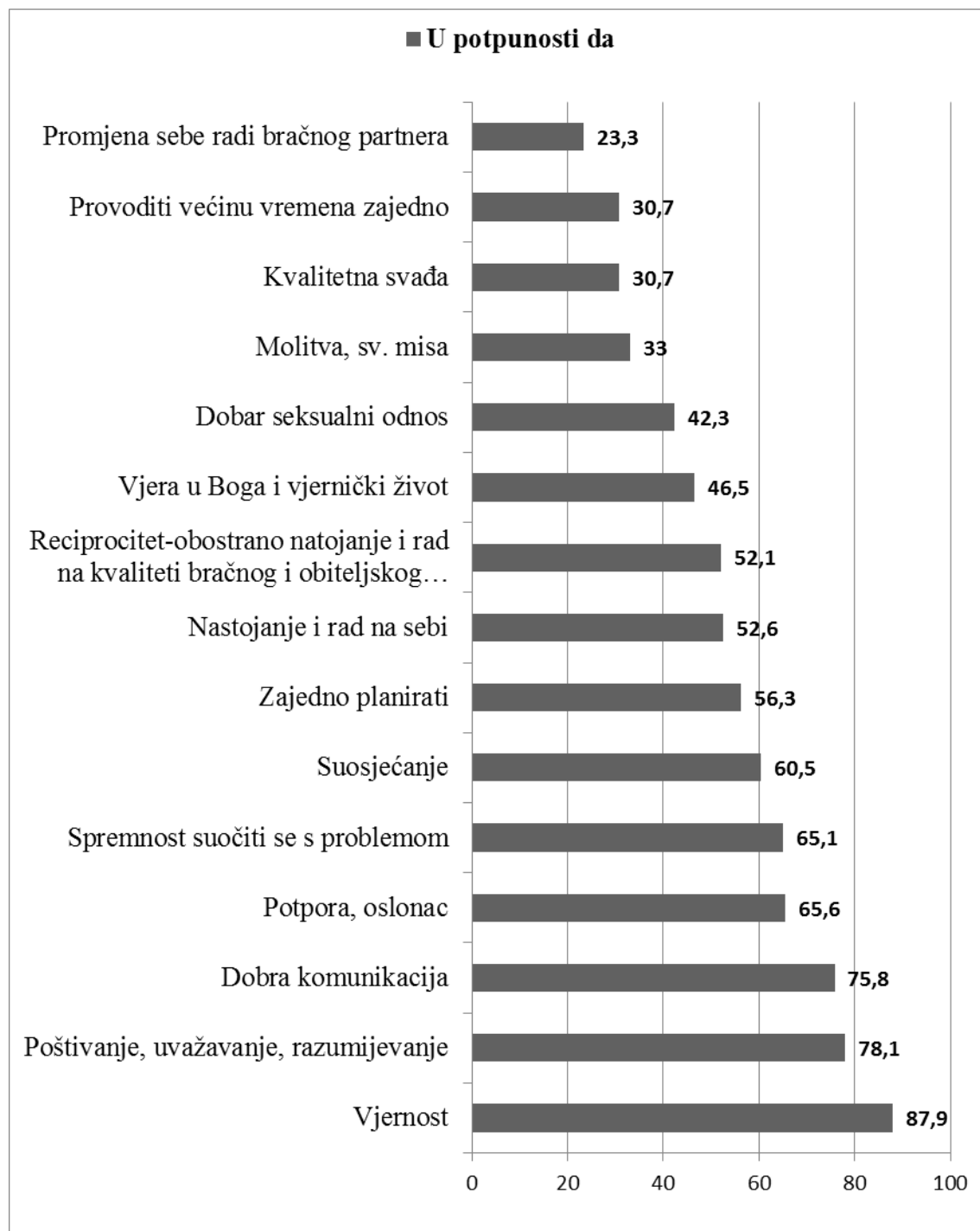
Nasuprot krizama i negativnim pojavama unutar bračne i obiteljske zbilje, u zadnjem dijelu petog poglavlja analiziramo ono što brak i obitelj čini jačim, uspješnijim i kvalitetnijim.

Ispitanici su stupnjem slaganja ocijenili koje su to bitne vrednote koje brak i obitelj čine kvalitetnima. Naveli smo 15 varijabli koje su djelomično istovjetne onima u ranije provedenim istraživanjima na području Europe i Hrvatske općenito na temu braka i obitelji. Međutim, oblikovane su u skladu s negativnim tendencijama te potrebom za analizom kretanja vrijednosnog sustava unutar braka i obitelji na području Đakovačko-osječke nadbiskupije.

¹⁹³ Usp. P. ARAČIĆ, K. NIKODEM, Obitelj u transformaciji, u: *U potrazi za identitetom: Komparativna studija vrednota: Hrvatska i Europa*, J. BALOBAN (ur.), Golden marketing-Tehnička knjiga, Zagreb, 2005., str. 147.

¹⁹⁴ Usp. J. JELENIĆ, Demografska obnova društva počinje od obitelji, u: *Obnovljeni život* (51) 4 (1996), str. 347.–348.

Graf 10. Prikaz vrednota bitnih za kvalitetu bračnog i obiteljskog života prema redosljedu važnosti, od najmanje važne prema najvažnijoj, s obzirom na potpuni stupanj slaganja

Navedeni prikaz, koji se temelji na pitanju koje je od ispitanika tražilo da odrede stupanj slaganja s 15 vrednota kojima se nastojalo zahvatiti cijelu bračno-obiteljsku

stvarnost, donosi cjelokupnu strukturu vrijednosne usmjerenosti ispitanika prema navedenim vrednotama. Prema tome, istraživanje pokazuje kako je od svih ponuđenih odrednica vrednota vjernosti najvažnija vrednota i (pred)uvjet za kvalitetan bračno-obiteljski život.¹⁹⁵

Nakon vrednote vjernosti (87,9 %) slijede vrednote poštivanja, uvažavanja i razumijevanja (78,1 %), vrednota dobre komunikacije (75,8 %) i vrednota potpore (65,6 %). Spremnost na kvalitetno suočavanje sa svakodnevnim poteškoćama i njihovo kvalitetno rješavanje (65,1 %) također je izrazito važna vrednota. Nakon toga slijede vrednote suosjećanja (60,5 %), zajedničkog planiranja (56,3 %), nastojanja i rada na sebi (52,6 %) te reciprociteta kao obostranog nastojanja i rada na kvaliteti bračnog i obiteljskog života (52,1 %).

Manje od 50 % ispitanih u potpunosti se složilo da su sljedeće vrednote u potpunosti bitne za kvalitetu bračnog i obiteljskog života. Za vrednotu vjere u Boga i vjerničkog života izjasnilo se 46,5 % ispitanih, što je veći postotak nego što je to slučaj sa strukturom prisutnosti praktičnih vjernika. Zatim, dobar seksualni odnos koji je u potpunosti bitna vrednota za 42,3 % ispitanika. Nakon toga slijede s približnim postotkom prema potpunom stupnju slaganja vrednota molitve i sv. mise – 33 %, vrednota kvalitetne svade – 30,7 % te vrednota provođenja većine vremena zajedno – 30,7 %. Kao najmanje važna vrednota ističe se promjena sebe zbog bračnog partnera – 23,3 % ispitanika koji se u potpunosti slažu.

Visok postotak vrednote vjernosti ukazuje na njezinu važnost kao bitnog svojstva ženidbe te osobne povezanosti bračnih partnera. Ona za sobom povlači i vrednote koje su također visoko rangirane, a tiču se zdravog odnosa među partnerima. Nepostojanje vjernosti u braku problem je ne samo bračnog nego i obiteljskog odnosa, stoga možemo razumjeti i u svakom slučaju opravdati najviši postotak slaganja. Ako slaganje s navedenim vrednotama usporedimo s ranijim analizama i rezultatima istraživanja, možemo uočiti kako se radi o približnim vrijednostima pokazatelja, bilo da je riječ o strukturi vjerskih praktikanata u odnosu na važnost vrednota, primjerice molitve, sv. mise te vjere u Boga i vjerničkog života. Također, s jedne strane vidimo

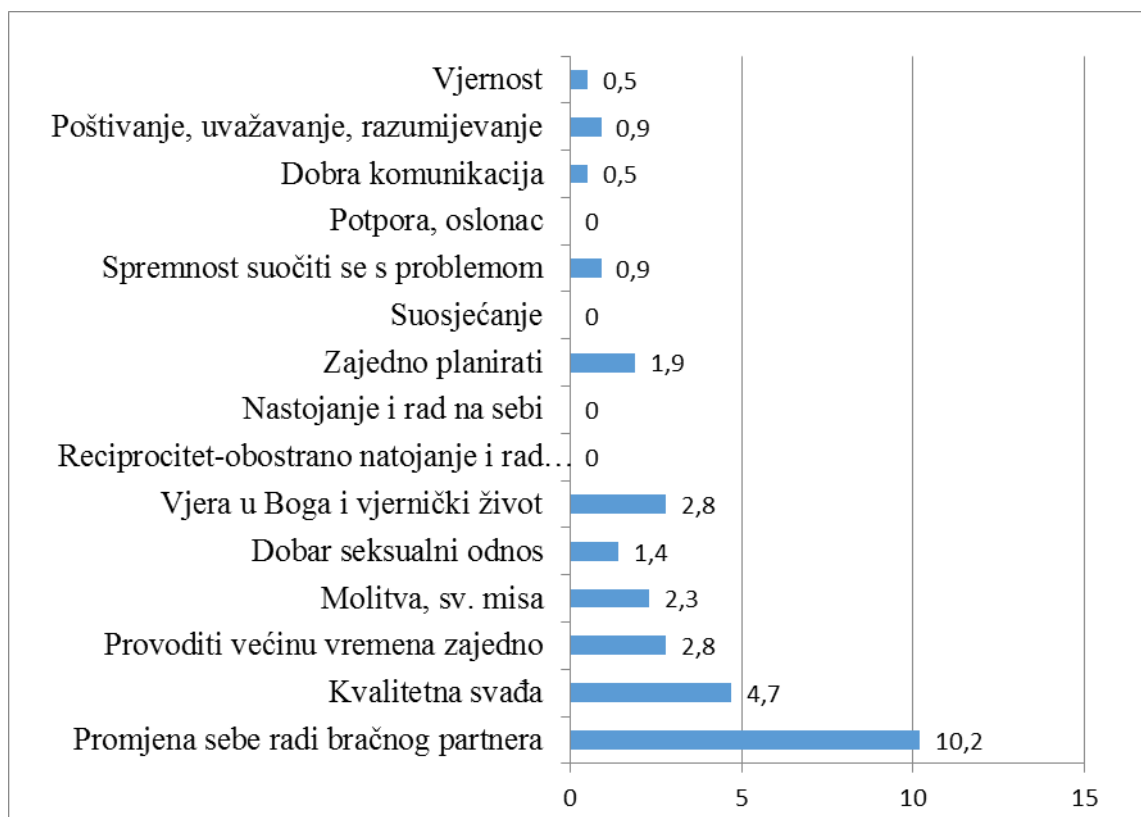
¹⁹⁵ Usp. B. HLAVAČEK, D. MRUVUNAC, Bitne vrednote za uspješan brak i obitelj, u: *Kršćanski identitet i obitelj*, u: P. ARAČIĆ, I. DŽINIĆ, B. HLAVAČEK (ur.), Biblioteka Diacovensia, Đakovo, 2011., str. 72.–73. Dobiveni rezultati (na kojima se temelji diplomski rad), s obzirom na vrednotu vjernosti, istovjetni su rezultatima istraživanja Kršćanski identitet i kvaliteta bračnog i obiteljskog života iz 2008. god. u kojemu vrednota vjernosti također zauzima najvažnije mjesto s 97,2 % glasova ispitanih.

dosljednost ispitanika s obzirom na bračnu i obiteljsku stvarnost, ali i pokazatelje stremjenja promjenama radi poboljšanja kvalitete bračnog i obiteljskog života.

5.3.1.1. Vrednote koje su po važnosti od najmanjeg značaja bračno-obiteljskim osobama

U želji da se u pastoralnom djelovanju s bračnim parovima prepoznaju i osmisle što kvalitetniji sadržaji, bračni parovi bili su upitani koje su to, prema njihovu mišljenju, najmanje važne vrednote za njihov bračni život.

Graf 11. Prikaz vrednota prema potpunom stupnju neslaganja

Doista je znakovito da je kao najmanje važna vrednota za bračni i obiteljski život istaknuta promjena sebe i rad na sebi, gdje ujedno uočavamo i najveću suprotstavljenost. Naime, komunikolog Pavao Brajša ističe kako je upravo u braku bitan rad na sebi jer je gotovo nemoguće mijenjati partnera nakon ulaska u brak.¹⁹⁶ Kada smo analizirali podatke istraživanja o stavovima prema obilježjima bračne ljubavi, prisutna je bila i vrednota mijenjanja sebe i svoje osobnosti zbog bračnog partnera. Gotovo identičan udio ispitanih izjasnio se na jednak način, njih 10,7 %, a u ovom slučaju njih

¹⁹⁶ Usp. P. BRAJŠA, *Umijeće življenja u dvoje*, C.A.S.H., Pula, 1998., str. 40.

10,2 %. Očita je jedna nespремnost i zatvorenost po pitanju prilagođavanja, fleksibilnosti i ostvarenja prave bračne ljubavi u potpunosti.

Nadalje, vrednote vjere u Boga i vjerničkog života te dobar seksualni odnos dobile su znatno manji stupanj potpunog slaganja. Značajno je da su vrednote molitve i sv. mise manje važne za kvalitetu bračnog života u odnosu na vrednote vjere u Boga i vjerničkog života. Ovdje možemo uočiti jednu diskrepanciju između samog prakticiranja i želje za prakticiranjem vjere. Potvrđuje se jedan tradicionalistički stav gdje prakticiranje vjere nije u tolikoj mjeri nužno, posebice jer se 39 % ispitanih izjasnilo da su praktični vjernici, 28 % među njima je tradicionalnih, a 13 % prigodnih vjernika. Među ispitanima je i 18 % religioznih osoba te 1 % nevjernika. Dakle, 60 % je onih koji nisu u potpunosti suživljeni s Crkvom.

Nadalje, usporedimo li vrednotu dobre komunikacije s vrednotom kvalitetne svađe, uočavamo kako ispitanici ne povezuju te dvije vrednote.¹⁹⁷ Bračna komunikacija nije lišena konflikata, nego je prožeta njima jer su i svađe sastavnica bračnog života. Iako je prvi dojam na spomen konflikta i svađe negativan, ove dvije stvarnosti nisu nužno negativne.¹⁹⁸ Konstruktivna svađa uključuje rad na sebi, oprostjenje, emotivno sazrijevanje, prihvaćanje kako negativnog tako i pozitivnog obilježja u partnera.¹⁹⁹ Svatko od nas posjeduje konfliktni potencijal koji, ukoliko ga potiskujemo, vodi do konfliktnog ponašanja i reakcija koje uništavaju brak. Iz tog razloga kvalitetna svađa podrazumijeva obazrivost u odnosu na sugovornika, autentičnost, poštenje, obostranu aktivnost, direktност, suodgovornost, otvorenu agresivnost, komunikacijsku jasnoću, vezanost za sadašnjost, korektnost, te na kraju postiže relaksirajući vid.²⁰⁰ Često će upravo način komunikacije i njezina kvaliteta utjecati na zadovoljan brak te ostvarenje obaju partnera u braku i obiteljskom životu.

¹⁹⁷ Komunikolog, psihijatar i psihoterapeut Pavao Brajša u svojim djelima iscrpno govori o obilježjima kvalitetne svađe. Ističe kako se obilježja očituju u tijeku i načinu svađe te nakon iste. Prepoznaje se u prihvaćanju različitosti kod sugovornika, razumijevanju, povjerenju u sugovornika, po iskrenom i izravnom suočavanju, traženju pozitivnog kod partnera te davanjem komplimenata. Kvalitetnu svađu obilježava i taktičnost te traganje za olakšavajućim okolnostima, čuvanje dostojanstva partnera i ozbiljno doživljavanje. Usp. P. BRAJŠA, *Umijeće svađanja*, C.A.S.H., Pula, 1996., str. 133. P. Brajša navodi kako kvalitetna svađa ne ostavlja za sobom povrijeđenost, partneri su nakon nje bolje informirani jedan o drugome što znači da se i bolje poznaju, približavaju se, kvalitetnije i više utječu jedni na druge, strah od nove svađe je manji, prisutna je težnja i spremnost mijenjati trenutno stanje te osjećaj obostrane vrijednosti. Nadalje, partneri bolje upoznaju sebe same, pročišćavaju vlastite emocije i emocionalno se više povezuju. Usp. Isto, str. 56.–60.

¹⁹⁸ Usp. P. BRAJŠA, *Umijeće svađanja*, C.A.S.H., Pula, 1996., str. 71.

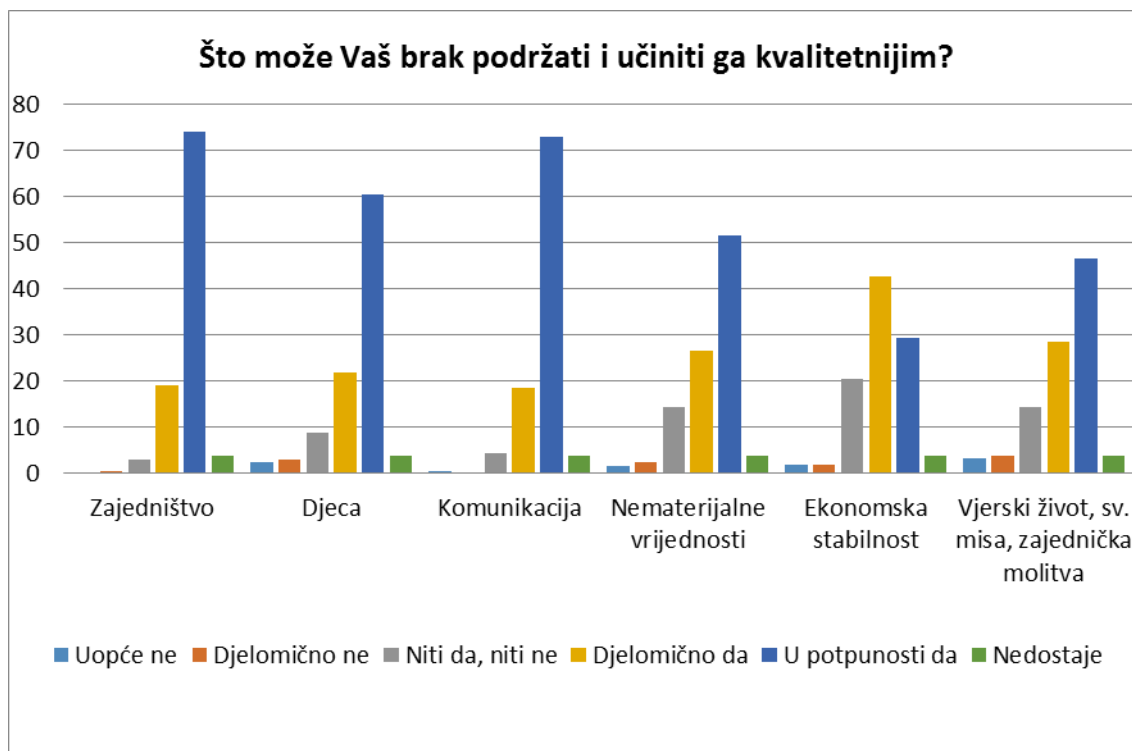
¹⁹⁹ Usp. P. BRAJŠA, *Ljubav i svađa u dvoje*, Nišro, Varaždin, 1985., str. 256.–257.

²⁰⁰ Usp. P. BRAJŠA, *Umijeće svađanja*, C.A.S.H., Pula, 1996., str. 45.–46.

5.3.1.2. Vrednote bitne za kvalitetu bračnog i obiteljskog života ispitanika u budućnosti

Nakon analize vrednota koje ispitanici smatraju važnima za bračno-obiteljski život, anketa je analizirala i vrednote koje po mišljenju ispitanika iz trenutne perspektive mogu njihov vlastiti bračni i obiteljski život poboljšati u budućnosti.

Graf 12. Vrednote za kvalitetniji bračni i obiteljski život u budućnosti

Analiza ankete pokazuje kako su bračnim parovima za budućnost najvažnije vrednote zajedništva, komunikacije, djece, potom nematerijalne vrednote te odrednice vjerskog života uz prakticiranje sv. mise i molitve, a tek na kraju dolazi ekonomska stabilnost.

Najviše pozicionirane vrednote ponovno se tiču zdravih odnosa unutar braka i obitelji. Može se ustvrditi kako je bračno-obiteljskim osobama bitno živjeti u stabilnim odnosima gdje se uz komunikaciju i dijalog povezuje spremnost raspravljanja, nastojanja rješavanja životnih problema i poteškoća te stvaranja zajedničkih planova.

5.3.2. Utjecaj djece i odgoja na kvalitetu bračnog i obiteljskog života

Budući da su istaknutije vrednote bile analizirane u prethodnim cjelinama, ovdje će se nešto više govoriti o vrednoti djece kroz prizmu analize rezultata provedenog istraživanja.

Naime, djeca su oduvijek u hrvatskom društvu bila pri vrhu ljestvice vrednota. Zanimljiva je i ujedno znakovita činjenica da, iako se djeca promatraju kao bitna vrednota za uspješan brak, s druge strane nalazi se pojava kontinuiranog opadanja živorođene djece ili demografsko odumiranje koje potiče na razmišljanje. Tom problemu doprinosi i socijalni sterilitet prouzročen sve kasnijim stupanjem u brak te individualizacija partnera, što nam potvrđuju i rezultati istraživanja analizirani na samom početku, o dobnoj strukturi ispitanika te njihovim godinama u bračnom i obiteljskom životu.²⁰¹

Od ukupnog broja ispitanika, njih 79 % izjasnilo se kako ima djecu. Od toga 31,2 % ima samo jedno dijete, 32,6 % ima dvoje djece, a troje i više djece njih 15,3 %. Značajno je da gotovo 8 % ispitanika želi imati djecu, ali ne može. Potomstvo kao jedno od bitnih svojstava ženidbe nije ostvareno kod 12,6 % ispitanika koji trenutno ne žele imati djecu. Tu se otvaraju različita pitanja i moguće pretpostavke zbog kojih je stav 12,6 % ispitanika takav. Naime, ne možemo ignorirati činjenicu da današnji način života mnogih mladih ljudi počiva na stavu kako je donošenje novog života na svijet poteškoća i zapreka na putu ostvarenja vlastite osobnosti, karijerizma, hedonizma itd.²⁰² Tu su prisutne i uistinu teške egzistencijalne okolnosti koje mogu opravdati odgađanje potomstva, no ne i konačnu odluku isključivanja same mogućnosti začeca.

Također, u samim kršćanskim krugovima postoje liberalniji stavovi s obzirom na prakticiranje vjere prema kojima su kontraceptivne i kontraceptivno-abortivne metode, ali i sam pobačaj rješenje za neželjenu trudnoću.²⁰³ Ovdje se postavlja pitanje samog religioznog identiteta.²⁰⁴ Znakovito je da su na općoj razini stavovi oko pobačaja kao

²⁰¹ Usp. S. VULETIĆ, Problem neplodnosti i moralni izazovi biomedicinskih zahvata u ljudsko rađanje, Uz rezultate znanstveno-istraživačkog projekta „Kršćanski identitet i kvaliteta bračnog i obiteljskog života“, u: *Diacovensia* 27 (2010.) 3., str. 587.–616.

²⁰² Usp. S. VULETIĆ, Pobačajno rješenje neželjene trudnoće, u: *Kršćanski identitet i obitelj*, P. ARAČIĆ, I. DŽINIĆ, B. HLAVAČEK (ur.), Biblioteka Diacovensia, Đakovo, 2011., str. 219.

²⁰³ Usp. P. ARAČIĆ, G. ČRPIĆ, Kršćanski identitet: skica za idealtip vjernika kršćanina, u: *Kršćanski identitet i obitelj*, P. ARAČIĆ, I. DŽINIĆ, B. HLAVAČEK (ur.), Biblioteka Diacovensia, Đakovo, 2011., str. 49.

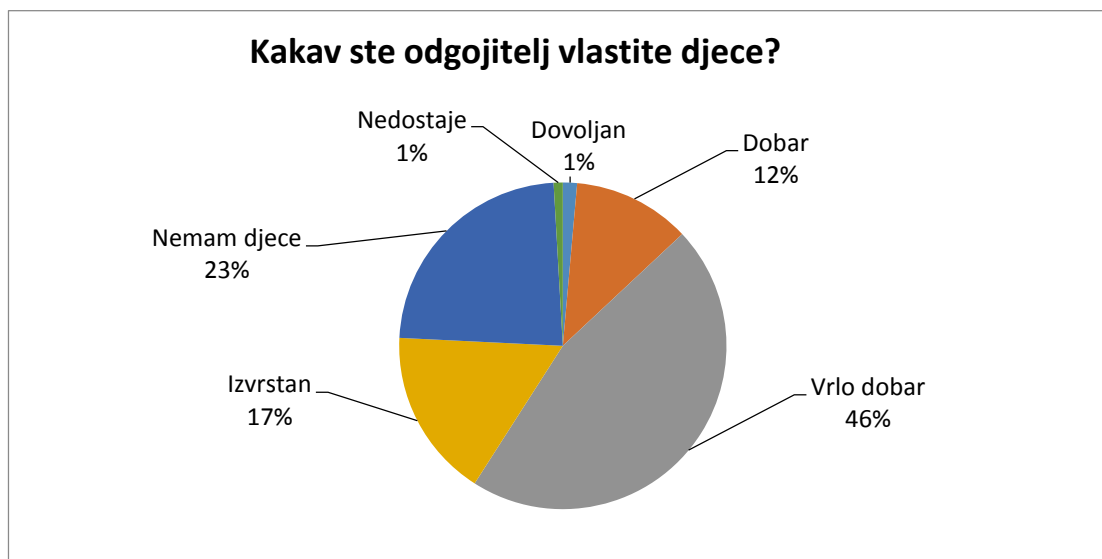
²⁰⁴ Usp. S. VULETIĆ, Pobačajno rješenje neželjene trudnoće, u: *Kršćanski identitet i obitelj*, P. ARAČIĆ, I. DŽINIĆ, B. HLAVAČEK (ur.), Biblioteka Diacovensia, Đakovo, 2011., str. 255.

opcije prihvaćeniji s višim stupnjem obrazovanosti.²⁰⁵ Na Crkvi je u tom pogledu velika odgovornost i zadatak da pomogne iskorijeniti negativne tendencije o kojima je bilo govora u dokumentima obrađenima u radu.

5.3.2.1. Samovrednovanje roditelja kao odgojitelja vlastite djece

Jedna od istaknutijih dimenzija bračno-obiteljskog života jest odgoj djece. Stoga smo u anketi roditeljima postavili pitanje koju bi si ocjenu dali kao odgojitelji svoje djece općenito te kao odgojitelji djece u pogledu vjere. Sljedeća dva grafička prikaza prikazuju rezultate analize.

Graf 13. Samovrednovanje ispitanika u pogledu odgoja vlastite djece

Roditelji su u najvećem postotku sebe ocijenili kao vrlo dobre odgojitelje vlastite djece (46 %). Samo 17 % onih koji imaju djecu izjasnili su se kao izvrsni odgojitelji, a dobrih odgojitelja je 12 %.

Ovakvo stanje možemo pripisati činjenici nedostatnog vremena koje roditelji provode s djecom te nesnalaženje u ulozi roditelja, što je bila jedna od navedenih odrednica koja vodi do kriznih situacija. Današnje prilike govore o krizi očinstva koja se očituje kroz odsutnost raznih očinskih uloga u odnosu prema djetetu.²⁰⁶ Očevi su oni koji usmjeravaju djecu prema vertikalni, pružaju životne lekcije rane i gubitka koje itekako nedostaju današnjem mladom čovjeku. U tom pogledu nedostaje oslonac,

²⁰⁵ Usp. S. VULETIĆ, Pobačajno rješenje neželjene trudnoće, u: *Kršćanski identitet i obitelj*, P. ARAČIĆ, I. DŽINIĆ, B. HLAVAČEK (ur.), Biblioteka Diacovensia, Đakovo, 2011., str. 254.

²⁰⁶ Usp. J. BOŠNJAKOVIĆ, Kriza očinstva: Zalazak i isparavanje očinstva te ponovno vraćanje ocu, u: *VDSB* 143 (2015) br. 5, str. 18.

primjer i autoritativna figura, što se očitovalo i na području prakticiranja vjerskog života. Naime, neka od svjetskih istraživanja ukazuju na to da upravo o ocu koji prakticira ili ne prakticira vjerski život ovisi i prakticiranje vjerskog života kod djece.²⁰⁷ Također, kvaliteta odgoja uvjetovana je sviješću roditelja o djetetu kao daru života i njihovoj odgojiteljskoj ulozi kao prvotnoj.²⁰⁸

Uspješnost odgoja ovisi i o funkcionalnosti obitelji, bilo da je riječ o pojedinačnom funkcioniranju članova obitelji, o bračnom ili o roditeljskom funkcioniranju.²⁰⁹ Radi se o složenim odnosima koji počivaju na uzajamnim dužnostima, slaganju i prakticiranju umjerene strogoće. Socioekonomski elementi još su jedan od čimbenika koji utječu na kvalitetu obiteljskog života, a time i samog odgoja. Pri tome se sugerira da, unatoč egzistencijalnim poteškoćama, djeca lakše mogu rasti prema vrlinama ukoliko je kod roditelja-odgojitelja prisutan stav i temeljno opredjeljenje prema kojemu je biti osoba važnije nego imati.²¹⁰

Prikazani rezultati pokazuju nam da postoji visok postotak zadovoljstva odgojem djece općenito, a uz to dolazi i pretpostavka pozitivnog utjecaja djece na sam bračni i obiteljski život.

5.3.2.2. Samovrednovanje roditelja kao odgojitelja vlastite djece u vjeri

Prethodno analizirane rezultate samovrednovanja roditelja kao odgojitelja vlastite djece možemo usporediti s rezultatima samovrednovanja roditelja kao odgojitelja djece u vjeri kako bi uvidjeli jesu li ispitanici zadovoljni vlastitim odgojem te uočili mogući utjecaj jednog i drugog vida odgoja na bračni i obiteljski život ispitanih.

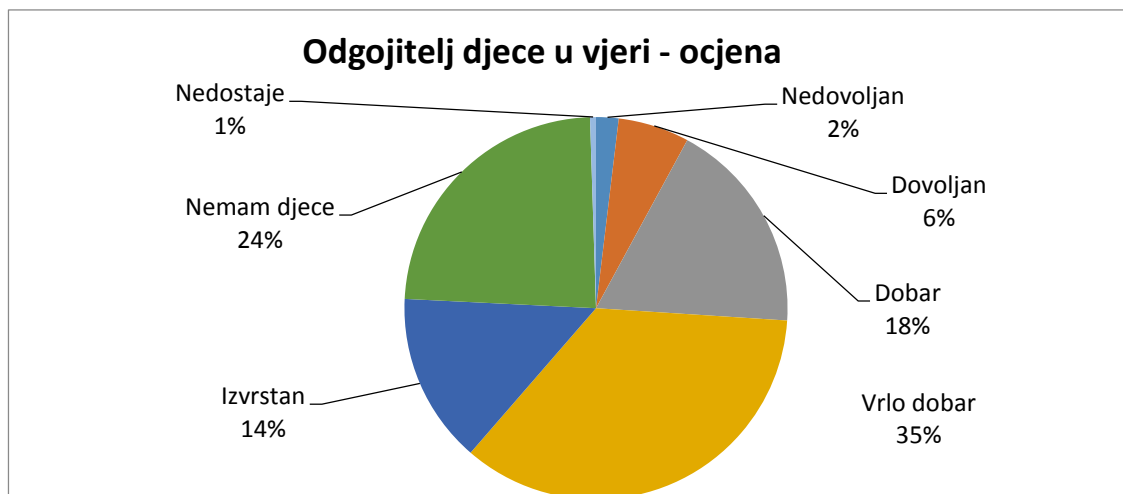
²⁰⁷ Usp. J. BOŠNJAKOVIĆ, Kriza očinstva: Zalazak i isparavanje očinstva te ponovno vraćanje ocu, u: *VĐSB* 143 (2015) br. 5, str. 21.

²⁰⁸ Usp. L. KLADARIĆ, Roditelji – primarni odgojitelji djece, u: *VĐSB* 144 (2016) br. 9, str. 23.

²⁰⁹ Usp. *Isto*, str. 23.–24.

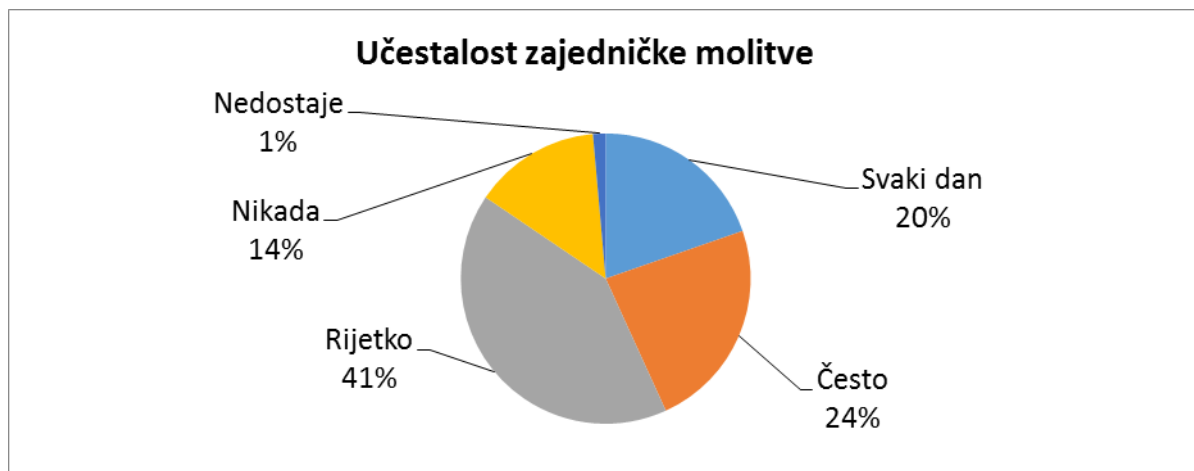
²¹⁰ Usp. *Isto*, str. 24

Graf 14. Samovrednovanje ispitanika u pogledu odgoja djece u vjeri

Roditelji-ispitanici ponovno su si u najvećem postotku dali vrlo dobru ocjenu. No ipak je zamjetna veća prisutnost ocjena nižih vrijednosti, nego što je to bio slučaj u prethodnom prikazu. Dakle, ispitanici su se bolje samovrednovali kao odgojitelji djece općenito, nego kao odgojitelji djece u vjeri, što potvrđuje i sama prisutnost onih koji su si dali ocjenu „nedovoljan“ za odgoj u vjeri. Odgoj djece u vjeri povezan je sa samom tipologijom vjernika koja je predstavljena na početku analize istraživanja. Ako dublje analiziramo činjenicu lošijeg vrednovanja roditelja kao vjerskih odgojitelja, možemo zapaziti da ispitanici ova dva vida promatraju odvojeno. Čini se kao da je odgoj u vjeri dodatak odgoju općenito, a ne stvarnost koja je sastavni dio odgoja te s time i nedjeljiva od samog odgoja kao takvog. To potvrđuje bolje samovrednovanje roditelja kao odgojitelja djece općenito, nego kao vjerskih odgojitelja. Kada se radi o vjerskom odgoju, važno je ispitati i kvalitetu molitvenog života u obitelji koji predstavlja put za produblјivanje i prenošenje vjere s generacije na generaciju.

Graf 15. Učestalost praktíciranja zajedničke molitve u bračnom i obiteljskom životu

Zajedničku molitvu svaki dan praktícira 20 % ispitanih, dok ih 24 % često zajednički moli u bračnom i obiteljskom životu. Analiza upućuje na molitvu kao bitnu vrednotu budući da sveukupno 44 % ispitanika svaki dan ili često zajednički moli. Nadalje, 41 % je onih koji rijetko mole zajednički, ali ipak se radi o pozitivnom odgovoru te je moguće pretpostaviti da je riječ o tradicionalnim ili prigodnim vjernicima. Molitva je vrednota koja ih okuplja na zajedništvo s bračnim partnerom, djecom i drugim članovima obitelji. Na taj način oni postaju prava mala „kućna Crkva“ ili „Crkva u malom“. Također, pokazatelj koji nam je ovdje važan, a ranije je naveden, govori o 46,5 % i više ispitanih koji smatraju kako su vjerski život, sv. misa te zajednička molitva vrednote koje su bitne kako bi njihov brak bio kvalitetniji. Jedna od činjenica koja se tiče molitvenog života unutar obitelji te vjerskog odgoja jest ta da bez osobnog susreta s Bogom u molitvi svaki roditelj pojedinačno ne može biti odgojiteljem djece u vjeri te iz tog razloga ne može kod djeteta razviti samu potrebu za Bogom.²¹¹ Iz tog razloga ne može doći do formativne dimenzije koja uključuje i oblikovanje vrijednosnog sustava.

Ljubav je, kako su ispitanici potvrdili, bila najvažnija za sklapanje braka, a rezultati istraživanja doveli su nas do zaključka kako je u mnogočemu prihvaćeno ono što apostolska pobudnica *Familiaris consortio* navodi, a to je da se obitelj koja je

²¹¹ Usp. N. BOGOVIĆ, Molitva u obitelji, u: *Riječki teološki časopis* 20 (2012) br. 1, str.83.–84.

zajednica osoba oživotvoruje upravo ljubavlju te da su bračnim supružnicima djeca blagoslov, a ne cilj u kojemu se njihov zajednički život iscrpljuje.²¹²

No ne treba zaboraviti činjenicu kako je anketa provedena među bračnim i obiteljskim osobama nakon svetih misa, što znači da bi, kada bi se anketa provela među istom populacijom, ali na drugačiji način, rezultati iz perspektive Crkve bili lošiji.

Nakon što smo analizirali sve sastavnice provedenog istraživanja, ostaje predstaviti moguće modele rada u dotaknutim područjima pastoralnog djelovanja – predženidbenom pastoralu kao putu pripreme i ostvarivanja preduvjeta za kvalitetan bračni i obiteljski život te posliježenidbenom pastoralu prvog desetljeća bračnog i obiteljskog života.

²¹² Usp. FC 18

6. PASTORALNI MODELI RADA S BRAKOVIMA I OBITELJIMA U PRVOM DESETLJEĆU BRAČNOG I OBITELJSKOG ŽIVOTA

Budući da su se prve dvije godine bračno-obiteljskog života pokazale kao godine najsklonije krizama, na što ukazuje provedeno istraživanje, pred pastoralom braka i obitelji Đakovačko-osječke nadbiskupije stoje dva pastoralna izazova.

- 1) Prvi ukazuje na činjenicu da brak, kao jedini sakrament koji se živi u dvoje, ima svoje specifičnosti, zahtjeve i preduvjete, što zahtijeva temeljitiji, sveobuhvatniji i sadržajniji vid svjesnosti samih budućih supružnika i važnosti pripreve.
- 2) Drugi pastoralni izazov proizlazi iz upitne kvalitete (do)sadašnje pripreve za sakrament ženidbe koju je osmislila mjesna Crkva.

U tom je smislu na razini mjesne Crkve nužno poraditi na stvaranju infrastrukture u personalu i svakom drugom pogledu kako bi preventivno i odgojno djelovanje dalo rezultate u vidu pripremljenosti za ženidbu, ali i kako bi praćenje situacije i hod sa bračnim i obiteljskim osobama u posliježenidbenom vremenu vodio prema što kvalitetnijem životu i odnosima unutar braka i obitelji.

Mogućnosti koje se tu otvaraju jesu poboljšanje postojećih modela rada, oživljavanje zaboravljenih ili pak preslikavanje nekih drugih modela rada koji se u praksi pokazuju kvalitetnima. Stoga se u zadnjem dijelu ovoga rada prikazuju pojedini pastoralni modeli rada s obzirom na predženidbeni i posliježenidbeni pastoral.

6.1. Modeli rada u predženidbenom pastoralu

Rezultati istraživanja svjedoče o sve većem broju distanciranih vjernika, prigodnih kršćana, nepraktikanata obreda te o ritualnom pristupanju sakramentu ženidbe, posljedica čega je nepoznavanje potrebitih vrednota za skladan i kvalitetan bračni i obiteljski život. Mentalitet mnogih mladih ljudi takav je da ne žele više od minimuma, tj. više nego proći tzv. zaručnički ili bračni tečaj i kratku liturgijsku pripravu.

6.1.1. Model produljene neposredne pripreve za brak i obitelj

Predženidbeni pastoral u najvećoj je mjeri sadržan u tečajevima pripreve za brak, odnosno zaručničkim tečajevima koji bi trebali obuhvatiti bližu i neposrednu pripravu za ženidbu.

Tzv. „đakovački model“ priprave model je tečaja koji se temelji na određenim temama i susretima.²¹³ Uzmemo li u obzir sam izraz *tečaj* na bilo kojem području ili razini, uočavamo da nam se njime sugerira da je riječ o određenom obrascu rada koji u kraćem vremenskom razdoblju prenosi sadržaje informativnog ili edukativnog karaktera, a mnogima služi kao tzv. instant-rješenje. Teško je na temelju navedenoga očekivati formativni karakter koji bi po sebi priprava za sakrament ženidbe trebala imati. Brak bi, po svemu sudeći, mogli promatrati kao instituciju u koju se malo ulaže, a od koje se puno očekuje.²¹⁴

Sama formacija zahtjevan je proces za koji je potrebno duže vremensko razdoblje koje bi obuhvaćalo faze kroz koje bi zaručnici trebali proći kako bi njihova svijest o dijeljenju života s izabranom osobom u budućnosti sazrila i oblikovala se kao konačno opredjeljenje, poštujući pritom bitna svojstva ženidbe te vrednote bračnog i obiteljskog života. Vrednote koje je potrebno prenijeti mladom čovjeku koji se odlučuje za bračni i obiteljski život zahtijevaju vremenski dulju pripravu od one koja je karakteristična za bračne ili zaručničke tečajeve organizirane kroz šest susreta. Za njih se odgaja od djetinjstva u obitelji, a Crkva je tu da roditeljima bude pomoć i potpora na tom zahtjevnom putu.

Stvarna situacija pokazuje nam kako se mnogi mladi nakon primanja sv. potvrde povlače iz Crkve sve do odluke za ženidbom koja je često uvjetovana ili ubrzana trudnoćom. Pored toga, mladi s jedne strane sve češće žive zajedničkim životom prije samog braka, dok se s druge strane zaručništvo promatra sve više kao privatna stvar. Takve okolnosti pokazatelj su nedostatka formativnog sadržaja za vrednote. Često se zbog takvih okolnosti smanjuju kriteriji što dovodi i do nejednake crkvene prakse unutar mjesne Crkve.

Nemogućnosti formacije mladih u tako kratkom vremenskom roku pridonosi i selektivno kršćanstvo²¹⁵ mladih ljudi koje prihvaća ono što mu trenutno odgovara. Prema tome, potrebno je ponovno vrijeme evangelizacije i usmjeravanja prema istinskim vrednotama.

²¹³ P. ARAČIĆ, *Rasti u ljubavi. Priprava za brak i obitelj i pastoral zaručnika*, Glas Koncila, Zagreb, 2000., str. 81.–87.

²¹⁴ Usp. J. BALOBAN, G. ČRPIĆ, Bitne vrednote za uspješan brak u Hrvatskoj, u: *Bogoslovska smotra* 70 (2000), br. 2, str. 337.

²¹⁵ Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Direktorij za obiteljski pastoral Crkve u Hrvatskoj*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2002., str. 76.

Uzmemo li u obzir vrijeme koje prođe od primanja sv. potvrde, što se odnosi na šesnaestu godinu života, do punoljetnosti s kojom počinju pripreme za ženidbu, ili realnije, do 25. godine²¹⁶, možemo uočiti veliku prazninu kada mladi čovjek u većini slučajeva nema mogućnosti niti sadržaja za daljnju formaciju do ženidbe. Iz tog razloga upravo ovo razdoblje može obuhvatiti jedan model produžene pripreme za brak i obitelj.

Kada se govori o produženom zaručništvu, misli se na hodanje mladića i djevojke dulje od 1 pa do 5 godina i više. Zaručništvo kao takvo oblik je malog ugovora, vrijeme rasta, ali i vrijeme milosti²¹⁷, te je formacijski kontinuitet u ovom slučaju od presudne važnosti i mora obuhvatiti ranije navedene odrednice zaručništva. Samim time mogla bi se postići značajnija kvaliteta u radu sa zaručnicima kroz jedan posvećeniji i osobniji pristup koji uvijek pokazuje bolje rezultate od rada sa skupinom.²¹⁸ Duže vrijeme omogućava i kombinirani pristup, što je poželjnije.

Model o kojemu govorimo trajao bi od najmanje 6 mjeseci do godinu dana. Podrazumijeva se da same pripreme za vjenčanje traju oko godinu dana, ali su često popraćene brigom za prostor, glazbu, hranu, fotografa, a ono najvažnije, što nakon svega toga ostaje kao temelj, pada u posljednji plan u okviru tečaja koji se pohađa kroz šest susreta u kratkom vremenskom razdoblju. Sve ono što tečaj sadrži treba upotpuniti duhovnom dimenzijom kroz zajednički hod pripreme, propitivanja, utvrđivanja, molitve te zajedničkog pohađanja euharistijskog slavlja. Ako uzmemo u obzir jednu godinu, što je optimalno rješenje, susreti sa zaručnicima odvijali bi se redovno i prigodno. U redovnom smislu riječ je o susretima jednom mjesečno kroz svih 12 mjeseci pripreme na dekanatskoj razini, a prigodno, unutar tih 12 mjeseci, primjerice u korizmi i adventu po jedan susret na župnoj razini za zaručnike, prigodom kojega bi prisustvovali euharistiji, zajedničkoj molitvi, euharistijskom klanjanju, ispovijedi, razgovoru sa župnikom.

Na takvim susretima prigodno je i prisustvo prvih vjerovjesnika svoje djece – roditelja zaručnika. Njihova je uloga nezamjenjiva kroz cjelokupni sakramentalni život njihove djece.

²¹⁶ Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Direktorij za obiteljski pastoral Crkve u Hrvatskoj*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2002., str. 72.

²¹⁷ Usp. *Isto*, str. 81.

²¹⁸ Usp. TI SI KRIST - ZA NAS I ZA SVE LJUDE. *Izjave i odluke Druge biskupijske sinode đakovačke i srijemske*, Nadbiskupijski ordinarijat Đakovo, 2008., br. 43 ; S. ŠOTA, *Zapisi s predavanja iz kolegija Posebna pastoralna teologija*, akad. god. 2015./2016., KBF, Đakovo, str. 30. Sinoda u tom kontekstu naglašava važnost izbjegavanja masovnosti te potrebu organiziranja više središta okupljanja ukoliko postoji nemogućnost odgovarajuće posvećenosti zaručnicima.

Susreti na dekanatskoj razini održavali bi se u pravilu u skupinama jer se radi o većem broju zaručnika nego što je to slučaj na razini jedne župe. Svako tromjesečje unutar jedne godine bilo bi prigodno obilježeno kao jedna faza formacije unutar cjelokupne priprave, a svaki susret mjesečno, ukoliko ga je nemoguće održati uz zajedničko euharistijsko slavlje, započeo bi i završio molitvom i blagoslovom na kraju. U prvoj fazi, nakon što bi se prijavili svojem župniku i odlučili u kojem će dekanatu prolaziti pripravu za ženidbu te se tamo i prijavili, zaručnici bi na jednom susretu ispunili upitnike koje mogu zadržati radi samostalnog utvrđivanja vjerskog znanja, a na drugom susretu upitnike motivacije za bračni i obiteljski život koje mogu međusobno izmijeniti. Voditelj susreta pojasnio bi koji su odgovori ispravni kako bi zaručnici uvidjeli gdje se nalaze u pogledu vjerskog znanja te na taj način kroz pripravu naučili ono što im je nepoznato i proširili poznato. Međusobnim izmjenjivanjem upitnika o motivaciji zaručnici bi mogli uvidjeti postoje li nepoznanice o kojima nisu razgovarali i vrednote koje ne vrednuju jednako, te koliki je zapravo prostor razilaženja u tom slučaju. Posljednji susret u prvom tromjesečju započeo bi temama koje su karakteristične za tečajevu pripravu za brak.

Prva tema, Izvor i razvoj ljubavi, pravila dijaloga, motivi i izbor bračnog druga, nadovezala bi se na ono što su zaručnici prethodno upitnikom trebali uočiti, doznati, utvrditi i međusobno prokomentirati. Redosljed tema²¹⁹ ostao bi jednak, samo bi se susreti odvijali rjeđe kako bi se zaručnicima dalo prostora za promišljanje o onome što su prošli na susretu. Nakon što bi prošli teme koje se tiču komunikacije, zajedničkog života i psihologije bračnog para, prilikom šestog susreta, tj. šestog mjeseca priprave, održala bi se radionica koja bi obuhvatila sadržaje koje su zaručnici imali priliku čuti. Pritom je važan jedan otvoreniji pristup koji je obogaćujući jer se svatko može uključiti sa svojim promišljanjem, zaručnici mogu izmijeniti pisma i sl. Nakon tog susreta zaručnici bi se javljali svojim župnicima kako bi se u župi unutar liturgijskog slavlja predstavili vjernicima, a vjernici se molili za njihov put do primanja sakramenta, te kako bi na kraju primili blagoslov. Ovakvo obilježavanje zaručništva doprinijelo bi jednoj višoj razini vremena zaruka, spoznanju odgovornosti i ozbiljnosti zaručnika međusobno, ali i zajedništvu cijele župne zajednice koja prati zaručnike svojom

²¹⁹ Usp. P. ARAČIĆ, *Rasti u ljubavi. Priprava za brak i obitelj i pastoral zaručnika*, Glas Koncila, Zagreb, 2000., str. 82.-87. Navedeni autor donosi cjelokupni prikaz programa tečaja, te osnovne misli za obradu tema kroz šest susreta.

molitvom.²²⁰ Nadalje, kroz iduće mjesečne susrete nastavio bi se tijekom predavanja i izlaganja tema te radionica.

Važno je da pojedine teme prezentiraju stručnjaci s tih područja ukazujući na crkveni nauk. Dakle, važne su stručne i educirane osobe, stručnjaci različitih i potrebitih profila, kadar u tom pogledu jer se često puta na tečajevima improvizira i vlastito mišljenje prezentira kao stav Crkve, iako to nipošto nije.

Doprinos osoba koje već žive bračnim i obiteljskim životom, nakon što zaručnici prođu sve teme, od velike je važnosti. Svjedočenje bračnih parova koji se nalaze, primjerice, unutar prvih 5 ili 10 i više godina braka, bračnih parova koji su roditelji ili pak onih koji ne mogu biti roditeljima, pomoglo bi zaručnicima na putu pripreve da se suoče s onime što ih očekuje te iz prve ruke prime savjete i rješenja koja im mogu pomoći. Dakako, riječ je o bračnim i obiteljskim osobama koje prakticiraju vjerski život te su autentični kršćani.

Priprava bi završila zaručničkim vikendom²²¹ i liturgijskom pripravom. U našoj mjesnoj Crkvi postoje bračni vikendi²²² u kojima sudjeluju bračne osobe iz Zajednice bračnih susreta, a koordiniraju ih svećenici i osposobljeni bračni parovi. Cilj im je osobni rast svakog pojedinca u komunikaciji, produbljenje ženidbenog zajedništva bračnih parova te kvalitetno provođenje vremena s bračnim partnerom. Ovaj postojeći model mogao bi se kvalitetno preslikati na manje skupine zaručnika koji su se približili ženidbi. Isti vikend kada bi se održao zaručnički vikend ili vikend prije samog sklapanja ženidbe bilo bi od velike važnosti organizirati duhovnu obnovu za zaručnike i njihove najbliže, bilo na župnoj ili dekanatskoj razini. Na taj bi se način svi duhovno pripremili i prigodno obilježili provedenu pripravu te početak zajedničkog života u braku i obitelji. Ovakav način rada rezultirao bi bogatstvom promišljanja, iskustava, vjerske pripremljenosti i duhovnog zadovoljstva te bi, u konačnici, povratne informacije bile objektivnije, za razliku od trenutnih tečajeva nakon kojih nema saznanja postoje li problemi, nesnalaženja, nepoznanice. Jer ako postoje, vidljive su prekasno, kada već dođe do civilne rastave braka i razilaženja obitelji.

²²⁰ Usp. S. ŠOTA, *Zapisi s predavanja iz kolegija Posebna pastoralna teologija*, akad. god. 2015./2016., KBF, Đakovo, str. 30.

²²¹ Usp. TI SI KRIST - ZA NAS I ZA SVE LJUDE. *Izjave i odluke Druge biskupijske sinode đakovačke i srijemske*, Nadbiskupijski ordinarijat Đakovo, 2008., br. 45

²²² Usp. <http://www.djos.hr/index.php/brak-i-obilježje/bracni-vikend>, (stranica konzultirana 15. 4. 2017.) Zaručnički bi vikend u tom smislu bio preslika i prilagodba postojećeg modela rada s bračnim parovima koji su u braku najmanje 5 godina na model potrebit i karakterističan za predženidbeni ili zaručnički pastoral.

6.1.2. Model zajednice zaručnika

Uvijek je dobro na nižoj razini ponuditi nešto na izbor za što će se u hodu uvidjeti postoji li potreba za time i kakve rezultate takav projekt ostvaruje. Takav model ili projekt može se ostvariti u zajednici zaručnika na župnoj razini.²²³

Ona ne bi bila obvezatna uz postojeće tečajeve, nego nešto za one koji žele više, koji žele produbiti svoja iskustva, spoznaje, vjeru, dijalog i međusobnu ljubav.

Zajednica bi bila stalna svake godine, a u nju bi vlasitom prijavom bili uključeni parovi koji su u bližoj pripravi za brak ili to namjeravaju biti. Ovisno o potrebi i brojnosti članova, zajednica može biti podijeljena u skupine koje će se redovito sastajati jednom ili dva puta mjesečno u pojedinim skupinama i prigodno sve skupine zajedno. Zajednicu bi koordinirali svećenik, teolog i bračni parovi koji su prethodno prošli formaciju u zajednici.

Na ovakvim susretima mogli bi sudjelovati članovi župne zajednice koji su obrazovani na tom području, čime bi se ostvarivala interdisciplinarnost. Interdisciplinarni pristup poželjan je kao što je to slučaj u prethodno predstavljenom modelu rada.

Sadržaj susreta zajednice bila bi molitva, euharistija i drugi duhovni sadržaji koji bi pomogli izgradnji osobne, bračne i obiteljske duhovnosti zaručnika u budućnosti. Također, važni su tematski susreti, bilo da su unaprijed određeni ili predloženi od zaručnika. Teme bi, osim onih koje sadrži sam tečaj, obuhvaćale i svakidašnje egzistencijalne odrednice, primjerice upravljanje financijskim sredstvima u kućanstvu, jer se mnogi mladi parovi suočavaju s takvim problemima. Tako bi došlo do veće suradnje i zajedništva. Ozračje zajednice bilo bi ugodno druženje uz povremene male domjenke, razgovore nakon susreta ili predviđene susrete samo za radionice, razgovore, izmjene iskustava.

Nakon tematskih susreta zaručnici bi povremeno mogli imati mali projekt osobne izgradnje na temu onoga što su obuhvatili na prethodnom susretu, a što bi predstavili ostalim zaručnicima.

Ono što danas nedostaje mnogim skupinama jest određena karizma oko koje se okupljaju. U ovom slučaju bi se moglo u sam naziv i djelovanje zajednice staviti jednog sveca, primjerice sv. Josipa, zaručnika Blažene Djevice Marije koji je s velikom

²²³ Usp. S. ŠOTA, *Zapisi s predavanja iz kolegija Posebna pastoralna teologija*, akad. god. 2015./2016., KBF, Đakovo, str. 30.

požrtvovnošću, poniznošću i hrabrošću postao zaručnikom, ali i uzorom svih zaručnika. Put koji prolaze zaručnici u zajednici bio bi praćen njegovim zagovorom.

Također, poželjna su “pravila“ koja bi zaručnici slijedili, primjerice post u određene dane na određene nakane, molitva u parovima u vrijeme između susreta i sl. Jednom ili više puta godišnje moguće je organizirati manja jednodnevna ili vikend hodočašća zaručnika sa župnikom i koordinatorima zajednice zaručnika. Ovaj model bi na jedan ležerniji način u svakom smislu poboljšao kvalitetu i samo poznavanje zaručnika jer bi kroz zajedništvo u različitosti bolje upoznavali jedni druge te narav bračnog i obiteljskog života. Župna zajednica ne treba vrvjeti od zajednica iste vrste, nego zajednice različitih formacija mogu zajedno surađivati i tako izgrađivati crkveno zajedništvo unutar same župe.

Nakon predstavljanja modela predženidbenog pastoralala, uslijedit će prikaz mogućih modela rada u posliježenidbenom pastoralu, s posebnim naglaskom na prve godine bračno-obiiteljskog života.

6.2. Posliježenidbeni pastoral i modeli rada

Đakovačko-osječka nadbiskupija na području pastoralnog rada s vjenčanima nema jedan stalni model posliježenidbenog pastoralala. Na razini cijele Hrvatske postoji Hrvatska zajednica bračnih susreta koja na partikularnim razinama ima manje zajednice koje sudjeluju na bračnim vikendima.

U našoj mjesnoj Crkvi postoji pet takvih zajednica u kojima se jednom mjesečno kroz cijelu godinu održavaju susreti članova – parova uključenih u tu zajednicu.²²⁴

Animatori i župni suradnici u pastoralu braka i obitelji sudjeluju dva puta godišnje na nadbiskupijskim susretima i seminarima, a osobe koje vode tečajeve pripreme za brak susreću se jednom godišnje.²²⁵

Na godišnjoj razini u svim dekanatima Đakovačko-osječke nadbiskupije postoji svega nekoliko redovitih susreta bračnih parova različitih generacija, u župama koje ugošćuju parove iz više drugih župa istoga dekanata.²²⁶ Međutim, ne postoji nešto prilagođenije i posvećenije širem broju bračnih parova, osobito ne skupinama bračnih

²²⁴ Usp. *Kalendar susreta 2016./2017. u Đakovačko – osječkoj nadbiskupiji*, Nadbiskupijski ordinarijat Đakovo – Pastoralni centar, Đakovo, 2016., str. 55. – 59. Pet mjesnih zajednica bračnih susreta djeluje u sljedećim gradovima: u Đakovu, Osijeku, Otoku – Nijemcima, Slavanskom Brodu i Županji.

²²⁵ Usp. *Isto*, str. 47.

²²⁶ Usp. *Isto*, str. 48.–49.

parova samo unutar prvih dviju, pet ili deset i više godina.

Okolnosti su gotovo iste kao i u predženidbenom pastoralu, s tim da ovdje nije riječ o preventivnom djelovanju, nego o učvršćivanju, produbljivanju onog postojećeg utemeljenog na zaručничkoj pripravi za brak i obitelj.

Ohrabrujuće u navedenim okolnostima jest postojanje župnih obiteljskih skupina u jednom dijelu naših župa. Različitih su naziva i modela rada. Ovdje možemo istaknuti jednu postojeću zajednicu u župi Uzvišenja sv. Križa u Osijeku koja nosi naziv „Obitelj sv. Josipa“.²²⁷ Zajednica okuplja 15 parova te svoje susrete održava jednom tjedno u dogovorenom terminu.²²⁸ Njome koordinira župnik, a sadržaj jednog susreta sastoji se od molitvenog dijela, teme koja se obrađuje, radnih zadataka povezanih s temom. Teme su najčešće obilježene komunikacijsko-psihološkim sadržajem²²⁹ ili pak biblijskim tekstom koji predstavlja župnik, a parovi ga obrađuju u radnom zadatku. Župnik ističe potrebu te važnost i vrednotu molitve te euharistijskog klanjanja na kojemu sudjeluju bračni parovi iz zajednice.²³⁰ Na susretima dolazi do izražaja i važnost mladih animatora koji na susretima zajednice na kojima su prisutna i djeca parova osmišljavaju rad s djecom, što omogućuje zajedništvo obitelji. U vrijeme korizme obitelji predvode križni put, a tijekom svibnja i listopada zajednički mole krunicu. Ovakva zajednica povezuje istovremeno i bračne parove i njihovu djecu u karitativnom radu prigodom Božića i Uskrsa²³¹, čime se djeca, osim molitvi, uče vrednotama solidarnosti, žrtve, zajedništva u različitosti te humanosti, što je sadržaj i očitovanje vrednote ljubavi. Bračni parovi pomažu u vođenju priprave roditelja i prvopričesnika, ali i svjedočenjem zaručnicima.

Vidjeli smo kako postojeći modeli rada te iskustva župnika koji ulažu svoj trud na ovome području mogu biti uzor i poticaj za usklađivanje ovakve prakse u kojoj se očituje bogatstvo mogućih sadržaja i primjene istih u konkretnim situacijama. U daljnjem tekstu vidjet ćemo koji su to mogući modeli rada u posliježenidbenom

²²⁷ Vlč. Ivica Martić, župnik župe Uzvišenja sv. Križa u Osijeku, u razgovoru s autorom rada prenio je dosadašnja iskustva u radu s bračnim parovima te približio karakteristike, strukturu i metodologiju rada zajednice. S njegovim dopuštenjem, autor rada predstavlja navedeno.

²²⁸ Susret se održava jednom tjedno s početkom u 20 h.

²²⁹ Psihološke i komunikacijske teme na prikladan i dinamičan način obrađuju se kroz literaturu P. Brajše.

²³⁰ Ovakav način obilježavanja susreta proizišao je upravo iz potrebe bračnih parova za produbljivanjem duhovnosti te je novost koja je prihvaćena i koja se prakticira u zajednici. Također, postoje mjesečna euharistijska klanjanja za brak i obitelj.

²³¹ Župnik je predstavio karitativnu djelatnost zajednice u okviru akcije *Obitelj za obitelj* koja se održava u župi uoči blagdana, a kojom zajednica pripremanjem paketa pomaže siromašnijim obiteljima priskrbiti dostojanstven obiteljski ručak.

pastoralu koje je autor rada osmislio prema potrebama na koje je ukazala analiza rezultata istraživanja.

6.2.1. Model župne mistagoške obiteljske skupine

Govor o mistagogiji i mistagoškoj katehezi na praktičnim razinama, u smislu mistagoškog modela rada, gotovo da ne postoji.²³²

Mistagogija samom etimologijom riječi govori o dvama zadacima koja nosi u sebi, a to su vođenje pojedinaca nakon primanja sakramenta inicijacije te produbljivanje sadržaja vjere.²³³

Sakrament braka i obitelji, odnosno ženidbe, upravo bi obnavljanjem i prilagodbom mistagoškog načina rada bio obogaćen tako što bi se mladima na taj način pomoglo u prvim mjesecima nakon ženidbe, a sakramentalna milost bila bi produbljena. Ovakvi susreti bili bi karakteristični za bračne parove koji su u braku do 5 godina. Skupina bi se sastajala najmanje jednom mjesečno u župi, a ukoliko u naselju ili ulici ima više bračnih parova, tada je moguće okupljanje i u atmosferi obiteljskog doma sudionika skupine. Osim što bi nastavili produbljivanje vjerskih sadržaja, molitvenog života, značenja euharistije, inzistiralo bi se na produbljivanju vrednota dijaloga, zajedništva, komunikacije.

Važno je da bračni parovi poznaju narav sukoba i umijeće kvalitetne svađe jer se bračni život susreće s različitim nepoznicama koje donosi život u dvoje. Ove godine bračnog života obuhvaćaju i stvaranje obitelji. Zato je važno govoriti o istinskom očinstvu i majčinstvu te potomstvu.

S potomstvom dolazi i upoznavanje prenatalnog i postnatalnog odgoja. Komunikacija među bračnim parovima posebno u ovom razdoblju postaje specifična. Prema navedenom, važno je dotaknuti prioritetne teme, ali i postići jedno ozračje povjerenja i otvorenosti.

Predstavljeni model ukazuje na različite potrebe karakteristične za određeno razdoblje bračnog i obiteljskog života. Sljedeći model koje će biti predstavljen slijedi jednak princip rada usklađen s potrebama drugog dijela prvog desetljeća bračnog i obiteljskog života.

²³² Usp. S. ŠOTA, Poimanje kerigmatske i mistagoške kateheze: osobine i pedagoške značajke te tipologija evangelizatora u Evangeliji gaudium, u: *Crkva u svijetu* 51 (2016) br. 1, str. 128.–129.

²³³ Usp. *Isto*, str. 128.

6.2.2. Model župne zajednice bračnih i obiteljskih osoba od 5. do 10. godine

Bračni parovi koji žive bračnim i obiteljskim životom susreću se s kompleksnijim pitanjima²³⁴, bilo da je riječ o poteškoćama u odgoju, zaposlenju, stanovanju, vjeri ili ostvarenju zajedništva zbog nedostatnog vremena.

Susreti s ovom skupinom bračnih i obiteljskih osoba odvijali bi se jednom mjesečno ili više puta, ukoliko je to moguće. Prostor okupljanja bila bi župa. Jedan susret sastojao bi se od pretrksne katehizacije, odnosno modela susreta pripreme za krštenje djeteta. Nakon što bi roditelji prijavili rođenje djeteta župniku, župnik bi organizirao tri susreta²³⁵ s bračnim parovima koji će krstiti dijete. Prvi susret održao bi se 7 – 10 dana prije krštenja.²³⁶ Roditelji bi bili upoznati s teologijom sakramenta krštenja, s posebnim naglaskom na simbole sakramenta krštenja. Drugi susret održao bi se dva dana prije krštenja i predviđen je za roditelje i kumove. Atmosfera susreta bila bi ležernija, uz male simbolične agape u župnoj dvorani ili u župnom domu. Župnik bi govorio o biti i sadržaju vjerskog odgoja djeteta, međusobnoj komunikaciji te značenju kumstva. Zadnji susret bio bi neformalnog karaktera dan uoči krštenja. Bio bi prožet sakramentom pomirenja gdje se roditelji pozivaju na ispovijed, a i kumovi, ukoliko pripadaju župnoj zajednici. Posebnost ove zajednice ogledala bi se u samom njezinom nazivu i poslanju.

Mnoge zajednice nose općenite nazive, nedefinirane zahtjeve i poslanja. Primjerice, uzmemo li samo jednu sveticu iz prošlog stoljeća, sv. Ivanu (Gianna) Berettu Mollu²³⁷, rijetko poznatu sveticu koja je svoj majčinski te bračno-obiteljski poziv živjela u poniznosti, odgovorno, s ljubavlju i predano Bogu, imamo već jedan put koji može biti sadržajem jedne ovakve zajednice – nastojati slijediti ono što je i ova svetica koja se suočavala s teškoćama i u konačnici sa životnom opasnošću u kojoj je odgovorno i hrabro poštivala dar života, ne stavljajući svoj život na prvo mjesto, nego život još nerođenog djeteta. Svako okupljanje zajednice koja nosi ime sveca može započeti prigodnom molitvom koja je po tom svecu, zagovorniku zajednice, usmjerena Bogu. Prisutnost ovakvih zajednica na župnim razinama, od kojih svaka ima određenu karizmu prema svecu kojeg je uzela u svoj naziv, bila bi prilika za zajednička

²³⁴ Usp. S. ŠOTA, *Zapisi s predavanja iz kolegija Posebna pastoralna teologija*, akad. god. 2015./2016., KBF, Đakovo, str. 31.

²³⁵ Model pretrksne kateheze kroz tri susreta vrlo je dobro prihvaćen, što potvrđuje iskustvo prof. Stanislava Šote, jednog od mentora rada, dok je bio župnikom u Viškovicima i Slavonskom Brodu 6.

²³⁶ Ovakav model pretrksne kateheze roditelja može se ostvariti ukoliko se krštenja događaju jednom mjesečno na sv. misi, ovisno o veličini župe.

²³⁷ Usp. <http://www.ktabkbih.net/info.asp?id=18058>, (stranica konzultirana 15. 4. 2017.)

okupljanja, zajedništvo, izmjenjivanje bogatstva iskustava između zajednica, zajednička hodočašća, bilo s više zajednica ili organizirano za jednu zajednicu.

Ono što bi se moglo ostvariti na dekanatskoj, ali i župnoj razini zajednički su susreti skupina bračnih parova koji u braku žive do 10 godina, jednom ili dva puta godišnje. Prigodom takvih okupljanja djeca bi imala zasebnu radionicu ili igraonicu, u što se mogu uključiti roditelji koji imaju pedagoškog predznanja. Stručnjaci različitih profila mogli bi imati okrugli stol na određenu temu, međusobno se nadopunjujući. Bračni parovi sudjelovali bi kroz postavljanje pitanja ili kroz radionice. Molitva i sv. misa s parovima i njihovom djecom održavala bi se prilikom takvih susreta. Na nadbiskupijskoj ili regionalnoj razini može se održati jedan godišnji susret bračnih parova na jednu aktualnu temu iz područja njihova života, a potom bi uslijedile radionice. U vezi s tim, škola za župne suradnike pomogla bi osposobljavanju voditelja župnih obiteljskih skupina.

Na ovaj bi način mjesna Crkva dala značajan doprinos iako je riječ o mukotrpnom organiziranju. Osim toga, slijedio bi se put na koji ukazuju ranije analizirani crkveni dokumenti²³⁸, Direktorij za obiteljski pastoral Crkve u Hrvatskoj²³⁹ te, na našoj mjesnoj razini, sama Sinoda koja govori o stvaranju struktura jednog cjelovitog pastoralna braka i obitelji koji treba sadržavati različite aktivnosti.²⁴⁰

²³⁸ Usp. FC 65

²³⁹ Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Direktorij za obiteljski pastoral Crkve u Hrvatskoj*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2002., br. 42.

²⁴⁰ Usp. TI SI KRIST - ZA NAS I ZA SVE LJUDE. *Izjave i odluke Druge biskupijske sinode đakovačke i srijemske*, Nadbiskupijski ordinarijat Đakovo, 2008., br. 48-55

ZAKLJUČAK

Vidjeli smo kako Božji naum, počevši s prvim izvještajima o stvaranju čovjeka, jasno ukazuje na bitne vrednote i odrednice za kvalitetu bračnog i obiteljskog života.

Starozavjeti govor ističe dimenzije različitosti i komplementarnosti koje istovremeno počivaju u odnosu muža i žene. Usmjerenost muža i žene jednog prema drugome najintimnije se očituje u vrednoti rađanja. Stvorenost čovjeka kao bića koje ne osjeća stid upućuje na vrednote povjerenja, sigurnosti, zajedništva i komunikacije.

Griehom su narušeni svi odnosi, pa tako i odnos muža i žene, ali i odnosi unutar cijele obitelji. Došlo je do relativiziranja vrednota, o čemu govori prisutnost patrijarhata, poligamije, konkubinata. Grešno stanje, kako smo vidjeli, uvijek nailazi na Božju opomenu, posebno karakteristično u proročkoj poruci koja se temelji na zahtjevu vjernosti savezu Boga i Izabranog naroda, što se metaforički preslikava i na odnos unutar bračne stvarnosti.

Novi zavjet pak, s Isusom Kristom, brak i obitelj promatra kao sakramentalnu stvarnost, dajući im posebno dostojanstvo promatrajući ih kao vrednote u sebi. Njegov zahtjev je jasan, vjernost i nerazrješivost jednom sklopljenog braka jer su muž i žena pozvani ostvarivati uzor koji im je dan u Kristovoj ljubavi prema Crkvi. Ljubav sa svim svojim karakteristikama temeljna je vrednota braka i obitelji.

Slijedeći kontinuitet Božjeg nauma i teološke misli temeljene na Božjem naumu, uočili smo kako su brak i obitelj u patrističkoj misli najčešće promatrani kroz pastoralnu dimenziju kršćanskog iskustva. Nerijetko je djevičanstvo bilo više cijenjeno, a prokreacija promatrana kao vrednota utoliko što pomaže svladavanju bludnosti. Klement Aleksandrijski i Augustin nadopunjuju se u nauci o dobrobitima ženidbe – vjernosti, potomstvu i nerazrješivosti, dok sv. Ivan Zlatousti naglašava vrednotu umjerenosti koja je krepost u zajedničkom životu supružnika. Znakovito je isticanje važnosti pripreve na ženidbu kod Zlatoustog, za kojega je brak mjesto suživota, komplementarnosti i upotpunjenja.

Nadalje, vidjeli smo da je očuvanju bitnih vrednota braka i obitelji, nasuprot civilizacijskom kontekstu grčko-rimskog svijeta, pomoglo priznavanje kršćanstva državnom vjerom te oblikovanje kanonskog prava o ženidbi koje postupno preuzima i civilno zakonodavstvo. Od 12. st., ali konačno s Tridentskim saborom, ženidba je definirana kao sakrament. Međutim, pod utjecajima različitih ideoloških struja dolazi do relativiziranja sakramentalnosti ženidbe izjednačavanjem braka s ugovorom. Reakcije

pape Leona XIII., Pavla VI. te Ivana Pavla II. u kontekstu raznovrsnih negativnih utjecaja novijeg doba imale su apologetsku ulogu za očuvanjem vrednota braka i obitelji.

Dokumenti Drugog vatikanskog koncila preispitali su mjesto obitelji u društvu u kontekstu suvremenih zbivanja. *Gaudium et spes* istaknuo je kroz personalističko-egzistencijalni vid važnost vrednote suživota i radosnog darivanja u duhu zajedništva unutar braka i obitelji. Ranije (pre)naglašavanje prokreativne dimenzije braka ovim je dokumentom prevladano te je ona samo jedna od vrednota i bitnih svojstava ženidbe. Govor o bračnoj ljubavi bio je put produbljivanja misli o bitnim vrednotama za kvalitetan bračni i obiteljski život. *Lumen gentium* obitelj promatra kao „kućnu Crkvu“, pri čemu se naglašava posebno mjesto obitelji u ekleziologiji. Put ostvarivanja svetosti na koju je pozvan svaki pojedinac u kontekstu svog životnog poziva obuhvaća vrednote zajedništva, ljubavi, poštovanja, brižnosti, (su)odgovornosti.

Enciklika *Humanae vitae*, predstavljajući moralnu problematiku prokreacijskog vida bračnog života, osuđuje svaki vid kontracepcije, osobito abortivne metode jer razdvajaju dvije dimenzije ljudske spolnosti, čime se narušavaju temeljne vrednote – od kojih je najveća vrednota života. Kvalitetan bračni i obiteljski život moguće je ostvariti unatoč životnim nedaćama ukoliko se prima snagu i posvetu za vršenje bračnih i obiteljskih dužnosti kroz euharistiju, molitvu, askezu i nadu. *Familiaris consortio* naglašava važnost vrednote ljubavi kao primarne, a zatim i zajedništva, sveobuhvatnog darivanja i osobnih vrednota. Bračna ljubav integrira u sebi različite odrednice bračnog i obiteljskog života te teži poštivanju vrednote vjernosti. Roditelji su pozvani svoje majčinstvo i očinstvo ostvarivati kroz vrednote blagosti, postojanosti, dobrote, služenja te nesebične žrtve. *Amoris laetitia* govor o bitnim vrednotama za kvalitetu bračnog i obiteljskog života crpi iz Hvalospjeva ljubavi. Tako se naglašavaju vrednote strpljivosti, dobrostivosti, služenja, ljubaznosti, nesebičnosti, opraštanja, istinoljubivosti, čuvanja tuđeg dobrog glasa i nade kao bitni preduvjeti za ostvarenje skladnog bračnog i obiteljskog života.

Povezujući govor o bitnim vrednotama za bračni i obiteljski život, prisutan u prva četiri dijela rada, s konkretnom situacijom, peti dio donio je prikaz samostalno provedenog istraživanja na određenom uzorku bračnih i obiteljskih osoba unutar prvog desetljeća braka na području šest gradova Đakovačko-osječke nadbiskupije. Istraživanje je ukazalo na prakticiranje vrednota koje su iščitane i prilagođene ispitanicima kroz analiziranje predstavljenih dokumenata.

Struktura ispitanika ukazala je na tendenciju sve kasnijeg ulaska u brak te na problem odgađanja potomstva ili neostvarivanja jednog od bitnih svojstava ženidbe – 12,6 %. Nasuprot tomu, 79,1 % ispitanih ostvarilo je ovo bitno svojstvo, a 7,9 % ispitanih u bračnom životu se bori s problemom neplodnosti. Budući da je cilj bio ispitati stavove osoba koje prakticiraju vjeru te da je istraživanje zato provedeno nakon nedjeljnih sv. misa²⁴¹, struktura je ispitanih prema prakticiranju vjere zabrinjavajuća. Praktičnih je vjernika među ispitanima svega 39 %, što upućuje na problem udaljenosti od Crkve 61 % ispitanih. Ovakvi rezultati ujedno ukazuju na potrebu evangelizacijskog pastoralnog rada, katehizacije odraslih te preispitivanja dimenzije roditeljskog odgoja djece u vjeri. Nadalje, istraživanje faze hodanja i zaručništva dovelo je do prepoznavanja krize zaručništva te potrebe preispitivanja predženidbenog pastorala. U razdoblju pripreme za brak većini ispitanih najvažnije su vrednote bile ljubav, poštenje, razumijevanje, pažnja i zaljubljenost. No u konačnici je 47 % ispitanih priznalo nedovoljnu spremnost i nekvalitetnu pripremu za brak u koji su ušli i u kojemu žive. Za Crkvu je zabrinjavajuće i gotovo 20 % nesretnih i nezadovoljnih bračnih partnera koji su se tako izjasnili iz trenutne perspektive života u braku i obitelji. Na ovom području nužni su modeli pastoralnog djelovanja za učvršćivanje i poboljšanje kvalitete bračnog i obiteljskog života. Znakovita pojava među ispitanicima visok je udio onih koji mijenjanje sebe zbog partnera ne smatraju vrednotom prave bračne ljubavi ni bitnom vrednotom za kvalitetu bračnog i obiteljskog života. Krizne situaciju u bračno-obiteljskom životu ispitanika najzastupljenije su u prvim dvjema godinama zajedničkog života, dok postotak kriznih situacija opada s rastom godina zajedničkog života. Mogući razlozi za pojavu kriza s najvećim stupnjem slaganja ispitanika jesu nevjera u braku, patološka ljubomora, nedostatna komunikacija i otkrivanje ovisnosti. Ispitanici, više od 60% njih, nemaju dovoljno vremena za ostvariti ono što bi trebali i željeli. Dva najizraženija problema prvog desetljeća bračnog i obiteljskog života jesu problem loše ili nedostatne komunikacije i sumnja ili nepovjerenje u partnera.

Od petnaest posebno strukturiranih i ponuđenih vrednota za kvalitetu bračnog i obiteljskog života u prvom desetljeću braka ispitanicima je najvažnija vrednota vjernosti, a nakon nje slijede poštivanje, uvažavanje i razumijevanje, dobra komunikacija, potpora, spremnost suočavanja s problemom, suosjećanje, zajedničko planiranje i obostrano nastojanje na kvaliteti bračnog i obiteljskog života. Vrednote koje

²⁴¹ U nekim su gradovima mladi bračni parovi zamoljeni ankete ispuniti u prostorijama crkve, a ne samo izvan nje, što potvrđuje navedeni problem.

ispitanici smatraju bitnima za život u budućnosti u najvećoj mjeri su nematerijalne naravi: zajedništvo, komunikacija, djeca, nematerijalne vrijednosti općenito. S jedne strane prisutno je promatranje djece kao bitne vrednote za uspješan bračni i obiteljski život, a s druge kontinuirano demografsko odumiranje, što upućuje na potrebu preispitivanja ovog problema. Odgojna uloga roditelja promatrana kroz dimenziju odgoja općenito i kroz dimenziju odgoja djece u vjeri pokazala je kako su se ispitanici, samovrednujući se u pogledu odgoja vlastite djece, ocijenili boljim odgojiteljima djece općenito nego odgojiteljima djece u vjeri. Činjenica da sveukupno 44 % ispitanih prakticira zajedničku molitvu često ili svaki dan upućuje na nedostatnu formativnu dimenziju odgoja djece u vjeri koja je važna za stvaranje i poznavanje bitnih vrednota.

S obzirom na probleme uočene u predženidbenom pastoralu, predložena su dva modela rada sa zaručnicima. Za razliku od trenutnih modela rada, tečaja za zaručnike, ovdje se radi o produljenoj neposrednoj pripravi koja zahtijeva formacijski kontinuitet rada sa zaručnicima. Takva priprava podrazumijeva mjesečne susrete u trajanju od jedne godine. Novina, osim trajanja priprave, bila bi raznolikost sadržaja, otvoreniji pristup, sudjelovanje roditelja zaručnika te predstavljanje zaručnika u jednoj fazi priprave pred župnom zajednicom. Na kraju priprave zaručnici bi sudjelovali na zaručničkom vikendu te na duhovnoj obnovi. Drugi model zajednice zaručnika neobvezatni je model na razini župne zajednice obogaćen formativnim i evangelizacijskim sadržajima.

U posliježenidbenom pastoralu javlja se potreba i nužnost rada s bračnim parovima, osobito u prvim dvjema godinama bračnog i obiteljskog života. Pomoć u praćenju ove grupe bračnih i obiteljskih osoba odvijala bi se kroz model župne mistagoške obiteljske skupine. Prilagodba mistagoške dimenzije u ovakvom modelu rada s bračnim parovima omogućila bi produbljivanje sakramentalne milosti, vjerskih sadržaja, molitvenog života i značenja euharistije. Drugi model, koji se odnosi na župnu zajednicu bračnih i obiteljskih osoba koje su u braku od 5 – 10 godina, u središtu okupljanja zajednice imao bi određenu karizmu prema svecu kojega izabere u svoj naziv i za svoj uzor. Ovakva zajednica prilika je izgradnje i učvršćivanja duhovnosti bračnih parova. Ono što je moguće u modelima posliježenidbenog pastoralu pretkrasna je katehizacija roditelja kroz tri susreta. Na župnim i dekanatskim razinama moguće je okupljanje više zajednica te izmjenjivanje iskustava. Mjesna Crkva bi ovakvom praksom u pastoralu braka i obitelji odgajala za vrednote koje streme ostvarenju kvalitetnog bračnog i obiteljskog života, a koje su predstavljene ovim radom te

crkvenim dokumentima o braku i obitelji, počevši s Drugim vatikanskim koncilom i eklezijalnom dimenzijom obitelji.

LITERATURA

Crkveni izvori i dokumenti:

- BENEDIKT XVI, *Deus caritas est. Bog je ljubav*, (25. prosinca 2005.; Rim), Dokumenti 143, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2006.
- BERLJAK, M., *Zakonik crkvenog prava uređen po odredbi pape Pija X., proglašen po nalogu pape Benedikta XV. (1917.). Dr. Josip Pazman (1863. – 1925.)*, Društvo za povjesnicu Zagrebačke nadbiskupije „Tkalčić“, Katolički bogoslovni fakultet, Zagreb; Papinski hrvatski zavod Svetog Jeronima, Rim, 2014.
- DENZINGER, H. –HÜNERMANN, P., *Zbirka sažetaka, vjerovanja, definicija i izjava o ćudoređu*, UPT, Đakovo, 2002.
- DRUGI VATIKANSKI SABOR, *Gaudium et spes. Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu*, (7. XII. 1965.), u: *Dokumenti*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008.
- DRUGI VATIKANSKI SABOR, *Lumen gentium. Dogmatska konstitucija o Crkvi*, (21. XI. 1964.), u: *Dokumenti*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008.
- FRANJO, *Amoris laetitia - Radost ljubavi. Postsinodalna apostolska pobudnica o ljubavi u obitelji*, (19. III. 2016., Rim), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2016.
- FRANJO, *Evangelii gaudium – Radost evanđelja. Apostolska pobudnica biskupima, prezbiterima i đakonima, posvećenim osobama i svim vjernicima laicima o navještanju evanđelja u današnjem svijetu* (24. XI. 2013.), Kršćanska sadašnjost, Dokumenti 163, Zagreb, 2013.
- HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Direktorij za obiteljski pastoral Crkve u Hrvatskoj*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2002.
- IVAN PAVAO II., *Familiaris consortio. Obiteljska zajednica*, Kršćanska sadašnjost, Dokumenti, br. 64, Zagreb, 1979.
- Jeruzalemska Biblija*, Stari i Novi zavjet s uvodima i bilješkama iz “La Bible de Jérusalem”, A. REBIĆ, J. FUČAK, B. DUDA (ur.), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2011.
- PAVAO VI., *Humanae vitae. Enciklika o ispravnoj regulaciji poroda*, HKD, Dokumenti, br. 18, Zagreb, 1968.
- TI SI KRIST - ZA NAS I ZA SVE LJUDE. *Izjave i odluke Druge biskupijske sinode đakovačke i srijemske*, Nadbiskupijski ordinarijat Đakovo, 2008.

Samostalna djela:

- ALBISETTI, V., *Terapija bračne ljubavi. Kako se suočiti s problemima zajedničkog življenja*, Biblioteka Oko tri ujutro, Zagreb, 1998.
- ARAČIĆ, P., *Rasti u ljubavi. Priprava za brak i obitelj i pastoral zaručnika*, Glas Koncila, Zagreb, 2000.
- AUGUSTINOVIĆ, A., *Povijest Isusova: povijesna sinopsa Evanđelja*, sv. I., Teološka biblioteka Sarajevo i Kršćanska sadašnjost, Sarajevo-Zagreb, 1984.
- BALOBAN, J., *Kršćanska obitelj na pragu XXI. stoljeća*, Glas koncila, Zagreb, 1990.
- BRAJŠA, P., *Ljubav i svađa u dvoje*, Nišro, Varaždin, 1985.
- BRAJŠA, P., *Umijeće bračnoga života. Kako ostvariti i zadržati zadovoljan i sretan brak*, Državni zavod za zaštitu obitelji, meterinstva i mladeži, Zagreb, 1997.
- BRAJŠA, P., *Umijeće svađanja*, C.A.S.H., Pula, 1996.
- BRAJŠA, P., *Umijeće življenja udvoje*, C.A.S.H., Pula, 1998.
- CARSON, H. M., *Pavlove poslanice Kološanima i Filemonu*, Dobra vest, Novi Sad, 1983.
- ČALIĆ, P., *Brak u procijepu*, Glas Koncila, Zagreb, 1996.
- DOGAN, N., *U potrazi za Bogom*, Biblioteka Diacovensia, Đakovo, 2003.
- GEROSA, L., *Crkveno pravo*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2007.
- HOHNJEC, N., *Obitelj i njezine generacije*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2003.
- LEON-DUFOUR, X., *Djelovati po Evanđelju*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008.
- LIMBECK, M., *Matejevo evanđelje*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2009.
- LUJĆ, B., *Proroci*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2015.
- LUJIĆ, B., *Starozavjetni proroci*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 2010.
- MUŠURA, F., *Proglas zakona ljubavi. Analiza Isusova Govora na gori*, sv. I., Svjetlo riječi, Sarajevo, 1990.
- REBIĆ, A., *Prorok i njegova preljubnica (Hoš 1-4). Metafora braka u službi proročke poruke*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 2005.
- RELJAC, V., *Pastoral braka i obitelji na iskušenju*, Salesiana, Zagreb, 2011.
- SRAKIĆ, M., *Život biraj! Teološka promišljanja o kršćanskoj obitelji, svetosti ljudskog života i odgovornom roditeljstvu*, sv. IV., Đakovačko-osječka nadbiskupija i Nadbiskupski ordinarijat, Đakovo, 2013.
- STOTT, J. R. W., *Tumačenje Pavlove poslanice Efežanima*, Dobra vest, Novi Sad, 1984.

- VALKOVIĆ, M., *Postkoncilna obiteljska i moralna problematika*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2016.,
- VIDAL, M., *Kršćanska etika*, UPT, Đakovo, 2001.
- VIDOVIĆ, M., *Od križa do uskrsnuća. Temeljna poruka Prve poslanice Korinćanima*, Hrvatsko biblijsko društvo; Teovizija, Zagreb, 2007.
- VUGDELIJA, M., *Isusov govor na gori: put istinskog očovječenja (Mt 5,7 – 7,29)*, Služba Božja, Split, 2014.
- ZERWICK, M., *Poslanica Efežanima*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1974.

Zbornici i studije:

- ARAČIĆ, P., ČRPIĆ, G., Kršćanski identitet: skica za idealtip vjernika kršćanina, u: *Kršćanski identitet i obitelj*, P. ARAČIĆ, I. DŽINIĆ, B. HLAVAČEK (ur.), Biblioteka Diacovensia, Đakovo, 2011.
- ARAČIĆ, P., NIKODEM, K., Obitelj u transformaciji, u: *U potrazi za identitetom: Komparativna studija vrednota: Hrvatska i Europa*, J. BALOBAN (ur.), Golden marketing-Tehnička knjiga, Zagreb 2005.
- ARENS, E., Crkva u današnjem svijetu. Pastoralna konstitucija Gaudium et spes i njezina poslijesaborska recepcija, u: *Recepcija Drugog vatikanskog sabora s posebnim osvrtom na Crkvu u Hrvata*, Zbornik radova XIX. Međunarodnog teološkog simpozija, N. Bižaca, M. Parlov (ur.), CUS i KBF, Split, 2014.
- BRAJŠA P., *Kompleksnost i kaotičnost konfliktnih situacija u našim obiteljima*, u: Obitelj u Hrvatskoj-stanje i perspektive. Zbornik radova Studijskih dana u Đakovu, 20.-22. studenoga 1994. godine, P. ARAČIĆ (ur.), Đakovo, 1995.
- DŽINIĆ, I., ČIČKOVIĆ, B., Religioznost i stavovi o rastavi braka, u: *Kršćanski identitet i obitelj*, P. ARAČIĆ, I. DŽINIĆ, B. HLAVAČEK (ur.), Biblioteka Diacovensia, Đakovo, 2011.
- GAZIAUX, É., “Gaudium et spes” i fundamentalna moralna teologija danas: kakvi utjecaji?, u: *Drugi vatikanski koncil i teologija. Perspektive za 21. stoljeće*, P. Bordeyne i L. Villemin (ur.), teološki rad, sv. 69, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2012.
- HLAVAČEK, B., MRAVUNAC, D., Bitne vrednote za uspješan brak i obitelj, u: *Kršćanski identitet i obitelj*, P. ARAČIĆ, I. DŽINIĆ, B. HLAVAČEK (ur.), Biblioteka Diacovensia, Đakovo, 2011.

VULETIĆ, S., Pobačajno rješenje neželjene trudnoće, u: *Kršćanski identitet i obitelj*, P. ARAČIĆ, I. DŽINIĆ, B. HLAVAČEK (ur.), Biblioteka Diacovensia, Đakovo, 2011.

Članci:

ARAČIĆ, P., Djeca iz rastavljenih brakova i obitelji: njihova opterećenja i njihovi brakovi, u: *Crkva u svijetu* 50 (2015), br. 2., str. 237.-251.

ARAČIĆ, P., Neki putokazi brakovima i obiteljima u papinskoj pobudnici >>Familiaris consortio<< (Obiteljska zajednica), u: *Obnovljeni život* 37 (1982) br. 6, str. 523.-533.

BAJSIĆ, V., Brak u današnjem urbaniziranom i tehniziranom društvu, u: *Bogoslovska smotra* 49 (1979) 1-2, str. 42.-51.

BALOBAN, J., ČRPIĆ, G., Bitne vrednote za uspješan brak u Hrvatskoj, u: *Bogoslovska smotra* 70 (2000), br. 2, str. 313.-341.

BALOBAN, J., Crkvenost župne zajednice, u: *Diacovensia* IX (2001) 1, str. 7.-23.

BERLJAK, M., Razrješenje ženidbe pavlovskom povlasticom, u: *Bogoslovska smotra* 64 (1994) br. 1-4, str. 346.-353.

BLAŽEVIĆ, V., Mješovite ženidbe, u: *Bogoslovska smotra* 49 (1979) br. 1-2, str. 164.-178.

BOGOVIĆ, N., Molitva u obitelji, u: *Riječki teološki časopis* 20 (2012), br. 1, str. 63.-86.

BOŠNJAKOVIĆ, J., Kriza očinstva: Zalazak i isparavanje očinstva te ponovno vraćanje ocu, u: *VDSB* 143 (2015) br. 5, str. 18.-23.

BRAJŠA, P., Stvarnost, odnosi, razgovor, emocije i vrline u braku, u: *VDSB* 143 (2015) 5, str. 10.-17.

ĆORIĆ, J., Obitelj subjekt i objekt pastoralara, u: *Bogoslovska smotra* 75 (2005) 1, str. 211.-228.

ČONDIĆ, A., Brak i obitelj prema Gaudium et spes, u: *Služba Božja* 54 (2014) 3/4, str. 278.-292.

ČONDIĆ, A., Papa Franjo: naglasci i perspektiva obiteljskoga pastoralara, u: *VDSB* 145 (2017) 1, str. 13.-20.

DUGANDŽIĆ, I., Ženidba u svjetlu Biblije, u: *Bogoslovska smotra* 49 (1979) 1-2, str. 6.-19.

- FRKIN, J., Pismo obiteljima pape Ivana Pavla II., *Obnovljeni život* (49) 6 (1994), str. 591.-601.
- FUČEK, I., Uz petu obljetnicu Humanae vitae, u: *Obnovljeni život* 27 (1973), br. 5, str. 397.-411.
- HOHNJEC, N., Današnja iskušenja novozavjetne vizije braka i obitelji, u: *Bogoslovska smotra* (1999), br. 2-3, str. 255.-270.
- HRANIĆ, Đ., Ženidba: prirodni poredak prožet otkupiteljskom milošću, u: *VĐSB* 145 (2017) 1, str. 2.-3.
- JELENIĆ, J., Demografska obnova društva počinje od obitelji, u: *Obnovljeni život* (51) 4 (1996), str. 347.-372.
- JELIČIĆ, A., Škola za brak, u: *Služba Božja* 54 (2014) br. 3/4, str. 330.-352.
- KLADARIĆ, L., Roditelji – primarni odgojitelji djece, u: *VĐSB* 144 (2016) br. 9, str. 23.-26.
- KOPREK, I., Razarajući čimbenici braka i obitelji, u: *Bogoslovska smotra* 85 (2015) 3, str. 759.-778.
- KOS, S., Kristova obnova ženidbe u spisima Klementa Aleksandrijskog, u: *Obnovljeni život* (56) 4 (2001), str. 471.-494.
- KOS, S., Ženidba kao put spasenja u spisima svetog Ivana Zlatoustoga, u: *Obnovljeni život* (58) 1 (2003), str. 43.-72.
- KOVAČIĆ, M., Bračna i obiteljska duhovnost, u: *VĐSB* 145 (2017) 1, str. 26.-29.
- KOŽUL, S., Novi naglasci ženidbe na Drugom vatikanskom saboru, u: *Bogoslovska smotra* 49 (1979) 1-2, str. 52.-68.
- KUŠAR, S., Muško i žensko stvori ih, u: *Obnovljeni život* (45) 6 (1990), str. 461.-465.
- MATIĆ, M., Poimanje braka u Starom zavjetu, u: *Obnovljeni život* (49) 6 (1994), str. 603.-615.
- M. NIKIĆ, Preduvjeti bračnog i obiteljskog života, u: *Obnovljeni život* (49) 6 (1994), str. 573.-588.
- PAVLIC, R., Muško i žensko stvori ih. Pečat kršćanske antropologije, u: *Riječki teološki časopis* 22 (2014) br. 2, str. 321.-338.
- PAŽIN, Z., Mjesto i uloga svećenika u pastoralu braka i obitelji, u: *Bogoslovska smotra* 69 (1999) 2-3, str. 339.-352.
- ŠAGI-BUNIĆ, T., Poziv svih kršćana na svetost po konstituciji „Lumen gentium“ II. Vatikanskog koncila, u: *Bogoslovska smotra* 35 (1965), br. 2, str. 187.-200.

- ŠKVORC, M., Evangelizacija industrijskog vremena, u: *Obnovljeni život* 32 (1977) 3, str. 201.-219.
- ŠOTA, S., Poimanje kerigmatske i mistagoške kateheze: osobine i pedagoške značajka te tipologija evangelizatora u Evangelii gaudium, u: *Crkva u svijetu* 51 (2016) br. 1, str. 120.-142.
- TAMARUT, A., Suvremena teologija braka i obitelji, u: *Bogoslovska smotra*, 85 (2015) 3, str. 679.-700.
- TOMAŠEVIĆ, L., Crkveni dokumenti o evangelizacijskoj ulozi obitelji, u: *Crkva u svijetu* 36 (2001), br. 4, str. 438.-452.
- TOMIĆ, C., Brak Izraelaca i njihovih susjeda, u: *Obnovljeni život* 39 (1984) 6, str. 449.-462.
- TOMIĆ, C., Novozavjetna objava o braku, u: *Crkva u svijetu* 7 (1973) 2, str. 130.-135.
- TOMIĆ, C., Žena od muža (1 Kor 11,8), u: *Obnovljeni život* (51) 5 (1996), str. 587.-595.
- VALKOVIĆ, M., Društveni utjecaji na brak i obitelj, u: *Bogoslovska smotra* 69 (1999) br. 2-3, str. 295.-311.
- VARGAŠEVIĆ, D. M., Metafora >>Krist-zaručnik<< u svjetlu promišljanja o hermeneutici religioznog jezika E. Jüngela i P. Ricoeura, u: *Diacovensia* 21 (2013) 3, str. 413.-430.
- VOLAREVIĆ, M., Bračna ljubav – u svjetlu apostolske pobudnice Amoris laetitia, u: *VĐSB* 145 (2017) 1, str. 21.-25.
- VULETIĆ, S., Problem neplodnosti i moralni izazovi biomedicinskih zahvata u ljudsko rađanje, Uz rezultate znanstveno – istraživačkog projekta „Kršćanski identitet i kvaliteta bračnog i obiteljskog života“, u: *Diacovensia* 27 (2010) 3., str. 587.-616.
- ZOVKIĆ, M., Obitelj Tobije i Sare u Knjizi o Tobiji, u: *Crkva u svijetu* 28 (1993) 3, str. 252.-271.
- ŽUPARIĆ, D., Moralni naglasci u Knjizi o Tobiji, u: *Bogoslovska smotra* 82 (2012), str. 711.-729.

Leksikoni:

Opći religijski leksikon, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb, 2002.

Statistička izvješća:

Statistički ljetopisa Republike Hrvatske 2015., Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Zagreb, prosinac 2015.

Internetski izvori:

<http://www.djos.hr/index.php/brak-i-obitelj/bracni-vikend>, (stranica konzultirana 15. 4. 2017.)

<http://www.ktabkbih.net/info.asp?id=18058>, (stranica konzultirana 15. 4. 2017.)

Ostali izvori:

Kalendar susreta 2016./2017. u Đakovačko – osječkoj nadbiskupiji, Nadbiskupijski ordinarijat Đakovo – Pastoralni centar, Đakovo, 2016.

ŠOTA, S., *Zapisi s predavanja iz kolegija Posebna pastoralna teologija*, akad. god. 2015./2016., KBF, Đakovo

Prilog 1

Anketni upitnik

„Bitne vrednote i odrednice za kvalitetu bračnog i obiteljskog života u prvom desetljeću braka“

Ljubazno Vas molim da odvojite malo vremena i ispunite ovu anketu. U anketnom upitniku navedene su tvrdnje koje se odnose na različite aspekte predbračnog i bračnog života.

Ciljevi ankete su:

- retroaktivno otkriti kvalitetu hodanja, zaručništva*
- otkriti kvalitetu bračnog i obiteljskog života*
- prepoznati najvažnije vrednote bračnih parova u prvom desetljeću bračnog i obiteljskog života*
- pronaći razloge i uzroke kriza*
- uvidjeti utječe li vjernički život na kvalitetu bračnog i obiteljskog života i koliko*
- uočiti koje su godine prožete najvećim krizama i koji su razlozi tomu.*

****U svojim odgovorima budite iskreni. Anketni je upitnik anonimn. Prikupljeni odgovori bit će statistički obrađeni i upotrijebljeni isključivo u obliku skupnih rezultata.*

Zaokružite jedan od ponuđenih odgovora.

1. Spol

- a) muško
- b) žensko

2. Životna dob

- a) 18 – 30 god.
- b) 30 – 40 god.
- c) 40 i više god.

3. Koliko godina ste u braku?

- a) 1 – 5 god. braka
- b) 5 – 7 god. braka
- c) 7 – 10 god. braka

4. Imate li djece? Ako da, koliko?

- a) nemamo djece: a1) ne možemo imati
a2) za sada ne želimo imati
b) jedno
c) dvoje
d) troje i više

5. Koliko dugo ste Vi i Vaš bračni partner hodali?

- a) pola godine ili manje
b) od pola godine do godinu
c) nekoliko godina

6. Koliko je vremena prošlo od upoznavanja do zaruka?

- a) od nekoliko mjeseci do 1 g.
b) 1 – 2 god.
c) 2 – 4 god.
d) 5 – 7 god.
e) 8 – 10 god. i više

7. Koliko je trajalo razdoblje između zaručništva i vjenčanja?

- a) nekoliko mjeseci
b) 1 – 2 god.
c) više od 2 god.

8.

1 Uopće se ne slažem	2 Djelomično se ne slažem	3 Niti da niti ne	4 Djelomično se slažem	5 U potpunosti se slažem
Jeste li u razdoblju zaručništva otvoreno i iskreno razgovarali o sljedećim temama:				
O sebi				1 2 3 4 5
O djeci				1 2 3 4 5
O stambenom pitanju				1 2 3 4 5
O poslu				1 2 3 4 5
O vjerskom životu				1 2 3 4 5
O mogućim bivšim partnerima				1 2 3 4 5

9. Koliko ste, iz sadašnje perspektive, upoznali svoga partnera tijekom hodanja i zaručništva (u postocima)?

- a) manje od 10 %
- b) 10 – 20 %
- c) 20 – 30 %
- d) 30 – 50 %
- e) 50 – 70 %
- f) 70 – 80 %
- g) 80 – 100 %

10.

1 Uopće se ne slažem	2 Djelomično se ne slažem	3 Niti da niti ne	4 Djelomično se slažem	5 U potpunosti se slažem
Što Vam je u fazi hodanja i zaručništva bilo najvažnije kod partnera?				
Fizički izgled				1 2 3 4 5
Ugled, uspješnost u životu				1 2 3 4 5
Zaljubljenost				1 2 3 4 5
Ljubav				1 2 3 4 5
Duhovni život				1 2 3 4 5
Sposobnost, marljivost				1 2 3 4 5
Poštenje				1 2 3 4 5
Socijalni status				1 2 3 4 5
Razumijevanje, pažnja				1 2 3 4 5
Nešto drugo _____ (navedite)				1 2 3 4 5

11.

1 Uopće se ne slažem	2 Djelomično se ne slažem	3 Niti da niti ne	4 Djelomično se slažem	5 U potpunosti se slažem
Što je u fazi bliže priprave za brak i zaručništva bilo odlučujuće za sklapanje braka?				
Dobra komunikacija				1 2 3 4 5
Zajednički planovi, želje				1 2 3 4 5
Ljubav				1 2 3 4 5

1 Uopće se ne slažem	2 Djelomično se ne slažem	3 Niti da niti ne	4 Djelomično se slažem	5 U potpunosti se slažem
Partnerovo prihvaćanje moje nesavršenosti				1 2 3 4 5
Fleksibilnost i kompromisi				1 2 3 4 5
Duhovnost, crkveni život				1 2 3 4 5

12. Ocijenite koliko kvalitetno ste se u vrijeme zaručništva pripremili za brak?
Zaokružite!

- a) vrlo dobro
- b) dobro
- c) dovoljno
- d) nedovoljno

13.

1 Uopće se ne slažem	2 Djelomično se ne slažem	3 Niti da niti ne	4 Djelomično se slažem	5 U potpunosti se slažem
Koja su, prema Vama, obilježja prave bračne ljubavi?				
Sebedarje				1 2 3 4 5
Razumijevanje				1 2 3 4 5
Poštovanje				1 2 3 4 5
Uvažavanje				1 2 3 4 5
Požrtvovnost				1 2 3 4 5
Strpljivost				1 2 3 4 5
Mijenjanje sebe i svoje osobnosti zbog partnera				1 2 3 4 5

14. Što od navedenoga najbolje opisuje Vaš brak?

- a) stabilan i zadovoljan
- b) nestabilan i zadovoljan
- c) nestabilan i nezadovoljan
- d) stabilan i nezadovoljan

15. Koju biste ocjenu dali svojem bračnom i obiteljskom životu
(1 – nedovoljan, 2 – dovoljan, 3 – dobar, 4 – vrlo dobar, 5 – izvrstan)?

Upišite ocjenu: _____

16. Ako se u Vašem bračnom i obiteljskom životu dogodila kriza, u kojem se razdoblju braka dogodila?

- a) 1. – 2. god. braka
- b) 3. – 4. god. braka
- c) 5. – 6. god. braka
- d) 7. – 8. god. braka
- e) 9. – 10. god. braka
- f) _____

17.

1 Uopće se ne slažem	2 Djelomično se ne slažem	3 Niti da niti ne	4 Djelomično se slažem	5 U potpunosti se slažem
Koje od navedenih okolnosti, prema Vašem mišljenju, mogu dovesti do krize u braku?				
Nedovoljno i nekvalitetno vrijeme hodanja				1 2 3 4 5
Nepostojanje zaručništva prije braka				1 2 3 4 5
Odsutnost zajedništva – <i>navedite razlog</i> _____				1 2 3 4 5
Različitost karaktera – osobnosti, nedovoljno poznavanje partnera prije braka				1 2 3 4 5
Životne okolnosti – primoran život s roditeljima jednog od partnera				1 2 3 4 5
Brak sklopljen nabrzinu				1 2 3 4 5
Nevjera u braku				1 2 3 4 5
Otkrivanje ovisnosti				1 2 3 4 5
Patološka ljubomora				1 2 3 4 5
Nedostatna komunikacija s partnerom				1 2 3 4 5
Nekvalitetan seksualni život u braku				1 2 3 4 5
Različiti svjetonazori bračnih partnera: vjera, politika, nacionalnost				1 2 3 4 5
Odsutnost jednog od partnera u odgoju djece i osobna nepripremljenost za odgoj, nesnalaženje u odgoju				1 2 3 4 5
Razno – <i>navedite</i> _____ _____				1 2 3 4 5

18. Označite znakom √ koliko vremena dnevno posvećujete navedenom:

	većina dana	pola dana	nekoliko sati	minute	nemam vremena
Bračni partner					
Djeca					
Posao					
Prijatelji					
Slobodne aktivnosti					
Vjerske aktivnosti (molitva, sv. misa)					

19.

1 Uopće se ne slažem	2 Djelomično se ne slažem	3 Niti da niti ne	4 Djelomično se slažem	5 U potpunosti se slažem
Koje od navedenih vrednota smatrate važnima za uspješan bračni i obiteljski život?				
Vjernost				1 2 3 4 5
Dobra komunikacija				1 2 3 4 5
Poštivanje, uvažavanje, razumijevanje				1 2 3 4 5
Spremnost suočiti se s problemom				1 2 3 4 5
Kvalitetna svađa				1 2 3 4 5
Provoditi većinu vremena zajedno				1 2 3 4 5
Zajedno planirati				1 2 3 4 5
Dobar seksualni odnos				1 2 3 4 5
Vjera u Boga i vjernički život				1 2 3 4 5
Molitva, sv. Misa				1 2 3 4 5
Reciprocitet – obostrano nastojanje i rad na kvaliteti bračnog i obiteljskog života				1 2 3 4 5
Potpora, oslonac				1 2 3 4 5
Suosjećanje				1 2 3 4 5
Nastojanje i rad na sebi				1 2 3 4 5
Promjena sebe zbog bračnog partnera				1 2 3 4 5

20. S obzirom na prakticanje vjere, sebe smatram... **Zaokružite.**

- a) praktičnim vjernikom
- b) prigodnim vjernikom
- c) tradicionalnim vjernikom
- d) religioznom osobom
- e) nevjernikom

21. Kakav ste odgojitelj vlastite djece? (1 – nedovoljan, 2 – dovoljan, 3 – dobar, 4 – vrlo dobar, 5 – izvrstan)

1 2 3 4 5

Zaokružite.

22. Kojom biste si ocjenu dali kao odgojitelju u vjeri?

1 2 3 4 5

Zaokružite.

23. Koliko često molite zajedno?

Zaokružite.

- a) svaki dan
- b) često
- c) rijetko
- d) nikada

24.

1	2	3	4	5
Uopće se ne slažem	Djelomično se ne slažem	Niti da niti ne	Djelomično se slažem	U potpunosti se slažem
Prema Vašem mišljenju, što čini Vaš brak manje uspješnim?				
Nedostatak komunikacije				1 2 3 4 5
Neriješeno stambeno pitanje				1 2 3 4 5
Nesiguran posao, dugovi				1 2 3 4 5
Nemogućnost stvaranja potomstva				1 2 3 4 5
Neposvećivanje vremena				1 2 3 4 5
Sumnja, nepovjerenje u partnera				1 2 3 4 5

25.

1	2	3	4	5
Uopće se ne slažem	Djelomično se ne slažem	Niti da niti ne	Djelomično se slažem	U potpunosti se slažem

1	2	3	4	5
Uopće se ne slažem	Djelomično se ne slažem	Niti da niti ne	Djelomično se slažem	U potpunosti se slažem
Prema Vašem mišljenju, što može Vaš brak podržati i učiniti ga kvalitetnijim?				
Zajedništvo				1 2 3 4 5
Djeca				1 2 3 4 5
Komunikacija				1 2 3 4 5
Nematerijalne vrijednosti				1 2 3 4 5
Ekonomska stabilnost				1 2 3 4 5
Vjerski život, sv. misa, zajednička molitva				1 2 3 4 5

Hvala Vam!